

Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама

Издавач:

ЧОВЕКОЉУБЉЕ, ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

За издавача:

Мр Драган М. Макојевић

Аутор:

Проф. др Невена Петрушић, Правни факултет Универзитета у Нишу

Рецензенти:

Марија Вранешевић

Милена Радаковић

Лектура и коректура:

Јана Дробњаковић

Штампа:

Агенција Бернар

Тираж:

500 примерака

Истраживање је спроведено у оквиру пројекта:

Акција за јачање солидарности у Србији и Молдавији у време COVID-19 ради заштите здравља и благостања старијих људи

Пројекат су подржали:

Brot für die Welt

Уз финансијску подршку:

Federal Ministry Republic of Austria Social Affairs, Health, Care and Consumer Protection

Изјава о одрицању од одговорности:

Ставови наведени у овом документу су ставови аутора и не одражавају нужно службено мишљење Човекољубља и донатора

САДРЖАЈ

Реч уредника.....	3
Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама	5
Увод.....	6
Концептуални оквир, контекст и методологија истраживања	7
1. Концептуални оквир истраживања.....	7
2. Контекст истраживања.....	9
3. Правна регулатива и изазови у пракси	15
4. Кључни изазови у пракси	19
5. Сврха, циљеви и предмет истраживања	22
6. Опис и методологија истраживања.....	23
7. Напомене о представљању резултата истраживања	26
НАЛАЗИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА	27
1. Социодемографски подаци о становништву на подручју градова Крагујевац и Краљево и општине Рума.....	27
2. Подаци о испитаницима/испитаницама	35
2.1. Услови живота и односи у породици.....	39
2.2. Преваленца, инциденца и узроци породичног насиља у сеоским срединама	44
2.3. Лично искуство насиља у породици током живота.....	49
2.4. Лично искуство са насиљем у породици у последњих годину дана.....	54
2.5. Пријављивање насиља у породици	56
2.6. Информисаност испитаника/ца о правима и доступним механизмима заштите.....	60
2.7. Доступност услуга и рад институција: оцена корисника/ца.....	68
2.8. Капацитети, сарадња и изазови у раду институција: оцена запослених у институцијама	69
2.9. Квалитет и примена правне регулативе: оцена запослених у институцијама	71
2.10. Подршка жртвама насиља: оцена запослених у институцијама.....	73
2.11. Утицај пандемије Ковид 19 на насиље у породици и деловање институција.....	76
2.12. Рад са учиниоцима насиља.....	78
2.13. Превенција насиља у породици	80
2.14. Ставови према родним улогама и родно заснованом насиљу	81
Закључци.....	92
Препоруке	98

РЕЧ УРЕДНИКА

Поштовани,

Пред Вама је истраживање „Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама“ које је Човекољубље спровело почетком 2022. године у оквиру пројекта „Акција за јачање солидарности у Србији и Молдавији у време COVID-19 ради заштите здравља и благостања старијих људи“. Истраживање је спроведено у сеоским срединама са циљем стварања препорука о родно заснованом насиљу у породици, као и добијањем увида и прикупљањем података о овој веома значајној теми. Сам пројекат је подржан од стране Федералног министарства за социјалну политику, негу, здравље и заштиту потрошача Републике Аустрије и аустријске организације Brot für die Welt.

Родно засновано насиље је једно од најраспрострањенијих облика кршења људских права и нарушавања људског достојанства. Све државе света суочавају се са овом појавом и због тога су последице родно заснованог насиља озбиљан друштвени проблем коме се треба приступати са нарочитом пажњом. Што је чин злостављања тежи, озбиљније су и последице по физичко и ментално здравље жртве која га преживљава, а дуготрајна изложеност злостављању и понављању насиља, само усложњава њене последице.

Породица као основна јединица друштва треба да буде извор љубави, пажње за своје ближње, као и бриге за своје најстарије и најмлађе чланове. Као друштво, али и као појединци, дужни смо да учествујемо у стварању сигурног и подстицајног окружења, да негујемо атмосферу сарадње, уважавања, прихватања и разумевања чиме се, између осталог, подржавају основе родне равноправности, подиже ниво свести и осетљивости на насиље, укључујући и родно засновано насиље и насиље у породици. Наша је и обавеза да заштитимо, загрлимо, понудимо љубав и пружимо сигурност свима који пате, трпе, тугују, али и да проговоримо о томе када сви заћуте, да гласно осудимо сваки чин насиља, да охрабримо, утешимо и целивамо рану која крвари, да отворимо своје срце како бисмо боље видели очима.

Српска Православна Црква, својим учењем и ставом, јасно и гласно осуђује сваки облик насиља над немоћним. Његова Светост АЕМ и Патријарх српски ГГ Порфирије недавно је у свом обраћању, услед све чешћих примера породичног насиља у нашој средини, изјавио: „Православна Црква Христова, а верујем и сви хришћани у свеколиком свету, али не само хришћани, него сви људи који, према речима Светог апостола Павла, осећају у свом срцу и у својој савести неписани закон Божји, не може бити одлучнија у осуди насиља. За Цркву је свако људско биће икона Божија. А најдостојнија и најпоштованија од целог људског рода је Мајка Божја. Који већи доказ од овог нам је потребан да схватимо колико Црква неизмерно поштује сваку жену, сестру и мајку као светињу и икону Божју? За хришћане су

наше мајке, жене и сестре светиња. Незамисливо је и болно насиље над њима, а чињеница је да су мушкарци – кукавице и слабићи – само у последње две године у Србији убили више од 40 жена, а за последњих 10 година – око 300! Колико је још њих које су у породицама, на радним местима и другде изложене свакојаким тортурама, Бог зна. Какви смо ми то људи када нам супруге беже из дома у сигурне куће? Колико сигурних кућа треба да саградимо да би било мање злостављаних и убијених жена? Колико уопште разних прихватилишта треба да оснујемо да бисмо помогли сваком злостављаном бићу? Црква ће настојати и да путем својих медија, образовних институција и издаваштва активно подиже свест о овим болним темама и о могућностима за препознавање и спречавање оваквих злодела и изопачења. А свима који исповедају Христа Господа и сматрају себе православним хришћанима поручујемо да је сваки насилни чин над слабима и незаштићенима додатна рана на телу Христовом! На смирење, кротост и љубав смо позвани и трудимо да се да будемо достојни призивања у заједницу вечнога живота у коју нас је призвао Бог.“¹

Следујући речима и ставу које је изнео у име Српске Православне Цркве Његова Светост АЕМ и Патријарх српски ГГ Порфирије, дело које се налази пред Вама је само један од корака који треба да се учине како би се у нашем друштву што је могуће више смањило, па чак и искоренило насиље као начин општења међу члановима породице и самог друштва у целини.

---

¹ <https://spc.rs/patrijarh-porfirije-nase-majke-i-zene-i-sestre-su-svetinja/>

Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама

Др Невена Петрушић

Мај 2023.

Увод

Насиље у породици представља један од најтежих облика криминалитета јер утиче не само на живот оних који су му изложени, већ проузрокује трауму и губитак са трансгенерацијским последицама. Његове најчешће жртве су жене, деца, старије и немоћне особе. Насиљ у породици није изоловани инцидент, већ модел понашања² који карактерише злоупотреба моћи и контроле над члановима породице који немају могућности да се одупру.

Насиље у породици условљено је родним режимом и родним неједнакостима у друштву, које се одражавају и на породичне и партнерске односе. Оно је дубоко укоренењено у патријархални поредак,³ манифестација је историјски неједнаких односа моћи између жена и мушкараца и кључни механизам којима се жене приморавају да буду у подређеном положају у односу на мушкарце.⁴ Због тога се насиље у породици сагледава као насиље засновано на родној одређености, а аргументи којима се тражи његово спречавање темеље се на постулатима заштите људских права, родне равноправности и недискриминције.

Насиље у породици је глобална појава која прожима сва друштва, све културе и све регионе света. И у Србији је оно широко распрострањено. Иако постоје бројне студије и истраживања о насиљу у породици, релативно је мало истраживања посвећених породичном насиљу у сеоским срединама, тако да не постоје шири увиди у распрострањеност, доминантне облике насиља, његове специфичности, нити је познат степен информисаности жена и мушкаца који живе на селу о органима и службама у чијој је надлежности пружање заштите, помоћи и подршке жртвама насиља у породици. Недовољно су познате родне димензије породичних односа у сеоским срединама и ставови мушкараца и жена о родним улогама и родним односима у породици.

Ово истраживање спроведено је са циљем да се прикупе подаци који пружају увид у феноменолошке и етиолошке карактеристике родно заснованог насиља у породици у сеоским срединама и процени доступност и начин деловања институција система у превенцији, заштити и пружању подршке жртвама.

---

² Маркус, И. (1997) Тамне бројке: истраживање о кућном насиљу у централној и Источној Европи, у: „Женска права и друштвена транзиција“, Центар за женске студије, истраживања и комуникацију, Београд, стр. 101.

³ Константиновић Вилић, С., Петрушић, Н. (2005) Ставови о насиљу у породици, у: „Друштвена свест, људска права и активизам грађана у Јужној и Источној Србији“, ОГИ, Ниш, стр. 135- 141; Петрушић, Н., Жунич, Н. и Вилић В. (2018) Кривично дело насиља у породици у судској пракси – нове тенденције и изазови, ОЕБС Србија, Београд, стр. 7

⁴ Видети: Препорука бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, ажурирање Опште препоруке бр. 19, CEDAW/C/GC/35, 14. јули 2017; Преамбула Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Службени гласник РС - Међународни уговори“, бр. 12/2013) – у даљем тексту Истамбулска конвенција.

Концептуални оквир, контекст и методологија истраживања

1. Концептуални оквир истраживања

Концептуални оквир истраживања чини разумевање родно заснованог насиља као манифестације неравнотеже моћи између мушкараца и жена који су условљени њиховим неједнаким положајем у структурама, као и културним вредносним обрасцима. Сагласно томе, родно засновано насиље у породици последица је систематских родних неравноправности у јавној и приватној сфери живота. Најчешће жртве родно заснованог насиља у породици су жене, деца, старије и немоћне особе, што потврђује да феномен насиља у породици долази са недостатком друштвене одговорности за насиље над онима који немају моћ, нити способност да му се одупру. Старије особе, као посебно осетљива друштвена група, изложене су разним облицима насиља, злостављања и занемаривања, како у породичном контексту, тако и у институцијама у којима бораве. Сви облици насиља, злостављања и занемаривања резултат су злоупотребе моћи и контроле, што их ставља у исти контекст односа и злоупотребе моћи која постоји кад је у питању насиље над женама и децом.⁵

За потребе истраживања, релеватни појмови имају значења која су општеприхваћена у међународним документима и домаћем правном и стратешком оквиру.

Насиље у породици – свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли починилац дели или је делио исто боравиште са жртвом.⁶

Насиље према женама – кршење људских права и облик дискриминације над женама, представља сва дела родно заснованог насиља која доводе до или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности, било у приватном животу.⁷

Родно засновано насиље према женама – насиље које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно више погађа жене.⁸

⁵ Видети: Ајдуковић, М, Рисац, С, Огреста, Ј. (2008), „Изложеност старијих особа насиљу у обитељи”, Ревизија за социјалну политику, бр. 1. стр. 4.

⁶ Члан 3. ст. 1. тач. а) Истанбулске конвенције.

⁷ Члан 3. ст. 1. тач. б) Истанбулске конвенције.

⁸ Члан 3. ст. 1. тач. д) Истанбулске конвенције.

Родно засновано насиље у породици – насиље које се у породичном контексту врши према члану породице у односу на кога учинилац насиља има моћ и контролу која је базирана на родним и другим културним обрасцима.

Насиље према старијим особама у породичном контексту – сваки вид физичког, психичког, сексуалног или економског злостављања које над старијим чланом породице врши други члан породице, а којим се угрожава сигурност и поверење и испољава контрола и моћ над старијом особом.⁹

Облици и индикатори појединих облика насиља:¹⁰

Физичко насиље – наношење или покушај наношења телесне повреде (батинање, ударање песницама по глави и телу, чупање косе, повреде оштрим и тупим предметима, шутирање ногама, дављење, бацање на зид или под, наношење опекотина цигаретом, упаљачем, ватром, врелом водом, пеглом или другим врелим предметима, савијање и ломљење руку, носа, вилице, ударање каишем, дрвеним, металним или другим предметима, повређивање тела ножем, оружјем или оруђем итд).

Психичко насиље – дрско, безобзирно и злонамрено понашање који је довело до повреде психичког интегритета, душевног здравља и/или спокојства члана породице (заstraшивање, вређање, стално критиковање, потцењивање, емоционално уцењивање, посесивно понашање, ограничавање слободе кретања, изолација, малтретирање, прогањање и др.).

Сексуално насиље – свака повреда полне слободе и полног морала, што укључује сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, као и повреду сексуалне слободе (силовање, присиљавање на сексуални однос, навођење на сексуални однос и сексуални однос са лицем млађим од 14 година, сексуални однос са немоћним лицем и др).

Економско насиље – облик насиља у породици који подразумева ускраћивање или контролисање приступа новцу (насилно одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, трошење новца искључиво за задовољење сопствених потреба, неиспуњавање обавезе издржавања необезбеђених чланова породице, забрана члану породице да располаже сопственим, одн. заједничким приходима, забрана запошљавања и остваривања сопствених прихода, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и сл).

⁹ Петрушић, Н. Тодоровић, Н. Врачевић, М. оп. цит. стр. 35.

¹⁰ Преузето из Константиновић Вилић, С. Петрушић, Н. (2012) Водич кроз систем породичноправне заштите од насиља у породици, 3. измењено и допуњено изд. Београд: Аутономни женски центар, стр. 25-28.

2. Контекст истраживања

2.1. Преваленца насиља у породици

Насиље у породици је универзални феномен који прожима сва друштва, све културе и све регионе света, а његове најчешће жртве су жене, деца и старије и немоћне особе. Насиље у породици, које се јавља у различитим облицима, засновано је на неравнотежи моћи, јер гравитира према члановима породице који немају моћ да му се одупру.

Истраживања показују да је на глобалном нивоу готово 35% жена доживело физичко и/или сексуално насиље од интимног партнера,¹¹ а према подацима Агенције ЕУ за основна права (ФРА),¹² око 31% жена у државама ЕУ доживело је један или више случајева физичког насиља од своје 15. године живота. Од свих жена које имају или су имале партнера њих 22% доживело је физичко и/или сексуално насиље од партнера од 15. године живота.¹³ Упркос позитивним помацима, оно опстаје као глобални феномен и још увек се дешава у свим друштвима, без обзира на њихов политички или економски контекст, достигнути степен институционалног развоја, доминантне норме и ставове заједнице или ниво развоја културе људских права.

Специфична форма насиља у породици јесте насиље које се врши према старијим члановима породице. Прегледом 52 студије из 2017. године у 28 земаља из различитих региона процењено је да је 1 од 6 особа (15,7%) старости од 60 и више година била изложена неком облику злостављања.¹⁴ При томе треба имати у виду да је „тамна бројка“ насиља над старијим особама у породици изузетно велика. Процењује се да се од 13 или 14 случајева насиља над старијим особама пријави само један.¹⁵ Истраживања која су вршена у појединим земљама показују да се насиље над старијим особама у породичном контексту догађа без обзира на то какав је њихов социо-економски положај.¹⁶

¹¹ *Facts and figures: Ending violence against women*. UNWOMEN, 2020. Dostupno na:

<https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>

¹² FRA, *Violence against women: an EU-wide survey*. Main results report, 2014. Dostupno na

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

¹³ FRA, pp. цит., стр. 17.

¹⁴ Elder abuse prevalence in community settings: a systematic review and meta-analysis.

Yon Y, Mikton CR, Gassoumis ZD, Wilber KH. *Lancet Glob Health*. 2017 Feb; 5(2):e147-e156.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28104184>

¹⁵ Collins, K.A., *Elder maltreatment. A review*. *Archives of Pathology and Laboratory Medicine*, 2006, 130:1290 – 1296., наведено према: Ajduković, M., Risac, S., Ogresta, J., op. cit., стр. 4.

¹⁶ Видети: Tatara, T., Kuzmeskus, L. *Types of Elder Abuse in Domestic Settings*, National Center on Elder Abuse, http://www.ncea.aoa.gov/ncearoot/main_site/pdf/basics/fact1.pdf.

Насиље у породици, као облик родно заснованог насиља, одликују учесталост, трајност, циклична динамика насиља, као и специфичне стратегије и тактике које партнер користи у циљу успостављања доминације и контроле над партнерком.¹⁷

Иако су последњих година интензивирани напори у борби против родно заснованог насиља у породици, ова појава је широко распрострањена. У пост-конфликтном транзиционом периоду, који је обележен несигурношћу, вишегодишњом економском кризом, губитком посла, доласком избеглица, повратком са ратишта великог броја лица у чијем је поседу легално и илегално ватрено оружје, насиљем као „моделом понашања” и другим ризицима специфичним за локални контекст, насиље у породици на територији Србије попримило је драматичан обим и динамику.

Анкета о насиљу над женама у Србији, спроведена 2018. године на репрезентативном узорку од 2023 жене, показала је велику учесталост насиља према женама у породичном/партнерском контексту: 45% анкетираних жена искусило је насиље од партнера након своје 15. године, 44% њих је доживело психичко, 17% физичко и 5% сексуално партнерско насиље.¹⁸ Насиље је проузроковало физичку патњу жена у најмање 46% случајева, а психичку патњу у најмање 69% случајева.¹⁹ Жене чији су партнери зависни од алкохола су много чешће и више изложене насиљу, што је повезано са негативним последицама на њихово ментално здравље.²⁰ Жене жртве насиља у породици по правилу су изложене континуираном насиљу у дугом временском периоду и траже помоћ тек кад задобију теже физичке повреде.

Постојање насиља према женама од стране њихових супружника/интимних партнера представља примарни фактор ризика за фемицид у породичном и партнерском контексту.²¹

---

¹⁷ Николић Ристановић, В. (ур) (2002) Породично насиље у Србији, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд; Николић Ристановић, В. (ур) (2010) Насиље у породици у Војводини, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Нови Сад; Константиновић Вилић, С., Петрушић, Н. (2004) Кривично дело насиља у породици, правна пракса у Републици Србији, Едиција „Жене и право“, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш, Константиновић Вилић, С., Петрушић, Н. (2007) Кривично дело насиља у породици, актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу, Аутономни женски центар Београд, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш; Петрушић, Н., Константиновић Вилић, С. (2010) Породичноправна заштита од насиља у породици у правосудној пракси Србије, Аутономни женски центар, Београд, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш. Игњатовић, Т., Павловић Бабић, Д., Лукић, М. (2015) Нормативни оквир и деловање механизма заштите, Делотворност системских механизма за спречавање насиља према женама и насиља у породици, Аутономни женски центар Београд.

¹⁸ Анкета о насиљу према женама који је спровео ОЕБС – Добробит и безбедност жена, Србија – основни извештај. Београд: ОЕБС, 2019, стр. 21-33. Доступно на: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

¹⁹ Исто.

²⁰ Dostanić, N., Djikanović, B., Jovanovic, M. et al. (2021) The Association Between Family Violence, Depression and Anxiety Among Women Whose Partners Have Been Treated for Alcohol Dependence. *Journal of Family Violence*. Доступно на: <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00238-1>

²¹ Мршевић, З. (2013), Фемицид, Право и политика, 1, Факултет за европске правно политичке студије, Нови Сад, стр. 51-69; Константиновић, Вилић С. Петрушић, Н. (2021) Покушај фемицида и фемициди у Србији, Фемплатз, Панчево, стр. 231.

Последњих година у Србији је забележен пораст броја случајева насиља у породици који се завршавају смртним исходом. У периоду 2010–2020. од стране партнера или члана породице убијено је најмање 333 жене, у просеку су сваке године 33 жене биле убијене од стране партнера или другог члана породице.²² Жртве су у већини случајева жене које су претходно дуго година трпеле насиље. Готово у сваком трећем случају претходно насиље било је пријављено некој од надлежних институција.²³ Међу жртвама фемицида значајна је заступљеност жена старости преко 65 година (23,5%).²⁴

Стопа пријављивања насиља у породици још увек је ниска: само 25% жена које су трпеле насиље од стране бившег партнера пријавило је насиље полицији, 18% оних које су доживеле прогањање и свега 3% жена пријавило је полицији сексуално узнемиравање.²⁵ Настављању циклуса насиља доприносе прећутно прихватање и одобравање насиља, неодговарајући третман и санкционисање насилника, стигматизација жртава, неповерење у институције и недостатак одговарајуће подршке и помоћи жртвама насиља.

Истраживања показују да постоји јасна веза између насиља у породици и ватреног оружја: 31% особа коју је убио члан породице убијена је ватреним оружјем, док су 64% жртава ових убистава жене.²⁶ Поседовање и приступ ватреном оружју које се користи за застрашивање, претње и вршење различитих облика насиља такође је један од високоризичних фактора за убиства жена у породично-партнерском односу. Ватрено оружје и његова злоупотреба у циљу застрашивања за многе жене је додатна отежавајућа околност која их спречава да пријаве насиље и затраже заштиту.

Иако је последњих година родно засновано насиље у породици предмет свеобухватних истраживања, мало је оних која су специфично усмерена на истраживање насиља у породици у сеоским срединама. Нема обједињених података о томе колико је ово насиље распрострањено у градском, а колико у сеоском окружењу. Једно раније истраживање судске праксе у процесуирању случајева насиља у породици показује да је у селу извршено 18,06% дела насиља у породици.²⁷ Такође, међу процесуираним случајевима фемицида, 29,6% дела извршено је у селу,²⁸ при чему им је углавном претходило дугогодишње насиље од стране партнера или одраслих синова.

---

²² Лацмановић, В. Фемицид у Србији: потрага за подацима, одговором институција и медијска слика, *Annales - Series Historia et Sociologia*, vol. br. 1, 2019, str. 39-54.

²³ Извештаји Мреже Жене против насиља, Фемицид – убиства жена у Србији, доступни су на: <https://www.zeneprotivnasilja.net/femicid-u-srbiji>

²⁴ Константиновић Вилић, С. Петрушић, Н. Бекер, К. (2018) Друштвени и институционални одговор на фемицид у Србији, Панчево: Фемплатз. стр. 159.

²⁵ ОЕБС (2019) op.cit.

²⁶ Род и малокалибарско оружје у Србији: Кључне чињенице (2019) SEESAC.

²⁷ Константиновић Вилић, Петрушић, Н. (2007) Кривично дело насиља у породици актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу, Београд, Аутономни женски центар, стр. 46.

²⁸ Константиновић Вилић, С. Петрушић, Н. Бекер, К. оп. цит. стр. 114.

Као и у другим деловима света, и у Србији је удео особа старијих од 65 година у популацији виши у сеоским него у урбаним срединама.²⁹ Њихов положај је лошији у поређењу са другима и карактерише га дискриминација, сиромаштво, насиље и злостављање, као и недостатак посебних мера и услуга намењених старијима.³⁰ У локалним самоуправама не постоји уједначен и финансијски одржив систем услуга и сервиса подршке старијим особама које су у ризику од социјалне изолације, имају тешкоће у приступу здравственим и социјалним услугама, као и услугама транспорта. Старије особе имају заступљеност међу примаоцима новчане социјалне помоћи испод просечне (5,6% у односу на 19,5%), што је резултат препрека које смањују доступност помоћи за старије, пре свега земљишни максимум и недовољна информисаност.³¹

Иако нема прецизних података о обиму насиља према старијим особама у породици, оцењује се да је широко распрострањено посебно психичко и економско насиље.³² Тамна бројка насиља према старијим особама веома је висока јер се оно не препознаје, а често га и саме жртве негирају и прикривају због срамоте, потребе да заштите насилника, осећања да су саме криве за насиље, страха од насилника, сумње у могућност да изађу из ситуације насиља и др.³³ Према подацима из истраживања Црвеног крста Србије из 2012. године, 32% старијих преживело је неку врсту насиља,³⁴ а према подацима истраживања из 2015. године, око 20% старијих искусило је насиље, при чему су жене биле више изложене насиљу.³⁵ Подаци центара за социјални рад из 2020. године показују константан пораст пријава насиља у породици,³⁶ али број пријава насиља према старијима није у порасту, односно, 13% пријава односи се на насиље према старијима, од тога су жртве у 63% случајева старије жене.³⁷ Групе за координацију и сарадњу на локалном нивоу донеле су укупно 11.404 индивидуална плана за заштиту и подршку жртвама насиља, од чега се 16,3% односи на старије особе.³⁸

²⁹ Јанковић, Б. Зајић, Г. Врачевић, М. Тодоровић, Н. (2016) Положај старијих на селу, Београд: Црвени крст Србије, стр. 18.

³⁰ UN General Assembly, Follow-up to the Second World Assembly on Ageing – Report of the Secretary-General, A/66/173 od 22. jula 2011. Dostupno na: <https://www.ohchr.org>

³¹ Трећи национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије, 2018, доступно на: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2019/02/Treci_nacionalni_izvestaj_o_socijalnom_ukljucivanju_i_smanjenju_siromastva_2014%E2%80%932017.pdf

³² Исто.

³³ Петрушић, Н. Тодоровић, Н. Врачевић, М. (2012) Насиље над старијим особама, Студија о насиљу у породици, Београд: Црвени крст Србије, стр. 27.

³⁴ Петрушић, Н. Тодоровић, Н. Врачевић, М. оп. цит.

³⁵ Јанковић, Б. Тодоровић, Н. Врачевић, М. Добро чувана породична тајна – злостављање старијих особа, Црвени крст Србије, Београд, 2015, стр. 72-72.

³⁶ Извештај о раду центара за социјалну заштиту за 2020, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2021. Доступно на: <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2159/izvestaj-o-radu-csr-2020.pdf>

³⁷ Исто.

³⁸ Исто.

2.2. Истраживања о насиљу у породици у сеоским срединама

Појава насиља у породици у сеоским срединама била је изразито занемарена тема. Тек последњих година ова тема је предмет пажње истраживача/ца, што је допринело стицању извесних увида у специфичности насиља у породици које се дешава на сеоским подручјима.

Према налазима истраживању из 2021. године спроведеном о оквиру пројекта Црвеног крста Србије, *Оснаживање старијих жена: сиречавање насиља кроз промену социјалних норми у Србији и Аустрији*,³⁹ у Србији 16% старијих жена старости од 65 до 74 године доживело је неки облик насиља након навршене 65. године живота. Од навршених 15 година 40% жена доживело је неки облик насиља од стране садашњег или бившег партнера, док је у претходних 12 месеци (након навршене 65. године старости) то искуство имало 7,7% жена. Овај вид насиља је прилично прикривен, јер жртве ретко одлучују да га пријаве. Старије жене углавном трпе насиље из различитих разлога, из страха, стида, економске зависности, а присутни су и јаки патријархални обрасци.

Истраживање удружења „Пешчаник” из Крушевца на подручју Јабланичког, Шумадијског и Расинског округа спроведено је 2019. године у оквиру пројекта *Са сеоским женама за све жене*, уз подршку Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена у Србији (UN Women).⁴⁰ Истраживање је показало да су жене у оквиру породице највише изложене психичком насиљу – у више од три четвртине (78,2%) случајева. Затим следе претње физичким насиљем (54,6%) и физичко насиље (51,3%), о којима је известило више од половине испитаница, и у нешто мањем постотку испитанице су изложене економском насиљу (49,5%). Најмањи број жена је изјавио да су изложене сексуалном насиљу у оквиру породице (27,6%), што ипак чини више од четвртине укупног узорка. Од задобијених физичких повреда, више од трећине испитаница задобило је модрице, посекотине или огреботине, опекотине њих 1,7%, прелом или ишчашење 5,9%, док је 1,7% њих известило о последицама попут отока на глави и оштећења слуха. Скоро трећина жена није никада ни покушала да напусти насилника, а разлози у четвртини случајева су егзистенцијалне природе и/или страх од починиоца. Жене које су пријавиле насиље оцењују да нису добиле адекватну заштиту и подршку надлежних органа и служби.⁴¹

Истраживање из 2011. године *Присутност жена и деце услугама у руралним областима Србије и предлози мера за унапређење стања*⁴² показало је велико сиромаштво и социјалну искљученост жена у сеоским срединама, низак ниво доступности здравствених услуга, које су сведене на елементарну санацију здравствених проблема, при чему је покривеност жена здравственим осигурањем незадовољавајућа. Живот жена и њихових породица обележава

³⁹ Доступно на: <https://humanas.rs/2021/02/08/konferencija-osnazivanje-starijih-zena-prevencija-nasilja-kroz-promenu-socijalnih-normi-u-srbiji-i-austriji-emprev/>

⁴⁰ Доступно на: <https://udruzenjepescanik.org/izvestaji/prikaz-preliminarnih-rezultata-istrazivanja-o-nasilju-prema-zenama-u-porodici-i-partnerskom-odnosu-u-seoskim-podrucjima/>.

⁴¹ Исто.

⁴² Доступно на: <https://www.unicef.org/serbia/media/6411/file/Pristup%20%C5%BEena%20i%20dece%20uslugama%20u%20ruralnim%20oblastima%20Srbije%20.pdf>

претежно задовољавање основних егзистенцијалних потреба, са високо заступљеном материјалном депривацијом; партиципација у социјалној заједници је површна, обрасци културне потрошње указују на пасивизам и доминацију стилова живота усмерених на пуку репродукцију. Такође, услуге социјалне заштите нису доступне већини сеоске популације, која се традиционално у социјалном обезбеђивању и збрињавању ослања претежно на сопствене ресурсе.⁴³

Препоручено је повећање доступности услуга за бригу о старијима у сеоским подручјима. Локалне самоуправе, у сарадњи са центрима за социјални рад и невладиним организацијама активним у области бриге о старијима, треба да развију мрежу услуга подршке старим особама на селу. Ова иницијатива треба да обезбеди квалитетније услуге за старије жене, да растерети млађе жене и да им омогући да буду економски активније. Указано је и на потребу подизања свести жена о различитим облицима насиља у породици, о њиховим правима и о услугама подршке. Министарство рада и социјалне политике треба да подстиче већу активност центара за социјални рад у раду са сеоским женама на препознавању различитих понашања као облика насиља, те на промовисању права и процедура за заштиту од насиља које су успостављене на нивоу различитих институција.⁴⁴

Извесне увиде у распрострањеност насиља према женама у оквиру породице у сеоским срединама и њихов однос према насиљу пружа и истраживање *Мапирање породичног насиља према женама у Централној Србији* из 2010. године.⁴⁵ Један од налаза је да су жене из руралних средина склоније томе да ћуте о насиљу. Код сеоских жена поверење у институције је мање, а чешће је присутан став да проблем насиља треба да остане у породици или да се жена може обратити блиској особи. Када упоредимо жене које су претрпеле насиље и оне које то нису, разлике нису статистички значајне, што нам говори о томе да културолошке разлике у већој мери утичу на формирање става о тражењу помоћи него сама ситуација насиља.⁴⁶

Када је реч о општим и специјализованим услугама помоћи и подршке, оне су жртвама насиља које живе на селу далеко мање доступне. На нивоу локалних заједница не постоји уједначен и финансијски одржив систем услуга и сервиса подршке, а особе на селу у ризику су од социјалне изолације, имају тешкоће у приступу здравственим и социјалним услугама, као и услугама транспорта.⁴⁷

---

⁴³ Исто, стр. 16.

⁴⁴ Исто, стр. 74.

⁴⁵ Бабовић, М. Гинић, К. Вуковић, О. (2010) Мапирање породичног насиља према женама у Централној Србији”, Београд. СеЦонс. Доступно на: https://pescanik.net/wp-content/uploads/2018/05/Mapiranje_porodicnog_nasilja_prema_zenama_u_Centralnoj_Srbiji.pdf

⁴⁶ Исто, стр. 81.

⁴⁷ Влада републике Србије, Трећи национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, 2018. Београд, стр. 43.

3. Правна регулатива и изазови у пракси

Насиље у породици једна је од оних социо-патолошких појава коју је наше друштво деценијама маргинализовало, игнорисало и толерисало. Политичка оријентација друштва према томе да свој правни систем усклади са међународним правним стандардима и дугогодишње залагање и лобирање женских организација и феминистичких научница резултирало су успостављењем механизма за спречавање и заштиту од насиља у породици.

Правни оквир заштите од насиља у породици чине Устав Републике Србије из 2006. године,⁴⁸ релевантни међународни уговори, који су, сагласно Уставу, део унутрашњег правног поретка и непосредно се примењују⁴⁹ и низ закона којима је регулисано спречавање и процесуирање насиља у породици.

3.1. Међународни прописи

Србија је ратификовала скоро све међународне уговоре у области људских права и родне равноправности, *Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)* из 1979. године⁵⁰ са *Опционим протоколом*⁵¹ обавезује државе чланице да предузимањем одговарајућих мера спрече сваки вид непосредне и посредне дискриминације жена, обезбеде потпуни развој и напредак и на тај начин гарантују женама да равноправно са мушкарцима отварају и уживају људска права и основне слободе (чл. 3).

*Општа препорука бр. 35. CEDAW Комитета о родно заснованом насиљу према женама*⁵² односи се на обавезе држава потписница CEDAW конвенције у погледу спречавања насиља над женама, односно родно заснованог насиља, које се дефинише као облик дискриминације који озбиљно умањује могућност да жене користе права и слободе на једнакој основи са мушкарцима. Комитет препоручује да државе уговорнице у својим извештајима наведу распрострањеност ставова, обичаја и поступака који подстичу насиље над женама и да одреде коју врсту насиља они производе; какве су делотворне мере предузете и какво је њихово дејство. С тим у вези, препоручено је увођење програма образовања и информисања јавности, који ће помоћи да се искорене предрасуде које онемогућавају равноправан статус жена (тач. 24 е и ф).

⁴⁸ *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

⁴⁹ Члан 16. Устава Србије

⁵⁰ Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ–Међународни уговори“, бр. 11/1981); Закон о потврђивању Опционог протокола уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена (“Сл. лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 13/2002).

⁵¹ Усвојен 1999, ступио на снагу 2000. године, према коме постоји обавеза подношења иницијалних извештаја.

⁵² Комитет за елиминисање дискриминације жена, Општа препорука бр. 35 о родно заснованом насиљу над женама, ажурирање Опште препоруке бр. 19 (превод Канцеларија за људска и мањинска права), доступно на: https://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/preporuka_35_sedow_srb.pdf

*Пекинска декларација и Платформа за акцију*⁵³ захтевају од држава чланица да предузму све потребне мере које се односе на спречавање, кривично гоњење и кажњавање извршилаца насиља према женама.

У Конвенцији о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (у даљем тексту *Истанбулска конвенција*) из 2011. године⁵⁴ дефинисано је насиље у породици и различити облици родно заснованог насиља према женама и постављени су стандарди координисаног деловања институција система на плану превенције овог насиља, кажњавања учинилаца и пружања заштите и подршке жртвама. Утврђена је обавеза држава чланица да укључе питања рода у примени Конвенције, усвоје делотворне, свеобухватне и координисане политике које обухватају све релевантне мере за спречавање и борбу против свих видова родно заснованог насиља, издвоје одговарајућа финансијска средства и људске ресурсе за адекватно спровођење интегрисаних политика мера и превентивних програма, укључујући и програме за рад са извршиоцима насиља, да обезбеде специјализоване услуге подршке женама жртвама насиља и њиховој деци, спровођење истраге и судских поступака за све видове насиља обухваћених конвенцијом без неоправданог одлагања и др. У Конвенцији је наглашена обавеза државе да предузима превентивне мере, које се састоје од промоције промена друштвених и културних образаца понашања жена и мушкараца са циљем искорењивања предрасуда, обичаја, традиције и других пракси које се заснивају на идеји инфериорности жена и мушкараца; подизања свести у јавности о различитим манифестацијама свих видова насиља и њихових последица; ојачавања одговарајуће обуке запослених који се баве жртвама или извршиоцима свих дела насиља обухваћених конвенцијом у вези са спречавањем и откривањем насиља, потребама и правима жртава и спречавањем секундарне виктимизације (чл. 12. и 15).⁵⁵

Ови и бројни други документи усвојени под окриљем Уједињених нација и Савета Европе засновани су на ставу да је насиље у породици, чије су жртва најчешће жене, дубоко укоренено у патријархални хетеросексуални поредак и сексистичку организацију друштва, манифестација је историјски неједнаких односа моћи између жена и мушкараца који су довели до доминације и дискриминације жена од стране мушкараца, као и до спречавања напредовања жена у пуној мери; насиље према женама представља озбиљно кршење људских права жена и девојчица и један је од кључних друштвених механизма којима се жене приморавају да буду у подређеном положају у односу на мушкарце.

3.2. Прописи Републике Србије

У Републици Србији последњих година знатно је унапређен правни и институционални оквир за заштиту од насиља у породици и партнерским односима.

⁵³ Beijing Declaration and Platform for Action, 1995.

⁵⁴ Закон о потврђивању Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Службени гласник РС - Међународни уговори“, бр. 12/2013)

⁵⁵ Шире, видети: Петрушић, Н., Константиновић Вилић, С., Жунић, Н. (2015) Институционални сексизам – препрека ефикасној заштити од насиља у породици, *Темуга*, 1, стр. 38-39.

Уставом Републике Србије је свакоме гарантовано право на живот, неповредивост физичког и психичког интегритета, личну слободу и безбедност, право на судску заштиту у случају повреде или ускраћивања гарантованих права, као и право на уклањање последица које су повредом настале. Равноправност жена и мушкараца представља основни уставни принцип утврђен основним уставним одредбама (чл. 15). Устав прописује обавезу државе да води политику једнаких могућности за жене и мушкарце, што подразумева предузимање мера ради отклањања родних неједнакости и стварања претпоставки да и жене и мушкарци под једнаким условима могу да уживају сва права и слободе. Уставом је забрањен сваки облик дискриминације на основу било ког личног ствојства у свим областима (чл. 21).

Породичним законом⁵⁶ гарантовано је право на заштиту од насиља у породици (чл. 10. ПЗ РС), регулисане су породичноправне мере заштите и услове под којима се оне одређују (чл. 197 - 200. ПЗ) и уређен је посебан поступак за заштите од насиља у породици (чл. 283-289. ПЗ).

Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Закон прописује и поједине облике насиља који се најчешће јављају, као што су наношење или покушај наношења телесне повреде, изазивање страха претњом убиством или наношењем телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос, ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима, вређање и др. Ови видови насиља нису наведени таксативно, већ *exempli causa*, с тим што је прописано да је насиље и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање. Сама дефиниција насиља у породици веома је широка јер обухвата све могуће видове испољавања насиља, тј. свако дрско, безобзирно и злонамерно понашање којим се угрожавају основне вредности људског бића: његов телесни интегритет, душевно здравље и спокојство.⁵⁷ Сагласно томе, сваки вид испољавања насиља представља ваљан правни основ за пружање породично-правне заштите од насиља у породици.

Када је реч о кругу чланова породице који уживају заштиту, то су: супружници или бивши супружници; деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери; лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, одн. која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.⁵⁸

Закон прописује пет посебних мера заштите: издавање налога за иселење из породичног стана или куће без обзира на право својине односно закупа непокретности; издавање налога за усељење у породични стан или кућу без обзира на право својине односно закупа непокретности; забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености; забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице и забрана даљег

⁵⁶ Службени гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.

⁵⁷ Члан 197. ст. 1. и 2. Породичног закона.

⁵⁸ Члан 187. ст. 3. Породичног закона

узнемиравања члана породице.⁵⁹ Мере су одређене по систему енумерације, тако да суд није овлашћен да одреди било коју другу меру, али може одредити већи број мера комбинујући их на начин који обезбеђује да буду прилагођене околностима конкретног случаја. Суд по својој оцени одређује дужину трајања сваке изречене мере, при чему је максимални рок за сваку меру годину дана.⁶⁰ Трајање мере може се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена, а за случај да пре истека времена на који је мера одређена престану разлози због којих је она одређена, постоји могућност да извршилац насиља тражи њен престанак.⁶¹ (чл. 200. ПЗ).

*Законом о сиречавању насиља у породици*⁶² регулисано је поступање државних органа, установа и служби у ситуацијама када се насиље у породици већ догодило или прети опасност да ће се догодити/поновити.

Закон регулише начин пружања заштите жртви насиља и различитих облика помоћи и подршке, почев од обавештавања о њеним правима, преко пружања правне помоћи и психосоцијалне подршке. Према овом закону, после сазнања о насиљу у породици или опасности од њега, полицијски службеник врши процену ризика од непосредне опасности од насиља на основу доступних обавештења. Ако постоји непосредна опасност од насиља у породици, полицијски службеник може изрећи хитну меру учиниоцу: меру привременог удаљења учиниоца из стана и меру привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој. Хитне мере могу трајати 48 часова. Надлежни јавни тужилац овлашћен је да тражи продужење хитних мера, о чему одлучује судија појединац основног суда. На подручју сваког основног јавног тужилаштва основана је група за координацију и сарадњу, која одржава састанке најмање једном у 15 дана, а чине је представници основних јавних тужилаштва, полицијски службеници и представници центара за социјални рад. Законом је прописана обавеза израде индивидуалног плана заштите и подршке жртви: мере заштите садржане у индивидуалном плану треба да пруже безбедност жртви, да зауставе насиље и спрече да се оно понови и да заштите права жртве, а мере подршке да омогуће да се жртви пружи психосоцијална и друга подршка која служи њеном опоравку, оснаживању и изласку из ситуације насиља.⁶³

Насиље у породици инкриминисано је као посебно кривично дело *Кривичним закоником* из 2005. године,⁶⁴ које се гони се по службеној дужности. Пописани су пет облика кривичног дела насиља у породици (чл. 194).

Радња првог облика састоји се из неколико алтернативно предвиђених радњи извршења: примена насиља, претња да ће се напасти на живот или тело, дрско или безобзирно понашање (чл. 194. ст. 1. КЗ). Други облик кривичног дела насиља у породици постоји ако

⁵⁹ Члан 198. ст. 2. Породичног закона.

⁶⁰ Члан 198. ст. 3. Породичног закона

⁶¹ Члан 199-200. Породичног закона

⁶² *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

⁶³ Члан 30, став 3 ЗСНП.

⁶⁴ *Кривични законик* (Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

је при извршењу дела из чл. 194. ст. 1. КЗ коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да се тело тешко повреди или здравље тешко наруши (чл. 194. ст. 2. КЗ). За овај облик предвиђено је кажњавање затвором од шест месеци до пет година. Трећи облик кривичног дела насиља у породици постоји у случају када је извршено насиље проузроковало тешку телесну повреду или тешко нарушавање здравља члана породице или је дело извршено према малолетнику (чл. 194. ст. 3. КЗ). Радња извршења овог облика кривичног дела иста је као код прва два облика, али су последице тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља. Предвиђена је казна затвора од две до 10 година. Испољавање квалификованог облика насиља у породици постоји и у случају када је насиље извршено према малолетном члану породице. За овај облик дела предвиђено је кажњавање затвором од две до 10 година. Четврти, најтежи облик кривичног дела насиља у породици постоји када је насиље довело до смрти члана породице (чл. 194. ст. 4. КЗ), за који је запречена казна затвора три до 15 година. Пети облик кривичног дела насиља у породици постоји кад извршилац насиља коме је суд изрекао меру заштите од насиља у породици прекрши ову меру (чл. 194. ст. 5. КЗ). Прописана је казна од три месеца до три године затвора, као и новчана казна.

Кривичним закоником прописана је могућност изрицања мере безбедности: забрана приближавања и комуникације са оштећеним (чл. 89а КЗ), коју изриче суд, а може трајати најдуже три године, с тим што се може укинути пре истека времена за које је одређена уколико престану разлози због којих је одређена.

4. Кључни изазови у пракси

Упркос позитивним променама, друштвени, правни и институционални одговор на насиље према женама и насиље у породици још увек није на задовољавајућем нивоу.

Патријархални ставови и родни стереотипи веома су заступљени у свим срединама, а родно засновано насиље, посебно насиље према женама, често се нормализује. Истраживања показују да жене имају мање конзервативне ставове када је реч о родној равноправности него што је то случај са мушкарцима, а да је степен толеранције насиља, посебно партнерског насиља већи код мушкараца, односно младића, него код жена, односно девојака. Релативно је велики број мушкараца (11,9%) који сматрају да жена треба да толерише насиље да би одржала породицу.⁶⁵ Нема, међутим, разврстаних података о степену распрострањености патријархалних ставова и родних стереотипа и предрасуда међу сеоском популацијом.

⁶⁵ Видети: Хагсон, М. Мушкарци у Србији: Промене, отпори и изазови - Резултати истраживања о мушкарцима и родној равноправности. Београд: Центар Е8, 2018. Доступно на: <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2018-05/Mu%C5%A1karci%20u%20Srbiji%20-%20Promene%2C%20otpori%20i%20izazovi.pdf>

Према налазима истраживања ОЕБС-а из 2018. године,⁶⁶ постоје бројне препреке које спречавају жене да приступе службама, а које укључују осећај срама, страх или неповерење у полицију, социјалне раднике и здравствене раднике због уврежених стереотипа који се везују за представнике ових професија. Ове препреке су посебно изражене у руралним подручјима, где службе за подршку једноставно нису доступне, и где је женама ограничен физички приступ дугорочној и практичној подршци, имајући у виду становање и новац.

У Стратегији за *спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године*,⁶⁷ жене на селу сврстане су у категорију посебно осетљивих група жена с аспекта превенције и заштите од насиља у породици. Указано је да су кључни изазови у овој области, поред осталог, традиционалне културне норме и широко распрострањени родни стереотипи и предрасуде који одржавају окружење у којем се насиље према женама у великој мери толерише и оправдава. Имајући у виду структурну природу насиља према женама, активности и мере које се предузимају на искорењивању родних предрасуда, обичаја, традиције и других пракси које се заснивају на идеји инфериорности жена и стереотипним улогама жена и мушкараца нису довољни, нити је довољно учињено на подизању свести о проблему родно заснованог насиља. Указано је да је „тамна бројка” насиља у породици и насиља према женама велика јер се оно често не пријављује, због страха од стигматизације, срамоте, недостатка подршке и разумевања средине, економске зависности и страха од учиниоца, али и због неповерења у ефикасност деловања институција система.

У Стратегији је апострофиран проблем неусаглашености дефиниција насиља у породици у различитим законима, тако да круг субјеката којима се може пружити заштита од насиља у породици није исти, што их ставља у неједнак положај.

Један од изазова је и недовољно ефикасно и делотворно спровођење постојећих политика и мера у оквиру свеобухватног и координираног одговора надлежних институција у борби против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици, као и незадовољавајући ниво безбедности жена и њихове деце и недостаци у услугама помоћи и подршке жртвама насиља, које не пружају адекватан одговор на њихове сложене животне ситуације и вишедимензионалне потребе. Посебно је истакнут недостатак родно сензитивног одговора на изазове са којима су се жене и мушкараци суочавали током пандемије КОВИД-19.

У пракси постоје проблеми у вези са проценом ризика од насиља, често је одбацивање пријава и одустајање од кривичног гоњења. Условна казна је и даље преовлађујућа

---

⁶⁶ Анкета о насиљу према женама који је спровео ОЕБС – Добробит и безбедност жена, Србија – основни извештај. Београд: ОЕБС, 2019, стр. 21-33. Доступно на:

https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

⁶⁷ Доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/srb-lat/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025.-godine>

кривична санкција (35,6%),⁶⁸ а у случајевима који укључују оружје, озбиљне повреде и поновљено насиље, казне су и даље релативно благе.⁶⁹

У Закључним зајажанјима о четвртим периодичном извештају Републике Србије о примени Конвенције о елиминасању свих облика дискриминације жена из 2019. године⁷⁰ Комитет је указао на непостојање свести код жена, посебно жена на селу, Ромкиња, жена са инвалидитетом, старијих жена и мигранткиња, о њиховим правима у складу са Конвенцијом и доступним правним средствима за заштиту (9в). Препоручио је спровођење едукативних кампања којима се промовишу нестереотипне и позитивне представе о женама и значај родне равноправности, као и анализе распрострањености и узрока родно заснованог насиља према женама, која треба да обухвати старије жене, жене у руралним подручјима, Ромкиње, жене са инвалидитетом, као и жене у установама и остале жене и девојчице из осетљивих друштвених група (24-а). Указао је и на потребу ревидирања релевантних закона и политика, укључујући и прописе у вези са руковањем и поседовањем ватреног оружја (24-в). Једна од препорука јесте и да држава обезбеди да се случајеви свих облика насиља према женама правилно истраже, да се починиоци процесуирају и казне санкцијама које су сразмерне тежини злочина, да жртве буду заштићене од поновног виктимизирања и да имају приступ делотворним репарацијама, укључујући обештећење (24г). Комитет је такође препоручио спровођење обуке за запослене у правосуђу и државним органима, нарочито за запослене у полицији и здравственим службама, којом би се обезбедила њихова осетљивост према свим видовима насиља над женама, посебно када је у питању насиље у породици, као и способност пружања одговарајуће подршке жртвама. Једна од препоруке је и јачање мултисекторске сарадње за спречавање и борбу против свих облика родно заснованог насиља и пружање услуга жртвама, као и обезбеђивање неометаног приступа ефикасној заштити од насиља, довољног броја доступних склоништа и анонимних СОС телефонских линија којом управља особље са искуством у раду са жртвама насиља (24-ђ). Истакнута је и потреба за унапређивањем система за прикупљање и праћење случајева свих облика родно заснованог насиља (24-е).

Сличне налазе садржи и евалуациони извештај који је GREVIO упутио Србији⁷¹ после разматрања иницијалног извештаја о спровођењу Истанбулске конвенције који је држава поднела GREVIO групи. У извештају се указује да су стопе осуда за већину облика насиља над женама изузетно ниске. Разлози се крећу од ниског нивоа пријављивања до недостатка упутстава о томе како припремити предмет за суд и недовољне обуке о недавно уведеним кривичним делима. Иако је у случајевима насиља у породици дошло до пораста броја оптужених од 2012. године, што GREVIO поздравља, уочен је још изразитији пораст броја

⁶⁸ Петрушић, Н. Жунић Н. Вилић, В. (2018), Кривично дело насиља у породици у судској пракси – нове тенденције и изазови, Београд: OSCE Mission to Serbia, p. 136.

⁶⁹ The Advocates for Human Rights and AWC (2017), Implementation of Serbia's DV Legislation, p. 78.

⁷⁰ CEDAW/C/SRB/CO/4,2019). Доступан је на:

http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/cedaw_zakljucna_zapazanja_srb.doc (pristup 22.4. 2019).

⁷¹ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SERBIA, Доступно на: <https://rm.coe.int/executive-summary-and-recommendations-in-serbian/pdf/16809987eb>.

оптужница од којих се одустало. Тамо где се осуђујућим пресудама случај затвара, изречене санкције често су условне и ретко се примењује пуни распон казне. Указано је, такође, на то да Закон о бесплатној правној помоћи разликује жртве насиља у породици, које увек испуњавају услове за ту помоћ, и жртве других облика насиља обухваћених Истанбулском конвенцијом, које морају доказати своју подобност кроз дуготрајан поступак пријаве. Једна од примедби је и да овај закон поставља нове критеријуме за пружаоце правне помоћи који пренебрегавају посебну стручност коју су током година изградиле женске невладине организације у правном заступању жена жртава породичног насиља.

5. Сврха, циљеви и предмет истраживања

Истраживање ће омогућити да се оствари увид у распрострањеност, карактеристике, детерминанте родно заснованог насиља у породици, доступност институција надлежних за спречавање и заштиту и службама помоћи и подршке, као и у начин њиховог рада и деловања у случајевима родно заснованог насиља у породици које се догађа у сеоским срединама, што ће бити основ за креирање препорука за развијање свеобухватних и на доказима заснованих политика превенције родно заснованог насиља у породици од стране државних и локалних органа јавне власти. Посебна пажња биће посвећена насиљу према старијим особама.

Истраживање је усмерено на прикупљање података о распрострањености и најчешћим облицима родно заснованог насиља у породици у сеоским срединама, перцепцији, нивоу свести и ставовима испитаника/ца о насиљу у породици, моделу породичног живота и родним улогама, упознатости испитаника/ца са надлежностима и начину поступања институција задужених за спречавање и заштиту од насиља у породици и пружање подршке жртвама насиља.

Прикупљени подаци треба да омогуће одговор на неколико кључних питања о родно заснованом насиљу у породици:

1. Колико је укупна, а колико актуелна преваленција родно заснованог насиља у породици?
2. У којим облицима се ово насиље испољава и како изгледају преваленције различитих облика насиља?
3. Ко су жртве, а ко починиоци насиља, према врсти породичне релације (садашњи или бивши брачни/ванбрачни партнери, однос родитељства, друга врста сродничког односа)?
4. Које су значајне детерминанте насиља, односно који индивидуални и породични фактори повећавају, а који смањују вероватноћу од испољавања родно заснованог насиља?
5. Колико су испитаници/ице информисани о институцијама и њиховим надлежностима, у случају да користе услуге институција или имају искуства?

6. Колико је често и са којим очекивањем обраћање институцијама и службама ради пружања заштите, помоћи и подршке?

7. Како се оцењује рад институција и служби?

8. Које су специфичне карактеристике насиља у породици према старијим особама у погледу учесталости, облика испољавања, односа између жртава и починилаца и обраћања институцијама?

9. Да ли су ограничења изазвана пандемијом КОВИД-19 имала утицај на појаву насиља у породици, могућност жртава да пријаве насиље, као и у погледу начина деловања институција надлежних за пружање заштите, помоћи и подршке?

Истраживањем ће бити обухваћени испитаници/ице из сеоских насеља на подручју градова Краљево и Крагујевац и општине Рума.

6. Опис и методологија истраживања

Истраживање чине два сегмента:

1) *Деск истраживање* – обухвата преглед ратификованих међународних и домаћих прописа, стратегија и других документа којима је дефинисана јавна политика у домену спречавања родно заснованог насиља у породици, објављених извештаја међународних организација, државних органа и ОЦД, укључујући и резултате релевантних истраживања и академске литературе. Резултати овог сегмента истраживања пружиће увид у међународни и домаћи правни оквир деловања институција система на плану спречавања и заштите од родно заснованог насиља и сазнање о резултатима досадашњих истраживања ове појаве.

У оквиру деск истраживања прикупљени су социодемографски подаци о станоништву сеоских насеља на подручју градова Краљево и Крагујевац и општине Рума (укупан број становника, полна и старосна структура, број самачких домаћинстава, број проширених породица и др.). Подаци ће бити прикупљени из званичне статистике за градове Краљево и Крагујевац и општине Рума (Девинфо база, 2021), као и путем захтева за приступ информацијама од јавног значаја.

2) *Емпиријско истраживање* састоји се из четири компоненте:

За прикупљење емпиријских података коришћена су три метода: један квантитативни и три квалитативна.

- Анкетирање испитаника/ца
- Дубински интервју у писаној или усменој форми са људима који живе у сеоским насељима
- Дубински интервјуи са професионалцима из институција
- Фокус групе дискусије.

Анкетирање

Као инструмент за прикупљање података креиран је јединствени упитник који се састоји од пет делова: (1) општи подаци о испитаницама/испитаницима; (2) услови живота и односи у породици (2) подаци о изложености насиљу и облицима насиља; (3) подаци о последњем насилном инциденту, (4) информисаност испитаника/ца о правима и доступним механизмима заштите и искуствима у приступу социјалним услугама за подршку жртвама насиља (5) ставова према родним улогама и родној равноправности.

Анкетирано је укупно 100 пунолетних жена и мушкарца (50 пунолетних жена и 50 пунолетних мушкараца који живе у породичном домаћинству у сеоским насељима), и то:

Крагујевац	Краљево	Рума
Два највећа сеоска насеља	Два највећа сеоска насеља	Два највећа сеоска насеља
По 10 жена и 10 мушкараца из сваког сеоског насеља	По 10 жена и 5 мушкараца из сваког сеоског насеља	5 жена и 5 мушкараца из сваког сеоског насеља
Укупно 40	Укупно 40	Укупно 20

У породичним домаћинствима у којима живи више пунолетних жена и мушкараца анкетиране су најстарије жене и мушкарци. Анкетни упитник испитаници/ице попуњавали су сами, у одвојеној и безбедној просторији, а на њихов захтев анкетарка/анкетар је бележио одговоре.

Пре анкетирања испитаници/ице су потписали сагласност за учешће у истраживању.

Дубински интервју са женама и мушкарцима

Дубински интервју вођен је са женама и мушкарцима које су током анкетирање изразили спремност да детаљније изнесу своја искуства: три мушкараца и три жене. Интервју је вођен у складу са посебним протоколом, са полуструктурираним упитником, а сваки учесник/учесница потписао је сагласности за учешће.

Дубински интервју са запосленима/запосленама у социјалним службама и свештеницима

Дубинским интервјуом обухваћени су запослени/запослене у социјалним службама које пружају различите услуге жртвама насиља у породици или професионално долазе у контакт са члановима породице: социјални раднице/радници (3) и психолошкиње/психолози из надлежних центара за социјални рад (3), геронтодомаћице у локалним службама за помоћ у кући (3), свештеници из локалних православних црквених заједница (3) За дубински интервју са професионалцима коришћен је полуструктурирани упитник, а сваки учесник/ца потписао је сагласност за учешће.

Фокус групе дискусије

Фокус групе дискусије вођене су на теме утврђене у водичу за фокус групе. Учесници/учеснице су попунили анкетарски лист и потписали сагласност за учешће.

Број фокус група	Чланице фокус група	Број лица у фокус групи	Структура фокус групе
1	Жене из сеоских насеља на подручју Крагујевца и Краљева	10	Жене различитог старосног доба Запослене и незапослене жене Најмање 4 жене старије од 65 година
1	Мушкарци из сеоских насеља на подручју Крагујевца и Краљева	10	Мушкарци различитог старосног доба Запослени и незапослени мушкарци Најмање 4 мушкарца старијих од 65 година
1	Жене из сеоских насеља на подручју Руме	5	Жене различитог старосног доба Запослене и незапослене жене Најмање 2 жене старије од 65 година
1	Мушкарци из сеоских насеља на подручју Руме	5	Најмање 2 мушкарца старија од 65 година

За све учеснике/учеснице у истраживању (анкетаре/анкетарке, интервјуерке/интервјуере и водитеље/водитељке фокус-групних дискусија) организована је обука пре рада на терену. С обзиром на осетљивост теме која је предмет истраживања, обука је обухватила је принципе и смернице Светске здравствене организације за истраживања насиља према женама:⁷² заштита анонимности, поштовање приватности испитаница (*безбедности и квалитетности података*); емпатија и активно слушање; сензибилисаност анкетара/анкетарки (*ујознајности са њомом*); стриктно избегавање саветовање испитаника/ца (*недавање савета*); одсуство хијерархијског односа између анкетара/анкетарке и испитаница/испитаника; оснаживање и информисање испитаница/испитаника о службама за подршку, информисану сагласност за учешће у истраживању, начин упућивања на институције и пружање психолошке подршке.

⁷² WGO (2005) Researching Violence Against Women. Доступно на: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42966/9241546476_eng.pdf;jsessionid=2E4C4AC380B7584ADEA91FFB4288131F?sequence=1

У оквиру обуке учесницима/учесницама у истраживању је презетована културолошка перспектива живота на селу, као и традиционална обичајна правила у погледу брачних и међугенерациских односа.

Фазе истраживања

Истраживање је спроведено кроз четири фазе:

У првој фази (деск истраживање) проучени су прописи и релеватна литература и прикупљени мета подаци из расположивих извора. У другој фази спроведено је теренско истраживање: анкетирање, дубински интервјуи и фокус-групне дискусије. Трећа фаза обухватила је уношење и обраду података у СПСС програму и њихов приказ кроз дескриптивну анализу (рачунање фреквенције и унакрсно табелирање у односу на изабране варијабле: пол, старосно доба, брачно стање, инвалидитет и тип домаћинства испитаника/ца). У овој фази прикупљени су и анализирани квалитативни подаци прикупљени кроз дубинске интервјуе и фокус-групне дискусије. У четвртој фази истраживања сви подаци су систематизовани и интерпретирани и припремљен текст студије са закључцима и препорукама за унапређење одговора институција система на насиље у породици у сеоским срединама.

7. Напомене о представљању резултата истраживања

У студији су најпре изнети најзначајнији социодемографски подаци о становништву на подручју градова Крагујевац и Краљево и општине Рума, на чијим је сеоским подручјима спроведено истраживање. У посебном одељку приказани су општи подаци о испитаницима/цама из сеоских средина који су учествовали у квантитативном и квалитативном делу истраживања. Налази и интерпретација из оба извора тематски су систематизовани представљени у оквиру одговарајућих одељака.

Одговори испитаника/ца који су учествовали у анкетирању укрштени су са подацима који се тичу пола, старосног доба, брачног стања, инвалидитета и тип домаћинства. Дубље анализе вршене су само код оних питања из анкетног упитника код којих постоји статистичка значајност на нивоу 0,05 и висока статистичка значајност на нивоу 0,01.

НАЛАЗИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

1. Социодемографски подаци о становништву на подручју градова Крагујевац и Краљево и општине Рума

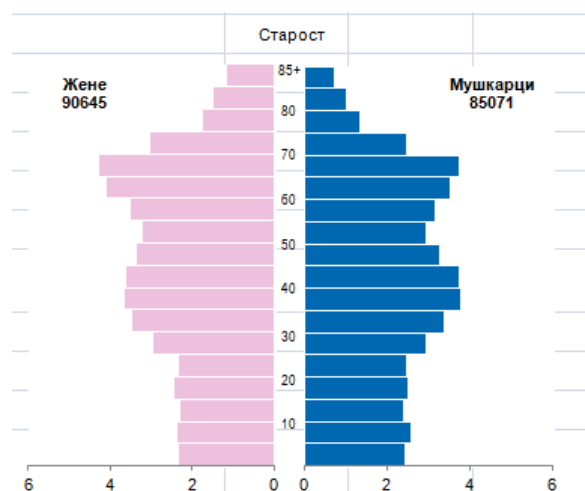
1.1. Град Крагујевац

Град Крагујевац је привредни, административни, образовни, здравствени, културни и спортски центар Шумадије и по величини четврти град у Србији. Демографска ситуација у погледу просечне старости и образовне структуре релативно је добра.

Број насеља	57	(2020)
Становништво – процена средином године	175716	(2020)
Просечна старост (у годинама)	43	(2020)
Индекс старења (60+ год. / 0–19 год.)	147	(2020)
Просечан број чланова домаћинства	2,97	(2011)

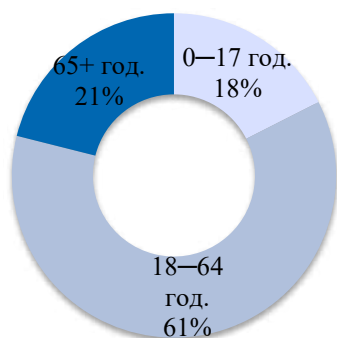
Извор: Територијални регистар, РЗС; Попис становништва, домаћинства и станова, РЗС

Становништво по петогодишћима и полу (2020) %

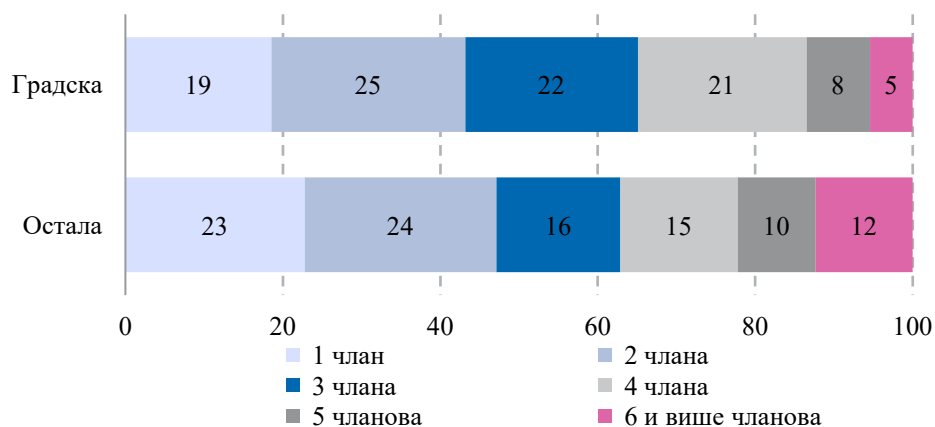
Извор: Витална статистика, РЗС

Становништво према старосним групама 2020.

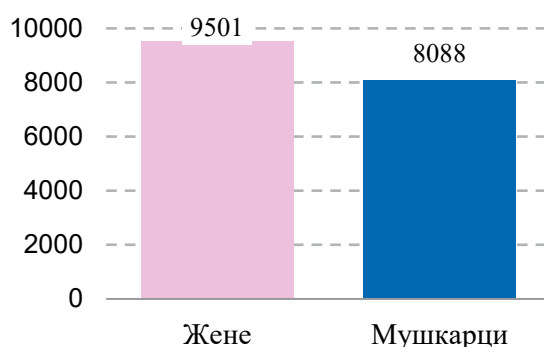
Извор: Витална статистика, РЗС

Домаћинства према броју чланова и типу насеља, 2011. (%)

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова, РЗС

Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад 2020.

Извор: Републички завод за социјалну заштиту

У Плану развоја града Крагујевца за период 2021–2031.⁷³ у делу који се односи на рурални развој, указано је, поред осталог, на неповољну демографску структура у руралним срединама, низак животни стандард и велики број сиромашних, као и на недовољно изграђену путну и комуналну инфраструктуру и незадовољавајуће стање у погледу доступности јавних сервиса и услуга, укључујући здравствену заштиту и јавни превоз. У делу који се односи на социјалну заштиту изнети су подаци о великом броју старачких домаћинстава на руралном подручју без адекватне социјалне заштите, недовољним капацитетима за пружање социјалних услуга, на потребу за усавршавањем о питањима људских права. Такође, истакнут је и проблем неповерења корисника социјалних услуга и њихових високих очекивања. Као слабости система социјалне заштите наведени су и недовољан број полицијских службеника и неразвијена сарадња са НВО сектором. Указано је и да локални Савет за безбедност постоји само формално и не остварују своју улогу. У Плану развоја апострофиран је и проблем непостојање адекватне евиденције о незбринутим усамљеним старим лицима, као и на чињеницу да је велики број старачких домаћинстава на руралном подручју без адекватне социјалне заштите.

Град није усвојио локалне акционе планове из области безбедности, родне равноправности и социјалне заштите, који су релевантни за превенцију насиља у породици и пружање помоћи и подршке жртвама. Нема јавно доступних података о раду службе правне помоћи. У Извештају Центра за социјални рад „Солидарности“ у Крагујевцу за 2021. годину⁷⁴ наводи се да је пријављено 1990 жртава насиља, занемарених особа и особа у ризику од занемаривања, међу којима је 242 младих (18-25 година), 1421 одрасло лице, а 327 особа старијих од 65 година. Подаци, међутим, нису раврстани према типу насеља у којима ова лица живе, нити према њиховом полу, а непознато је које су им услуге пружене.

1.1. Град Краљево

Град Краљево је налази се у централном делу Србије, у Рашком округу.

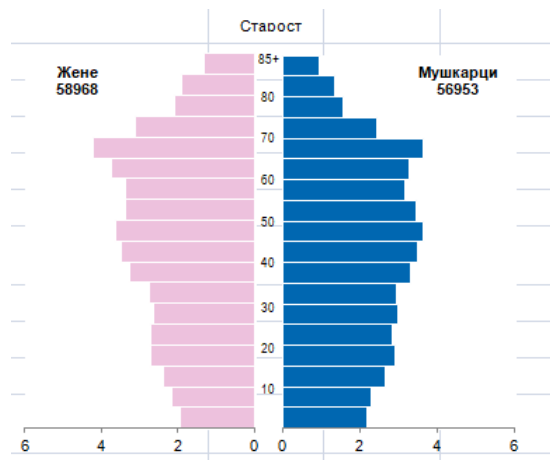
Број насеља	92	(2020)
Становништво – процена средином године	115921	(2020)
Просечна старост (у годинама)	44	(2020)
Просечан број чланова домаћинства	2,98	(2011)

Извор: Територијални регистар, РЗС; Попис становништва, домаћинства и станова, РЗС

⁷³ Доступно на: <https://www.kragujevac.rs/pruzmi/plan-razvoja-grada-kragujevca-za-period-2021-2031/?wpdmdl=36354&refresh=62572800acc6a1649879040>

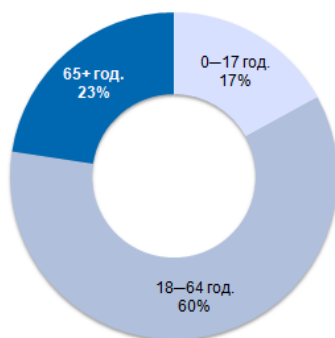
⁷⁴ Доступно на: <http://solidarnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/04/Izve%C5%A1taj-o-radu-CSR-Kragujevac-za-2021.pdf>

Становништво по петогодиштинама и полу (2020) %

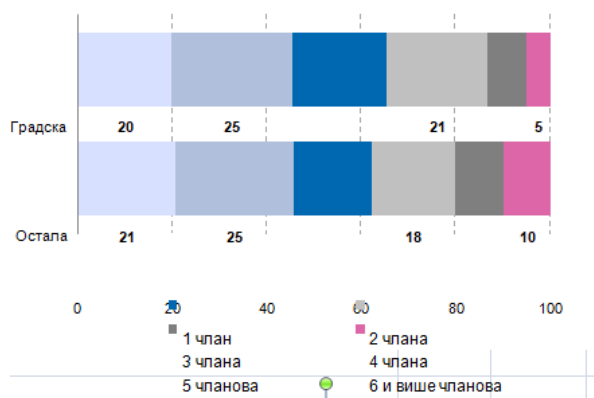
Извор: Витална статистика, РЗС

Становништво према старосним групама, 2020.

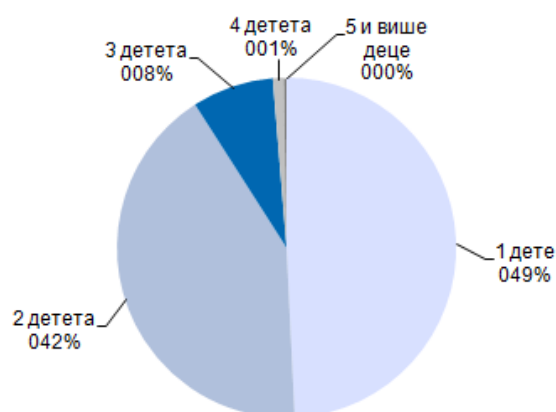
Извор: Витална статистика, РЗС

Домаћинства према броју чланова и типу насеља, 2011. (%)

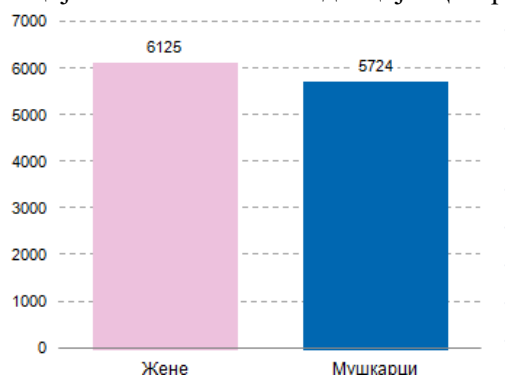
Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, РЗС

Породице са децом према броју деце, 2011.

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, РЗС

Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад 2020.

Извор: Републички завод за социјалну заштиту

Град Краљево још није донео свој план развоја. Недостају акциони планови у домену безбедности и развоја социјалних услуга. Усвојена је *Стратегија са локалним акционим планом за родну равноправност рада Краљева за период 2021-2026. године*,⁷⁵ у којој се указује на тежак положај жена на селу. Наводи се да жене које живе у сеоским подручјима чине једну од најрањивијих група у погледу једнаких могућности остваривања људских права у свим областима јавног и приватног живота, од могућности да равноправно учествују на позицијама моћи и одлучивања у држави, заједници и породици, до приступа здравственим, образовним, социјалним и другим услугама, финансијама и другим ресурсима и наслеђивања газдинстава и друге имовине. Комунална инфраструктура у руралним подручјима је недовољно развијена, што доприноси лошем квалитету живота сеоског становништва, јер је отежана доступност социјалним, здравственим и другим услугама. Здравствена заштита је оскудна и сведена на елементарну санацију здравствених проблема. Покривеност сеоског подручја здравственим установама је незадовољавајућа, те већина жена мора да путује у град ради специјалистичких прегледа и куповине лекова.

⁷⁵ Доступно на: <https://www.kraljevo.rs/wp-content/uploads/2021/07/Strategija-RR-2021-2026.pdf>

Указано је, такође, на то да је женама на селу потребна већа друштвена брига и подршка. Њихов тренутни економски, социјални и културолошки положај није нимало завидан.⁷⁶

У Стратегији се наводе подаци о броју пријављених случајева насиља у периоду 2014–2018, али подаци нису разврстани према типу насеља, тако да је непознато колико је случајева насиља у породици у сеоским срединама.

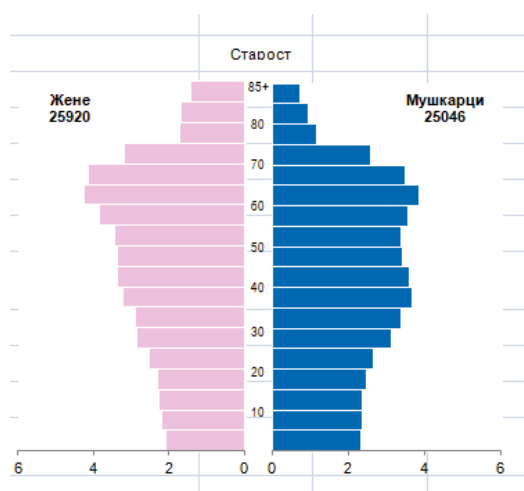
1.2. Општина Рума

Општина Рума налази се у Сремском округу, на подручју АП Војводине.

Број насеља ²	17	(2020)
Становништво – процена средином године ³	50966	(2020)
Просечна старост (у годинама) ³	44	(2020)
Просечан број чланова домаћинства ⁴	2,90	(2011)

Извор: Територијални регистар, РЗС; Попис становништва, домаћинства и станова, РЗС

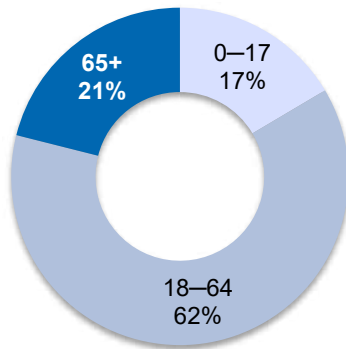
Становништво по петогодиштима и полу (2020) %

Извор: Витална статистика, РЗС

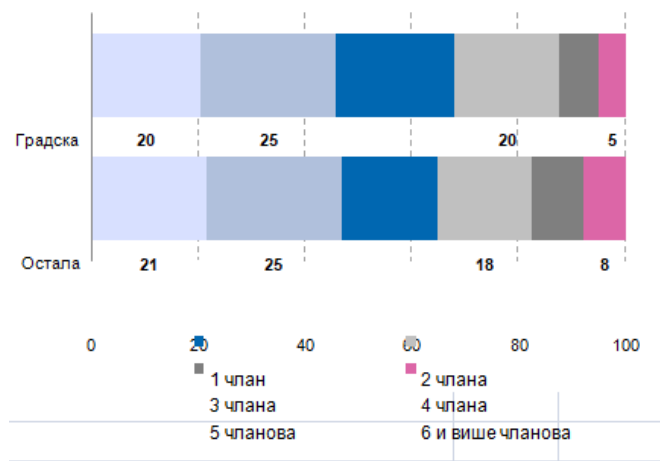
Становништво према старосним групама 2020.

⁷⁶ Исто, стр. 25.

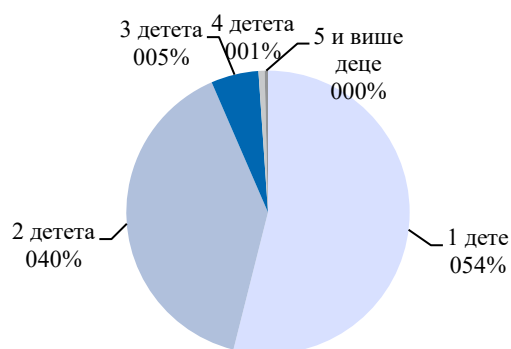
Извор: Витална статистика, РЗС

Домаћинства према броју чланова и типу насеља 2011. (%)

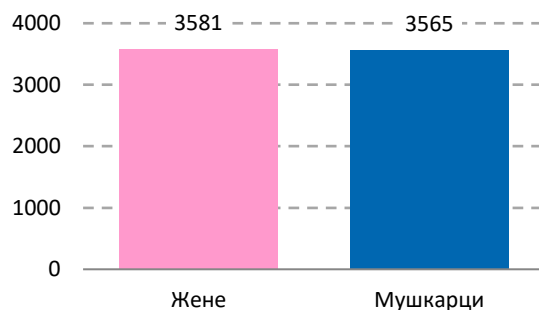
Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, РЗС

Породице са децом по броју деце, 2011

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, РЗС

Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад, 2020.

Извор: Републички завод за социјалну заштиту

Општина Рума усвојила је *План развоја 2021-2030. године*.⁷⁷ У одељку „Мапа развојних циљева“ у оквиру приоритетног циља 2.1. планирано је, поред осталог, обезбеђење учесталијег присуства лекара у сеоским срединама, а једна од мера за остваривање приоритетног циља 2.3. јесте унапређење система јавног аутобуског превоза који се одвија на релацији град Рума – сеоска насеља. Као једна од мера за остваривање приоритетног циља 2.4: *Унапређење услова за социјалну инклузију и квалитет живота сиромашних лица и угрожених категорија становништва, како би се успоставила основа за једнако укључивање свих становника Општине у друштвене и привредне токове Руме предвиђено је, узмеђу осталог, и проширење просторних капацитета услова за пружање услуга социјалне заштите и повећање броја услуга у складу са потребама становништва.*

Анализа Плана развоја показује да он није у довољној мери уродњен. Није извршена радна анализа стања и ефеката мера, појам „родна равноправност“ се у тексту уопште не помиње, а старије жене на селу нису препознате као посебно рањива група жена.

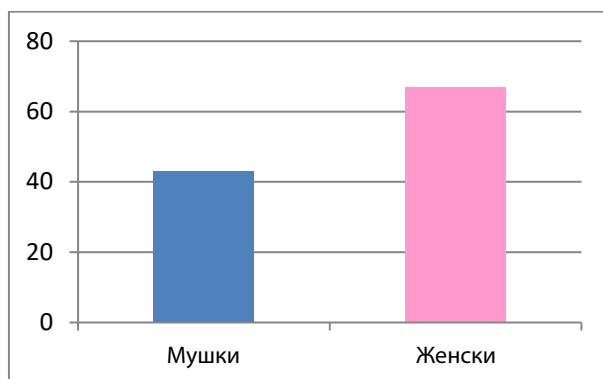
Општина Рума није усвојила локални акциони план за родну равноправност.

⁷⁷ Доступно на: <https://www.ruma.rs/dokumenta/nacrplanaopstinerruma20212030.pdf>

2. Подаци о испитаницима/испитаницама

Анкетирано је укупно 110 особа, од којих је 43 мушког и 67 женског пола – Графикон 1.

Графикон 1: Пол

Као што се види из Табеле 1, у узорку су најзаступљеније особе из старосне кохорте 66-75 година (34,5%), а најмање особе 18-35 година (7,36%).

Табела 1: Старосно доба

	Фреквенца	Процент
18-35	8	7,3
35-50	13	11,8
50-65	29	26,4
66-75	38	34,5
75+	22	20,0
Тотал	110	100,0

Највећи број испитаника/ца рођен је на селу (65,5%), док је скоро дупло мање оних који су рођени у граду, а живе на селу – Табела 2.

Табела 2: Место рођења

	Фреквенца	Процент
Град	38	34,5
Село	72	65,5
Тотал	110	100,0

Међу испитаницима/испитаницама највише је оних који су увек живели на селу (72,7%), док је далеко мањи број оних који су раније живели у граду, али су променили место пребивалишта и сада живе на селу (27,3%) – Табела 3.

Табела 3: Место живљења

	Френквеца	Процент
Увек сам живео/ла на селу	80	72,7
Раније сам живео/ла у граду, а сада живим на селу	30	27,3
Тотал	110	100,0

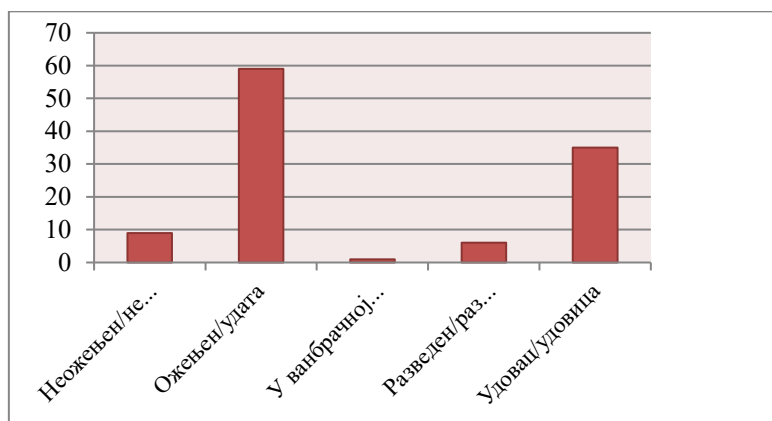
Највише испитаника/ца живи у домаћинству са својим супружником (44,5%), али је релативно велики број оних који живе сами (20,9%). Са породицом својих потомака живи 15,5% испитаника/ца, што сведочи о релативно великој учесталости традиционалног типа проширеног породичног домаћинства. Остали модели породичног живота нису шире заступљени – Табела 4.

Табела 4: Са ким живите

	Френквеца	Процент
Сам/а	23	20,9
Са супругом/супружником	49	44,5
Са партнером/партнерком	1	,9
Са дететом/децом	7	6,4
Са породицом сина/кћерке	17	15,5
Са родитељима супружника/партнера	6	5,5
Друго	7	6,4
Тотал	110	100,0

Више од половине испитаника/ца је у браку (53,6%), што потврђује да у сеоским срединама преовлађује традиционална структура породице. Удовица је 31,8%, неожењених/неудатих 8,2% а разведених само 5,5% – Графикон 2.

Графикон 2: Брачно стање

Када је реч о породичном статусу, међу испитаницима/испитаницама је највише оних који имају децу или унуке са којима живе (39,1%), али је велики број и оних чија деца, односно унуци живе ван места живљења испитаника. Релативно је мали број испитаника/ца који имају блиске сроднике о којима се старају (само 3), а у истраживачком узорку је само једна особа која се изјаснила да се о њој старају њени блиски сродници (0,9%) – Табела 5.

Табела 5: Деца/унуци/сродници

	Фреквенца	Процент
Имам децу/унуке, живим са њима	43	39,1
Имам децу/унуке, живе у истом селу	19	17,3
Имам децу/унуке, живе у другом селу/граду у Србији	29	26,4
Имам блиске сроднике о којима се старам	3	2,7
Имам блиске сроднике који се о мени старају	1	,9
Немам децу/унуке	15	13,6
Тотал	110	100,0

У узорку већину чине припадници и припаднице српског народа (96,4%), док је удео испитаника/ца из мањинских етничких заједница веома мали – само 3,6% (Табела 6). Према овом налазу, етничка структура становништва у селима обухваћеним истраживањем разликује се од етничке структуре становништва у Србији, у којој, према попису становништва из 2011. године, особе српске националности чине 83,32%.⁷⁸

⁷⁸ Видети: Попис 2011, Републички завод за статистику, <http://popis2011.stat.rs/?lang=lat>.

Табела 6: Припадност мањинској етничкој заједници

	Фреквенца	Процент
Да	4	3,6
Не	106	96,4
Тотал	110	100,0

У погледу формалног образовања, у узорку доминирају особе са средњим образовањем (43,6%), али је висок удео и оних са основним образовањем (38,2%). Диплому вишег и факултетског образовања има 10,9% испитаника/ца, док је најмање оних без формалног образовања (7,3%) – Графикон 3.

Графикон 3: образовање

Међу испитаницима/испитаницама је 9,1% особа са инвалидитетом,⁷⁹ што је за 1,7% више од заступљености особа са инвалидитетом у општој популацији, која износи око 8%.⁸⁰

Квалитативно истраживање спроведено је путем дубинских интервјуа који су вођени са _____ жена и _____ мушкараца, житеља села са подручја обухваћеног истраживањем, са _____ запослених у социјалним службама, као и са _____ свештеника. Одржане су и _____ фокус групе дискусије у којима је учествовало _____ житеља из сеоских средина.

⁷⁹ Особом са инвалидитетом сматра се особа која има дугорочне физичке, менталне, интелектуалне или чулне тешкоће, које у интеракцији са разним препрекама могу ометати пуно и ефикасно учешће у друштву на једнакој основи са другима (члан 1. Конвенције о правима особа са инвалидитетом (Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом и Закон о потврђивању Опционог протокола уз Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, „Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 42/2009).

⁸⁰ Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године ("Службени гласник РС", бр. 44/2020).

2.1. Услови живота и односи у породици

Имајући у виду да су узроци насиља структуралне природе и да на појаву насиља утичу многи социоекономски фактори, анкетирањем смо настојали да испитамо какви су услови живота и односи у породицама у сеоским срединама обухваћеним истраживањем, постављајући испитаницима/цама неколико питања.

Прво питање у овом сету питања тиче се статуса и радног ангажовања испитаника/ца и њихових супружника/супруга. Испитанице/испитаници у узорку имају различит статус и баве се различитим пословима. Скоро половина је у статусу пензионера (49,1%), радом у пољопривредни и сточарству бави се 19,4%, а ове послове обавља као помажуће 7,9% испитаника/ца, 2,6% њих се још увек школује, а два испитаника су власници фирме, две испитанице су ангажоване око чувања деце, а две помажу у породичним фирмама – Табела 7.

Табела 7: Чиме се бавите

	Фреквенца	Процент
Пензионер/пензионерка	56	49,1
Ученик/ученица, студент/студенткиња	3	2,6
На плаћеном послу	16	14,0
Власник фирме	2	1,8
Рад у пољопривреди/сточарству	22	19,3
Помажем сину/ћерки у чувању деце	2	1,8
Помажем у породичној фирми	1	0,9
Помажем у пољопривреди/сточарству	9	7,9
Без одговора	3	2,6
Тотал	114	100,0

Супруге/супружници испитаника/ца су такође различитог статуса и обављају различите послове. Највише је пензионера/пензионерки (36%), плаћени посао обавља 21,6%, радом у пољопривреди и сточарству бави се њих 22,5%, а 6,3% супружника/супруга су помажући радници у пољопривреди и сточарству (6,3%), док је супруга једног испитаника ангажована око чувања унука, а две помажу у породичној фирми – Табела 8.

Табела 8: Чиме се бави супруг/супруга

	Фреквенца	Процент
Пензионер/пензионерка	40	36,0
Плаћени посао	24	21,6
Рад у пољопривреди/сточарству	25	22,5
Помажем сину/ћерки у чувању деце	1	0,9
Помажем у породичној фирми	2	1,8
Помажем у пољопривреди/сточарству	7	6,3
Без одговора	12	10,8
Тотал	111	100,0

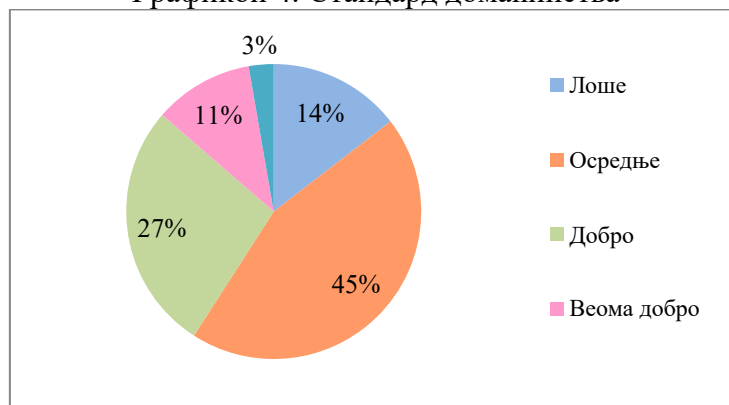
Испитаници имају различите изворе прихода, али су најбројнији они чији је основни извор прихода старосна, инвалидска или породична пензија (58,1%); 9,8% је без личних примања, а новчану социјалну помоћ прима 2,7% испитаника/ца. Скоро 10% испитаника/ца ради хонорарно, али је релативно велики број оних који су навели да је основни извор прихода нешто изван листе која је наведена у анкетном упитнику (19,6%), што укључује и плату. Само једна особа је навела да је издржавају деца – Табела 9.

Табела 9: Основни извор прихода

	Фреквенца	Процент
Старосна пензија	47	42,0
Инвалидска пензија	6	5,4
Породична пензија	12	10,7
Новчана социјална помоћ	3	2,7
Приходи од алиментације	2	1,8
Приходи од издавања стана или дела земље у закуп	1	0,9
Издржавају ме деца или сродници	1	0,9
Без личних примања	11	9,8
Радим хонорарно	7	6,3
Друго	22	19,6
Тотал	112	100,0

На питање *Како бисте оценили стандард свој домаћинства* највећи број испитаника/ца оценује га као осредњи (44,5%), 27,3% као добар, 14,5% као лош, а само 10,5% као веома добар – Графикон 4.

Графикон 4: Стандард домаћинства

Испитаницима/цама пружили смо могућност да процене какви су односи међу члановима њихове породице. Одговори показују да више од половине оценује да су односи добри (59,1%) или углавном добри (24,5%). Мали је број оних који процењују да су односи одлични 12,7 %.

Када је реч о имовинским односима, у домаћем праву они су засновани на принципу равноправности. Породични закон који уређује имовинске односе у породици прописује да су мушкарац и жена као супружници, односно ванбрачни партнери, равноправни у стицању заједничке имовине, као и у погледу управљања и располагања заједничком имовином.⁸¹ Упркос законском (формалном) изједначењу, истраживања показују да је у Србији вредна имовина асиметрично расподељена између мушкараца и жена, на штету жена. Према истраживањима НАЛЕД-а о власништву над некретнинама,⁸² чак 84 одсто жена на селу нема никакву непокретност на своје име, а тек свака шеста жена у сеоским срединама уписана је у катастар, док је на нивоу целе Србије свака четврта жена власница или сувласница некретнине. Разлике у власништву између мушкараца и жена проистичу и из разлика у наслеђивању, као и из разлика у регистровању власништва. Традиционална обичајна правила у српском друштву искључују женску децу из наслеђивања породичне имовине: кад у породици има мушке деце, од женске деце се очекује да се одрекну наследства у корист браће; многи родитељи који врше расподелу имовине за живота остављају ћеркама неупоредиво мањи део породичне имовине у односу на део који припада синовима. Ова обичајна правила важе и кад је реч о имовини стеченој у ширим породичним заједницама, карактеристичним за сеоска подручја, које обухватају већи број генерација.⁸³

Ове традиционалне родне норме и обрасци препознају се и у одговорима наших испитаника/ца: 48,2% њих одговорило је да се имање води на име супруга, а само 8,2% на име супруге. Да се имање води на име свекра одговорило је 8,2% испитаника/ца, а на име

⁸¹ Члан 174. и 180. Породичног закона. („Сл. гласник РС”, бр. 18/2005 и 72/2011 - др. закон и 6/2015).

⁸² Доступно на: <http://upisnepokretnosti.rs/inner-page-vest.php?ID=10>

⁸³ Петрушић, Н., Права жена у породици, у: Људска права за жене, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш, 2004, стр. 52.

свекрве 0,9%. Велики је број оних који се одговорили да се имаће води на име другог члана породице (33,6%), али и то подразумева да није у власништву испитаника/ца – Табела 10.

Табела 10: На кога се води имаће у вашем домаћинству

	Фреквенца	Процент
На садашњег/бившег супруга/ванбрачног партнера	53	48,2
На садашњу/бившу супругу/ванбрачну партнерку	9	8,2
На свекра	9	8,2
На свекрву	1	0,9
На другог члана породице	37	33,6
Без одговора	1	,9
Тотал	110	100,0

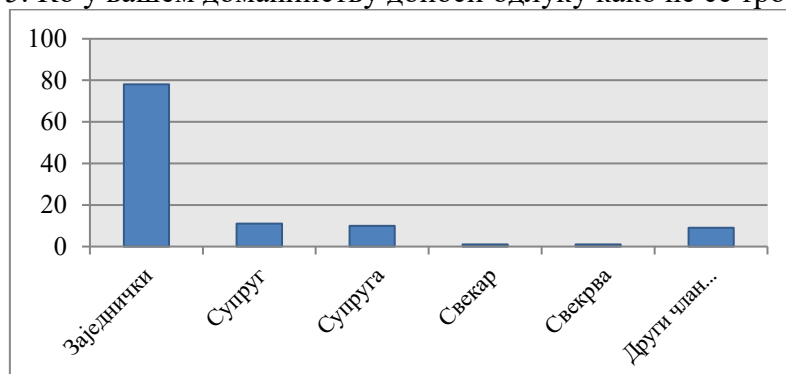
Када је реч о власништву над аутомобилом, у испитиваном узорку у улози власника најчешће се јавља супруг, док се аутомобил види на супругу само 3,6% случајева. Веомо често аутомобил се води на другог члана породице, из чега се може закључити да велики број испитаника/ца нема аутомобил у сопственом власништву. Велики је и број оних који нису дали одговор (36,4%), међу којима су свакако они у чијим домаћинствима нико не поседује аутомобил – Табела 11.

Табела 11: На кога се води аутомобил у вашем домаћинству

	Фреквенца	Процент
На супруга/бившег супруга	34	30,9
На супругу/бившу супругу	4	3,6
На свекра	1	0,9
На свекрву	1	0,9
На другог члана породице	30	27,3
Без одговора	40	36,4
Тотал	110	100,0

Односе у породици мерили смо и кроз питање *Ко у вашем домаћинству доноси одлуку како ће се трошити новац*. Подаци о одлучивању о трошењу новца, сагледани из угла наших испитаника/ца (Графикон 5), углавном се поклапају са подацима који су на слично питање добијени анкетаирањем на нову опште популације. Према мишљењу Марине Благојевић Хјусон, „ово указује на раширену породичну солидарност, која, додуше, почива на моделу 'жртвеног микроматријархата', али се не може редуковати на једнозначан патријархални модел у којем је муж 'глава породице'“.

Графикон 5: Ко у вашем домаћинству доноси одлуку како ће се трошити новац

Информације о условима живота и односима у породици прикуљене путем дубинских интервјуа

О општим условима живота и односима у породици у сеоским срединама драгоцене информације сазнали смо кроз дубинске интервјуе. Житељи села са којима смо разговарали описали су услове живота и односе у својој породици, као и запажања о односима у породицама својих познаника и комшија у сеоским срединама. Иако постоје знатне разлике међу испитаницима, углавном нису задовољни садашњим условима живота.

Записи изјава особа из сеоске популације:

Живим сама, удовица сам, имала сам два сина, један је умро, други живи на сирају изнад мој сјана са невенчаном женом Ромкињом и њеним дејетом. Имам унучиће и од њојкојној сина и од овој. Радила сам, сада сам у пензији, добро сам здравља.

Живим сама у кући у селу. Имам малолетној сина, живи у траду код моје сестре. У траду је збој школовања, јер у мом селу има само основна школа до 4. разреда. Муж ми је умро. Ја сјанујем у кући мојих родитеља, зајослена сам и поред тоја тајим нешто живине, оваца, за личну употребу и за продају. Имам и бајшћу коју обрађујем. Имам проблема са венама, често ми се деси да крваре.

Имам 78 година, живим у домаћинству са ћерком, унуком и сином. Ћерка ми се развела, ја се враћила код нас у нову кућу, а ја сам у старој кући у истом дворишту. Син ми није не ради. Волео би да ради. Ћерка је зајослена. Жена ми већ 30 година живи у Аустрији, али ми не шаље новац. Само даје за децу и унуке, али мени шаље сивари, доњи веш, чараје, ја то ништа не кујујем, не знам где ћу више са робом. Али није ојет то то, да доде кући, не моју више. Тешко ми је, увече развући кревет, ујутро ја скуји, досадило ми више. Али она неће, она живи тамо лејо, има примања тамо, има неке комшике, ниједна нема мужа. Ја имам пољопривредну пензију од 12.000 динара. Имам и доста ораха ја то додано продајем. Да имам 30.000 динара пензију, ја бих живео к'о цар. Увек ми недостјаје по 5.000 динара, цијаре ме убише. Ја 10.000-11.000 пошрошим само на цијаре од пензије.

Живим у породичној кући са сујруом. Живимо солидно. Имам и кућу од њојкојних родитеља. Радим. Деца су ми одрасла, син је ожењен, ћерка удаја, живе свој животи. Немам озбиљнијих проблема са здрављем. Пре подне радим, а поодне кућни послови, породичне обавезе, посећујемо се са пријатељима. Сада имам довољно времена за себе, ја моју да одем код фризера кад хоћу.

2.2. Преваленца, инциденца и узроци породичног насиља у сеоским срединама

Одговори испитаника/ца на питање о распрострањености насиља у породици у Србији показују да највећи број сматра да се ово насиље често (40,9%) или веома често дешава (20,9%). Да се ретко дешава сматра 17,3% испитаника/ца, али је и релативно велики број оних који не могу да процене (20,9%) – Табела 12.

Табела 12: Да ли је насиље у породици присутно у Србији

	Фреквенца	Процент
Ретко се дешава	19	17,3
Често се дешава	45	40,9
Веома често се дешава	23	20,9
Не могу да проценим	23	20,9
Тотал	110	100,0

Занимљиво је да ниједна од социодемографских карактеристика испитаника/ца (пол, старосно доба, брачно стање, инвалидитет и тип домаћинства) није од утицаја на њихове одговоре. Немогућност испитаника/ца да процене учесталост насиља може се тумачити као израз њихове недовољне информисаности о резултатима истраживања о преваленци породичног насиља у друштву, као и чињеницом да немају сазнања о породичном насиљу које се догађа у окружењу, јер оно у патријархалним срединама представља добро чувану породичну тајну.

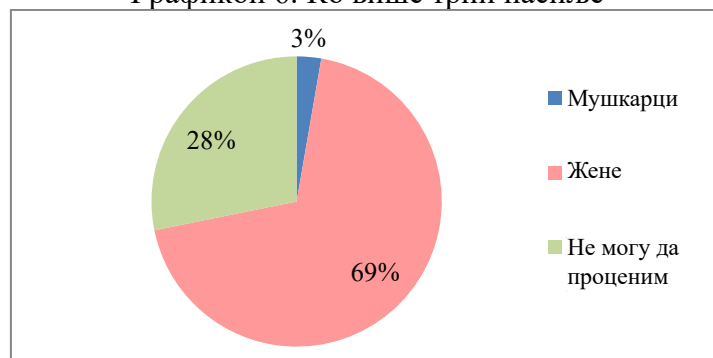
Испитанике/це смо замолили да процене учесталост насиља према старијим особама. Ова процена је слична процени о учесталости насиља у општој популацији. Највише је оних који сматрају да се често (34,5%) или веома често дешава (14,5%). Ипак, њихов број је нешто мањи у односу на оне који такву процену дају у општој популацији. Сагласно томе, нешто је већи број испитаника/ца које сматрају да старије особе ретко трпе насиље у породици (13,6%) у односу на оне који такво мишљење имају о насиљу у породици у општој популацији (17,3%) – Табела 13. Демографске обележја испитаника/ца не показују статистички значајне разлике у њиховим проценама степена изложености насиљу старије популације.

Табела 13: Колико старији људи трпе насиље у породици

	Фреквенца	Процент
Уопште не	3	2,7
Ретко се дешава	15	13,6
Често се дешава	38	34,5
Веома често се дешава	16	14,5
Не могу да проценим	38	34,5
Тотал	110	100,0

На питање *Ко више трпи насиље* испитаници/це су упућени да се у одговору одреде за један пол. Чак 69,1% испитаника/ца одговорило је да су доминантне жртве насиља у породици жене. Само три испитаника/ца одговорило је да насиље више трпе мушкарци. Знатан је, међутим, и број оних који не могу да процене да ли насиље више трпе мушкарци или жене – Графикон 6.

Графикон 6: Ко више трпи насиље

Број неопређених може се довести у везу са неспремношћу да се изрази став, али и са степеном информисаности о жртвама овог облика насиља. У одговорима испитаника/ца различитог пола постоји статистички значајна разлика на новоу 0,05: жене су у односу на мушкарце бројније међу онима који процењују да жене више трпе насиље. Укрштање датих одговора са другим социодемографским обележјима испитаника/ца не показује постојање статистички значајних разлика.

Учесници/це фокус група такође указују на то да жене више трпе насиље, посебно физичко насиље, које најчешће врше мушкарци у средњим годинама. Истичу, међутим, да су и мушкарци жртве насиља у породици.

Распрострањеност породичног насиља у сеоским срединама потврђују и житељи села са којима смо водили дубинске интервјуе (*Нема породице у којој нема насиља. Неће више, неће мање*).

Да је насиље распрострањено, оцењују и професионалци/ке из институција, који наводе да га има и у сеоским срединама, али се више трпи и ређе пријављује.

Записи изјава особа из сеоске популације:

Раширено јесте, али то је више оно... како бих рекла... није као у граду. Има насиља, има узнемиравања, а више има чини ми се у граду. А то се све у селу заштивава и више је село у ширином сјању у односу на град, али увек има тих, не вид насиља нећо вид неке несудасице, различитиој размисљања и све се то после санира и сведе на ћушање и на ширно сјање оштрилике тако. А град је нешто друго. Трије и ћуше и жене и мушкарци, постојево у тим годинама код старијих особа. Мислим да се насиље више пријављује у граду. У мањем случају се пријављује у селу. – јерониодомаћица

Раширено је. Има ја сигурно подједнако као у граду, али ја ређе пријављују. – психолошкиња

Мислим да ја има у селима али се не пријављује. У граду је више могућности да се човек информише и подели са неким. У сеоским срединама где је раздаљина између кућа већа, где су недовезани засеоци и онда ти долази до скривања насиља, до прећућивања, до одобравања рођака, пријатеља, комшије, док у граду врло често комшија пријави да чује у селану поред да се нешто дешава, у лифту је чуо нешто, на седишници, док у селу због не тако густе насељености може да буде прикривено, нечујно и нема коме да се да се пожале и објаве. Више су људи времена на њиви, више су везани за отицање, док је у граду другачије. Сурућа ради, ја може да се пожали колеџници или комшиници на кафе или пријатељу, док на селу је мало то све скривеније и лакше за контролисање од стране насилника. – свештеник

Насиље се ређе пријављује у сеоским срединама, првенствено због страха од осуде средине, али и због тога што се одређени облици насиља у овим срединама не препознају као насиље. – економисткиња

... можемо да кажемо да је ово епидемија насиља и због много чега, ја и због ове ситуације изражене заштитености. – свештеник

Када су у питању облици насиља, саговорници/це оцењују да су распрострањени сви облици насиља, али да највише има економског насиља. Неки, међутим, сматрају да је психичко насиље најраширеније.

Записи изјава особа из сеоске популације:

Прво иде економско, ја психичко, а онда долази физичко, ја сексуално.

Ја мислим психичко. То је горе него да ти лупи шамар, неко кад те „једе“ речима.

Од моје комшинице син изражи од мајке новац, она се овако пресе, нема ни она, пензија 12.000. Узрок насиља су његова нервоза и бес.

Све ти почиње од економског, ја после долази и до физичког. Мени син дође пијан, ја се дижем из кревета у 2-3 сата ноћу и нема спавања до ујутру. Онда ја ујутру поустим. [...] Чим он оде негде, ја не могу да спавам. Само ледам кад ће да дође. И све се ухватио са неким друштвом, дођу, понесу пиво, не могу да их исперем из куће. Да све ушли пре два-три дана у његову собу, пун шањир, шикла, неће да испресе, флаше пива свуда. Ја кажем, имао сам много великих проблема.

По мени, психичко много, јер ја видим они сад шта раде са мном. То је Боже сачувај! Те смејање, те певање, те лупање, те што значи, то је психичко, а наравно има и физичко, али психичко више.

По оцени учесника/ца фокус група, психичко насиље је најраспрострањеније, а затим физичко, али је често и сексуално и економско насиље.

Саговорници наводе различите узроке насиље у породици, али углавном не препознају његову родну заснованост.

Записи изјава особа из сеоске популације:

Ја мислим да је узрок лоша комуникација, наравно имаш ти оне што год ају, инсистирају на томе да униште кућу, као у мом случају. Ја мислим да она (снајка, прим. интервјуерке) има троје деце, имају унучиће, да је она хтела да се сада они рашире у мојој кући, а мене, да ме једноставно униште. Ја сам имала подршку ок. сина и ја њему и он мени, међу њим он је нешто, сад сам само ја остала која им смејам ... и сад кад је овако исало, како је, иако је.

Узрок је новац. Моја комшинца први насиље од сина. Његова нервоза и бес су узрок, због кризе у новцу, иако он не није.

Све почне због тара.

Не знам, различити ставови, склоп и менталитет породице, одхођење жена и мушкараца, образовање.

Ипак су родитељи криви за васпитавање деце. Ја знам за ово моје мало кад сам ја ударио два пуца оно скочи жена, скочи мајка, ух, да ми убије унука, бијеш ми сина. Е иако тарај, тарај, дај му ово, шаљи таре, док он ухватио лоше друштво.

Па видиће да рођене мајке неће да чувају социјалну децу [...] Ја се нисам зајослила због деце док нису пошла у школу, да би одјавила, да би ја некако васпитала, премда и то ми није вредело како видиће, ја сам мислила да вреди и мислила сам да се поносим, али иша ћу.

Учесници/це фокус група као узроке насиља наводе лошу социоекономску ситуацију (Бесарица највише, Кад људи немају довољно, свађају се), љубомору, прељубништво (Швалерација је узрок), алкохолизам (Ко није, често прави насиље). Они такође сматрају да поседовање оружја представља фактор ризик од насиља. На директно питање шта значи тврдња „насиље у породици је родно засновано насиље”, испитаници/це су давали различите одговоре, који сведоче да концепт родно заснованог насиља већини није познат. Неки су се питали: *Да ли је то, на пример, мој свекар је био добар, мој муж није? Да ли то значи да се насиље преноси са оца на сина?; Можда значи насиље међу рођацима.* Ипак, има и оних који препознају да родна неравноправност доводи до насиља (*Разлика између мушкараца и жена доводи до насиља; То је разлика између полова*).

По мишљењу особа из сеоске популације, саговорника/ца, најчешће жртве насиља су супруге, а најчешћи учиниоци њихови мужеви. Има и оних који тврде да су у последње време мушкарци више него жене жртве насиља. Поједини саговорници/це наводе да су најчешће жртве насиља родитељи према којима насиље врше њихова одрасла деца. Неки саговорници/це оцењују да су старије особе више него млађе изложене насиљу у породици, посебно када је реч о економском насиљу.

Изјаве особа из сеоске популације:

Жене су најчешће жрџиве насиља у њородици.

Стари људи су досија њонижени и њоџиснуџи. Мноџо, мноџо ја знам случајева џе су, у каналу су лиџсали. Мој колеџа се њод њриџиском сина и њеџове деце, коџи су рекли да у сџану не може да живи, смеџају свекар и свекрва ... он се њокуџио сиромаш, оде на сџан њриваџно, оболео, нико му није водио рачуна и к'о џас, у каналу џа нашли. Има мноџо џоџа шџио сам доживела и видела.

Старије особе су немоџне, њодложније маниџулациџи, малиџреџирању, физичком насиљу, јер услед исџрошеносџи, шџио физичке, шџио џсихичке, зависе од друџих.

Мени сада жао чика Б. Преварио џа син, дао сину џуномоџје да он џрима њеџову џензиџу и џуџу неџу 40.000. То није мало.

Ево баш ме јуџрос једна жена звала коџа код унука живи, али џакав је и њен син био. Он њокушава да од ње узме џаре. Па као налеџе на њу као да хоџе да је удари. Може да џа смесџи на лечење од алкохола, али не верујем да би он џу инџекциџу џримио.

Ја знам када је моја баба џоворила и џо ми осџало у џлави. Стариџи човек и деџе исџо, њему џреба да џа њоџхраниш да би живео, и да џа њоведеш кад не може, деџе исџо џако, да џа њрехраниш да би џорасло, да џа васџиџаваш шџио значи исџо. Сад је дошло време да стари џриџе све, мислим да је џо џросџо насиље над стариџим човеком.

На питање да ли су старије жене или стариџи мушкарци више изложени насиљу, житељи/ке села тврде да су то старије жене, али неки оцењују да су поџеднако изложени.

У џом добу зрелосџи мислим да је њодједнако засџуџљено насиље код оба џола; По мом мишљењу, нема везе, џриџе и мушко и женско, мноџо мушкараца сам видела џде су осџали без куџе или син џрокоцкао, или је сину куџа даџа, џа је, како да кажем осџавио њод хиџоџеку, хиџе је неку фирму...

Саговорници/це имају прилично уједначен став у одговору на питање *Шџа бисџе саветџовали жрџивама насиља у њородици?*. Углавном наводе да би требало до извесне мере трпети насиље, да се обрате најближним члановима породице, а ако насиље не престане, да се обрате надлежним институцијама.

Изјаве особа из сеоске популације:

Саветџовала бих да џриџе до џранице док не крене физичко малиџреџирање, а онда да се обратиџе своџим најближима, а ако џо нема ефекџа, иџи до инсџиџиџуциџа које се баве џим џроблемом.

... наравно комуникација, лепа реч, осмех, договор, ето то би саветовала или кад су ипакве ситуације, кад не може да се договори, кад се то деси [...] па да пријавиш наравно, па ишаћеш друго, кад си немоћан.

Свако да се обрати некој служби да се заштити. Да будемо равноправни у свему.

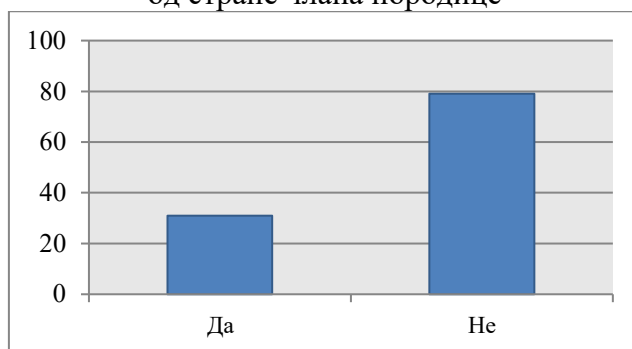
2.3. Лично искуство насиља у породици током живота

Распрострањеност насиља у сеоским срединама обухваћеним истраживањем мерили смо и прикупљањем података о личним искуствима насиља испитаника/ца, и то кроз две временске димензије, како се то уобичајено чини када је реч о истраживању породичног насиља:⁸⁴ укупно насиље – насиље које су икада доживели током живота, и актуелно насиље – насиље које се догодило у последњих годину дана.

Ради сазнавања преваленце насиља у популацији обухваћеној истраживањем, најпре смо испитаницима/испитаницама поставили сет питања која се односе на насиље које су доживели током свог живота.

На прво директно питање *Да ли сте некада после 15. године живота доживели насиље од стране члана породице*, велика већина испитаника/ца је то негирала, али је скоро једна трећина (29,2%) рекла да су били изложени насиљу у породици – Графикон 7. Занимљиво је да демографске карактеристике нису од статистички значајног утицаја на преваленцу насиља, што се може приписати чињеници да је реч о насиљу у породици доживљеном и у младости, које обухвата и насиље извршено од стране родитеља испитаника/ца. Ипак, треба приметити да су жене у односу на мушкарце заступљеније међу испитаницима/цама који да доживели насиље, али ова разлика не достиже ниво статистичке значајности.

Графикон 7: Да ли сте некада после 15. године живота доживели насиље од стране члана породице

Податак о броју испитаника/ца који су се изјаснили да су били жртве насиља у породици током свог живота није показатељ стварног обима насиља, јер, како студије показују,⁸⁵

⁸⁴ Бабовић, М. Гинић, К. Вуковић, О. оп. цит., стр. 33.

⁸⁵ Исто, стр. 38.

жртве насиља у породици, посебно у изразито патријархалним срединама, често не препознају насиље, нарочито његове „суптилније” форме, „нормализују” га и прихватају као саставни део живљења.

Оне који су одговорили да су доживели насиље у породици, питали смо ко је био учинилац. На ово питање 68,7% испитаника/ца није желело да одговори. Међу испитаницима/цама који су одговорили, најбројнији су они који су претрпели насиље од садашњег брачног партнера/ке (6,1%), а на другом месту по бројности су они који наводе да је учинилац насиља био њихов отац (5,2%). Као учиниоци насиља идентификовани су и свекар (2,6%) и свекрва (2,6%) – Табела 14.

Табела 14: Ко је био учинилац насиља

	Фреквенца	Процент
Садашњи супруг/супруга	7	6,1
Бивши супруг/супруга	3	2,6
Отац	6	5,2
Мајка	1	0,9
Свекар	3	2,6
Свекрва	3	2,6
Брат	1	0,9
Син	2	1,7
Други мушки сродник	6	5,2
Друга женска сродница	4	3,5
Без одговора	79	68,7
Тотал	115	100,0

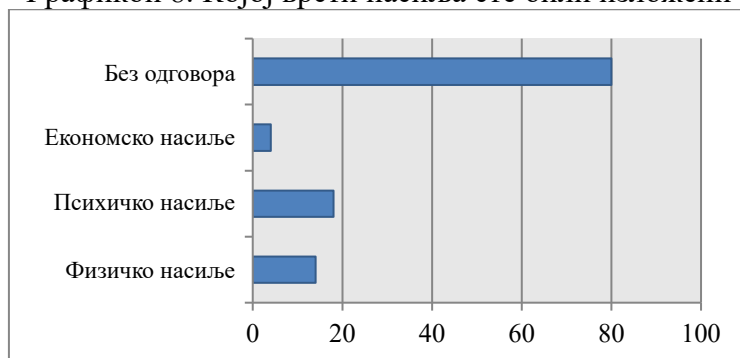
Ови подаци јасно говоре да чак и када код испитаника/ца постоји јасна свест да су жртве насиља и спремни су то да кажу, најчешће не желе да одговоре ко је учинилац. Иако је релативно мало датих одговора, може се закључити да је најчешће партнерско насиље, али да се често као учиниоци јављају отац, син и други мушки сродници, што потврђује родну заснованост насиља у породици.

Када се упореде одговори испитаника/ца различитог пола, запажа се да су жене више него мушкарци биле жртве партнерског насиља, док су мушкарци више него жене трпели насиље од стране својих очева. Међутим, ове разлике не достижу ниво статистичке значајности. То важи и у погледу разлика у одговорима испитаника/ца различитог брачног стања: испитаници/це који су у браку и они који су разведени више су изложени партнерском насиљу у односу на неожењене и удовце/удовице. Статистички значајне разлике на нивоу 0,05 јављају се у одговорима и с обзиром на тип домаћинства у којем испитаници/це живе. Они који живе у домаћинству са сином или ћерком више су него други испитаници/це жртве насиља које врше њихови бивши супружници/супруге, што је вероватно и разлог због којег са њима више не живе. Овај налаз потврђује да престанак брака и заједнице живота на

учиниоцем насиља не доводи аутоматски до престанка насиља. С друге стране, партнерском насиљу нешто су више изложени и испитаници/це који живе у заједници са родитељима супружника, али ова разлика није од статистички битног значаја. Друга демографска обележја испитаника/ца нису од утицаја на дате одговоре.

Када је реч о облицима насиља, највећи број испитаника/ца није пружио одговор, а они који јесу, у највећој мери су били жртве психичког (15,5%) и физичког насиља. Занимљиво је да економско насиље, судећи по одговорима испитаника/ца, није шире заступљено, иако истраживања показују да је оно широко распрострањено и врши се на различите начине. Околност да само 3,4% испитаника/ца тврди да су претрпели економско насиље треба тумачити као последицу његовог препознавања – Графикон 8. Нема статистички значајних разлика у одговорима испитаника/ца с обзиром на пол испитаника/ца. У погледу старосног доба, постоје извесне разлике: физичком насиљу су били изложенији испитаници/це у старосној категорији 35-50 година у односу на друге испитанике/це. Ове разлике не достижу, међутим, ниво статистичке значајности.

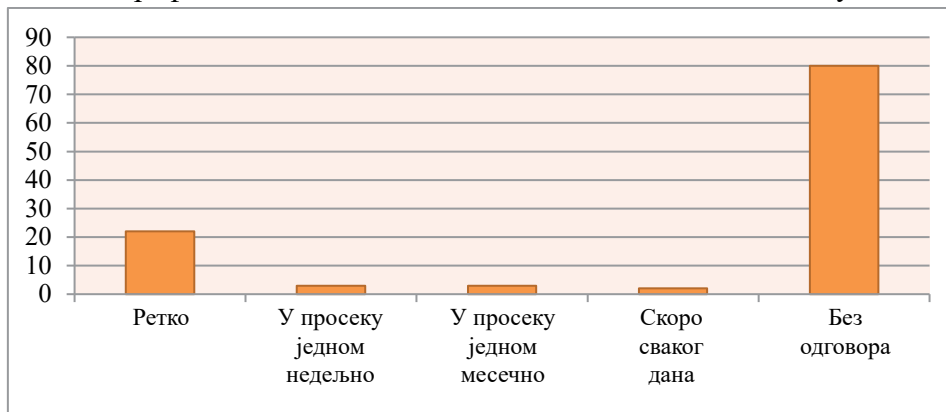
Графикон 8: Којој врсти насиља сте били изложени

Поред преваленце насиља, желели смо да сазнамо и његову инциденцу.⁸⁶ Зато смо испитанике/це питали колико често су били изложени насиљу. И код овог питања велики број испитаника/ца одбио је да одговори. Међу онима који су одговорили, већину чине испитаници/це који тврде да су ретко били изложени насиљу (20%), али има и оних који су изјавили да скоро свакодневно трпе насиље (1,8%) – Графикон 9.

⁸⁶ Инциденца подразумева учесталост насиља – број инцидената насиља у одређеном периоду у датој популацији.

Графикон 9: Колико често сте били изложени насиљу

Последње питање у овом сету питања односило се на то да ли су остали укућани имали сазнање о насиљу којем су испитаници/це изложени. Релативно је мали број оних који су желели да пруже одговор, а међу онима који су одговорили скоро је подједнак број оних који дају позитиван и негативан одговор – Графикон 10. Ниједна од независних варијабли није од статистички значајног утицаја на одговоре.

Графикон 10: Да ли су остали укућани знали да сте претрпели насиље

Разговори са саговорницима/цама у дубинским интервјуима пружили су могућност да дођемо до ближих сазнања о учесталости и облицима насиљу којем су били изложени. Иако неки саговорници/це нису желели да детаљно описују насилне догађаје, из изјава оних који су били вољни да опишу насиље сведоче о различитим, често бруталним начинима вршења насиља, као и о његовој учесталости. Од неких саговорница сазнали смо и за насиље којем су биле изложене и у својој примарној породици.

Записи изјава жртава породичног насиља:

Свађе и психичко насиље, а два пуцања ме давио. Није ме овако никад ни шамар ни нешто, једино психички. Што сам ја ћућала и због деце. Ма што је било од њочетика и кад сам се породила све до његове смрти. Ти ништа не радиш, а ја њаг ништа нисам радила, расформирала се фабрика. Ако донесе новац од молераја, а ја у власнику, у баши, са овцама, ништа као да седим цео дан. Па ко те пере, ко те је. Никад ја нисам пуцала

да оде неистејан. Па то је мој образ. Ако ради молерај, хоћу да оде истејан и чисти. А то што ће да се зајрља није бијно, то је мој образ и карактер. Ако сам уморна увече, ја пораним ујутру, скувам кафу и истејам му све, само да понесе на посао. Не може друшачије. Једноставно иаква сам, поштовала сам га. Е сад, он што је друшачији био. Он је у граду живео, на улици је одрасао, никад ништа није радио, а ја се намучила од дејства и то се нисмо сложили. Мајка му је алкохоличар била. Само смо 10 месеци то у сјану живели и онда смо прешли код мене тамо. Није могао он са мајком. Ја изађем, истачем се, никад нисам хтела да се с њом расправљам, да је вређам, а она мени од првог дана: ти си дошла кућу да ми зајвориш, ти децу не можеш да имаш. Мислим кастирофа, али ја нисам хтела иаква да будем према њој, нека јој је лака земља, она је умрла, а мени је чиста душа према свима. И према њему и према њој.

Малине свакодневно сам прела насиље. Ја кад бих поговорила кад дође ијан, знам колико је луд, ја бих била модра сваки дан. Ја само кажем: да ли си ладан, хоћеш да вечераш, иди у кревет, спавај. И није леао ниједно вече да га нисам ишла: „је л’ си попио лекове?“ Он час лекове, час алкохол. И кад он ради, мирна ми лава, свежија сам, знам шта треба да обавим, а кад он дође, друго стање. Иако нисам крива. Више то сам хтела да одем у нанину кућу да спавам доле.

Физичко насиље сам доживела једном, а психичко стално.

Никад није физички насрнуо на мене, али ја сам једно време спавао са оваликим ножем. Никад није покушао ни да ме удари. И кад га ја јурим, он неће да изађе из собе. Онда изађе и почиње његово дај ми улач, дај ми цигаре, и овакви стје, онакви стје, нико му не ваља.

Физичко насиље нисам, зашто што сам једном или два пут избејла својим онашањем. Заправо увек сам избејавала ситуације које га нервирају само да би био мир. Економско и психичко јесам и мислим да је економско и психичко злостављање горе, него да ми је лупио шамар. Ја сам и пре зајослења имала новац, али је новац увек био у његовом џеу. И увек сам морала да пражим. И никад ником није полаао рачуне и нисам смела да га иштам о његовом новцу. Ако је имао у џеу 3000 динара, мени ће, кад попражм, за кућу да остави 1000, а за себе ће 2000. Све што сам ја привређивала од пољопривреде је заједнички новац, а његов само његов. Никада није дао пономође на његов рачун, иако то сви мужеве раде. Није хтео да ми улаћује да имам бар пољопривредну пензију. Рекао је „Шта ће ти? Наследићеш моју пензију“. Ја сам имала шансе за посао, али их нисам искористила. Увек је било, кад се појави шанса да радим, он би рекао: „Па ко ће да чува децу...а неће биши ручка...а онда ћу ја стално да идем у кафану“.

Живела сам у патријархалној средини и породици. Деје сам из другог брака. И оцу и мајци је то други брак. Између родитеља је био велики јаз у годинама. Така је имао и другу жену са којом је имао паралелни живот. Породични односи из тог дела моје животице су осетљиви и болни и оставили су трага на мени од дејства. Последња њих проблема је моје муцање кад се изнервирам... Не муцам стално. Било је бајина међу родитељима, шукли су се међусобно. Мајка је била строга према мени, шукла ме је каблом. Обоје су радили, а су

узели моју шећу да живи код нас да би мене чувала. Тејка је била љуба. Није била психички стабилна особа. Кад сам била немирна, она ме је кажњавала иако што ме уцењује. Узме канџи и каже да ће да се обеси, или нож да се убије и оде у друћу просјорићу и зајвори се у тој просјорићу, а ја стојим испред враћа и вришићим. Јер сам ја стварно веровала да ће што да уради. То су трауме које сам ја доживела у дејићству. То се дешавало кад јод нисам била послушна. Родитељи су знали што се доића. али они су радили, нису обраћали пажњу. Ја сам створила уписак да сам им увек била у шерићу и онда сам се угала. Хиела сам свећлићу или бољу будућност, желела сам да све што заборавим. Са 17 година сам се заљубила и угала. Били смо млади и незрели. Са 19 година сам добила дете.

Није он напало мене, нећо нас малтретира. И напала сестру, јури је из куће, ово је све моје, ви немаће ништа. Ма досадио ми више. Ма пусићи ме, само хоћу мирно да проведем ово мало живоћа. Ништа ми не даје, ништа не ради, никад ми ништа није дао, само ми је узео и пример и фрезу, све је што испродавао. Неће да ради, све сиска. Ма не моћу ни да испричам што ми све ради. Да ја сваку ноћ не спавам, иде он долази сваку ноћ ијан, малтретира, виче, лупа. Таман се мало смирим, он излази из собе, иде доле, јури, сестра кука на нећа, он кука на њу, не знаш где ћеш и што ћеш.

2.4. Лично искуство са насиљем у породици у последњих годину дана

Преваленцу актуелног насиља у сеоским срединама обухваћеним истраживањем насиља мерили смо кроз питање *Да ли сте у последњих годину дана доживели насиље од неког члана породице*. Позитиван одговор дало је 14,5% испитаника/ца – Табела 15. Овај податак треба сагледати у светлу чињенице да 20,9% испитаника/ца живе сами (20,9%), тако да су изложени мањем ризику од насиља у породици. Међу онима који наводе да су били изложени насиљу, већи је број жена у односу на мушкарце.

Табела 15: Да ли сте у последњих годину дана доживели насиље од неког члана породице

	Фреквенца	Процент
Да	16	14,5
Не	94	85,5
Тотал	110	100,0

Они који су доживели насиље у породици у последњих годину дана најчешће наводе да је учинилац садашњи (6,6%) или бивши супруг/супруга (1,7%) – укупно 8,3%. Занимљиво је да се као учиниоци јављају и жене: свекрве (2,6%) и друге женске сроднице (2,6%) – Табела 16. Бројчано посматрано, у последњих годину дана партнерско насиље доживеле су само жене. Међу онима који су доживели насиље у последњих годину дана највише је

ожењених/удатих, који живе са својим супружницима/супругама. Укрштање одговора са податком о инвалидитету испитаника/ца показује да постоји статистичка значајност на нивоу 0,05 у погледу изложености насиљу у последњих годину дана: њему су много више изложене особе без инвалидитета него особе са инвалидитетом.

Табела 16: Ако да, ко је био учинилац насиља

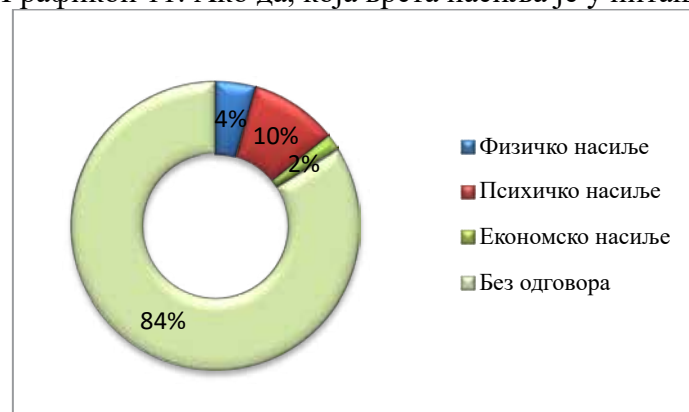
	Фреквенца	Процент
Садашњи супруг/супруга	7	6,0
Бивши супруг/супруга	2	1,7
Отац	1	0,9
Мајка	1	0,9
Свекрва	3	2,6
Син	2	1,7
Терка	1	0,9
Сестра	1	0,9
Други мушки сродник	2	1,7
Друга женска сродница	3	2,6
Без одговора	94	80,3
Тотал	117	100,0

Овај налаз потврђују и подаци које наводе учесници/це фокус група. По њиховом мишљењу, насиље између интимних партнера је најраширеније (*Насиље између мужа и жене је чешће него група насиља; Насиље у браку је чешће*). Указују, међутим, да је раширено и насиље одрасле деце према родитељима, али и између браће и сестара.

Најчешћи поблик насиља доживљеног у последњих годину дана је психичко насиље (9,8%), затим физичко насиље (4,5%), док је економско насиље, судећи по одговорима испитаника/ца, најређе (Графикон 11). У вези са тим, треба имати у виду да и у општој популацији родно засновано економско насиље, као облик родно заснованог насиља, представља појаву која се тешко препознаје, а још мање пријављује. Према подацима МУП-а, у току 2018. године међу пријављеним случајевима насиља према женама, економско насиље чини тек 3% случајева, у 2019. години 4%, а у 2020. години 3%. Жене су више него мушкарци биле изложене и физичком и психичком насиљу, а с обзиром на брачни статус, међу онима који су доживели партнерско насиље у последњих годину дана највише је ожењених/удатих (значајност на нивоу 0,01), што показује да је партнерско насиље доминантна врста актуелног насиља у породици, какав је случај и са насиљем које су испитаници/це доживели током свог живота.

Графикон 11: Ако да, која врста насиља је у питању

Највећи број испитаника/ца није желео да одговори да ли су њихови укућани знали за насиље које се у породици догађа, а међу онима који су одговорили више је оних који су рекли да су укућани знали за насиље (8,2%) у односу на оне који су рекли да нису знали (5,5%) – Табела 17. Посматрано према полу, жена је више него мушкараца међу онима који тврде да су њихови укућани знали за насиље, али разлика према полу нема ниво статистичке значајности. Према типу домаћинства у коме живе, међу испитаницима/цама чији су укућани знали за насиље више је ожењених/удатих, али ова разлика не достиже ниво статистичке значајности.

Табела 17: Да ли су за насиље знали остали ваши укућани

	Фреквенца	Процент
Да	9	8,2
Не	6	5,5
Без одговора	95	86,4
Тотал	110	100,0

2.5. Пријављивање насиља у породици

Прикупљени подаци упућују на закључак да жртве насиља у породици ретко пријављују насиље надлежним органима и да пре рачунају на помоћ чланова породице и пријатеља, него што се ослањају на институције. Према одговорима на прво питање, *Коме сте се обратили за помоћ?*, највећи број испитаника који су одговорили обратио се родитељима или рођацима (5,3%) и пријатељима (2,7%). Полицији се обратило њих 2,7%, а подједнак је број оних који су се обратили центру за социјални рад и свештенику (по 1,8%) (Табела 18).

Табела 18: Кома сте се обрали за помоћ

	Фреквенца	Процент
Родитељима или рођацима	6	5,3
Пријатељима/пријатељицама	3	2,7
Полицији	3	2,7
Центру за социјални рад	2	1,8
Свештенику	2	1,8
Адвокату	1	0,9
Суду	1	0,9
Никоме	1	0,9
Без одговора	94	83,2
Тотал	113	100,0

Ови подаци указују на то да се насиље у породици још увек сматра приватним проблемом који треба решавати у оквиру породице и блиских особа. С друге стране, на одговоре испитаника/ца вероватно утиче и низак ниво поверења у рад институција и њихову могућност да спрече даље насиље. Жене су у односу на мушкарце бројније међу онима које помоћ траже од родитеља и рођака. Посматрано према брачном статусу, помоћ од родитеља, рођака и пријатеља више траже ожењени/удати. Особе са инвалидитетом изложене насиљу бројније су међу онима који ни од кога нису тражили помоћ. Утицај ових карактеристика испитаника/ца, међутим, не досеже до статистички значајног нивоа.

Подаци прикупљени дубинским интервјуима потврђују да жртве насиља у породици углавном не пријављују насиље због страха, срамоте, жеље да заштите учиниоца. У два случаја насиље су пријавили блиски рођаци и комшиница. Неки од испитаника/ца помирили су се са ситуацијом, неки покушавају да сами пронађу решење, поверавају се пријатељима, а ретки су они/оне који траже помоћ институција.

Записи изјава жртава породичног насиља:

Па нисам пријавила само због дејеша. Много ми је жао било што сам ја остала сироче без оца од дејеша и жао ми било да деје поред оба родитеља буде сироче. Ја бих цркла да ми је узео деје, а ја да останем без дејеша.

Па нисам, ја о томе само причам са једном другарицом и ето овде. Нисам дозволила да било ко, свих ових година, шта приметити да није у регу. Смањрала сам да је то срамота, ето.

Ја сам једном њеа пријавио, ња је ишао у завор. Касније ја нисам пријављивао, велим: Најбоље године већ су ми прошле. Да иде сад по завору, нема више при године, сад је завор ње године најмање. За ње године ће имати десет и нешто година, ња иде ми оде живој. Али последње њеа хтео сам да ја пријавим, али нисам имао кредити ња ми није радио телефон.

Ја мислим да су моје сестре пријавиле, али оне неће да ми кажу, али оне су рекле пре да ће да пријаве. Јер он је њих мрзео, као, мешају се оне и бране мене, не њеа. Међушим, неко је

пријавио и звао нас је Центар. Он није хтео ни да оде. Ја сам отишла. Таг је била Душанка, сад је Марија једна и тако да сам отишла и исричала. Једном смо ишли заједно. Једном само. Она тосиоћа му каже: ја добро, ако не можеш да живиш заједно и не одговара ти, ја зашћо не одеш од ње? Иди у свој сћан и живи.

Ја сам једном кад ме давио позвала умесћо полицју ја назвала Хићну помоћ. Поиришим. Али дешје је као беба преживљавало стресове од нас двоје шћо се свађамо и шћо долази дешћо ијан и шћо се ухватио са шћом мојом рођаком, иде дешје исћашћа и последице су на дешје остале.

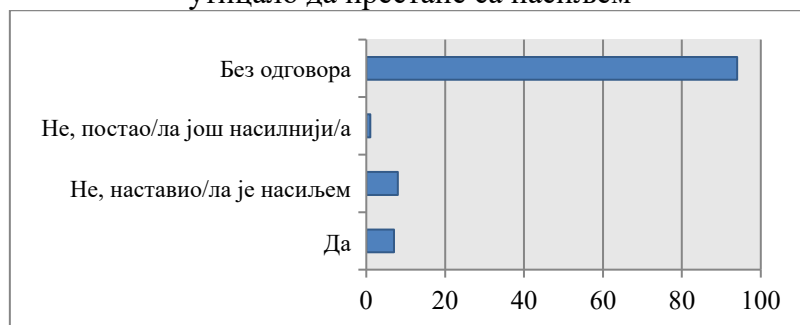
Нисам ја пријавила, комшиница је звала полицју, ја сам бегала низ улицу, зајомала, она ми је изнела сћолицу да седнем, али ја сћварно о шћоме не моју да иричам.

Учесници/це фокус група указују да се насиље у породици углавном не пријављује, а посебно у селима. Као разлоге непријављивања, учесници/це наводе: *Збој срамоше неће нико да пријави нејо ћући; У селима се жрћиве веровачно ређе обраћају било коме; Ређе пријављују збој срамоше; Боје се, а и шћа ће свећ рећи кад се ирочује; Моју да се обраше инсћићуцијама, али нису довољно информисани коме да се обраше; У селима људи не знају коме да се обраше; Већина их ирћи јер их је срамоша; Неки сћурно имају сћрах да не дође до ионовној насиља; Неинформисани су; Не знају; Не знају која су њихова ирава и шћа моју да очекују од исћићуција; Нема у селу социјално, ја да се јаве, у ирагу је лакше.* Неки сматрају да је разлог непријављивања и финансијска зависност и немогућност да се реши стамбено питање.

По мишљењу учесника/ца фокус група, жртве насиља обраћају се за помоћ углавном родитељима, сродницима, пријатељима, неком другом члану породице. Као разлоге због којих наисље не пријављују чланови породице, комшије и пријатељи жртава испитаници/це наводе: *Неће да се мешају; Имају своје иородичне ироблеме; Сћрах, јер се иознају са учиниоцем.*

У настојању да сазнамо да ли је пријављивање насиља позитивно утицало на учиниоце, питали смо испитанике/це да ли је по сазнању да је насиље пријављено учинилац престао са вршењем насиља. Међу онима који су дали одговор, више је оних који су изјавили да је учинилац наставио са насиљем, односно да је постао насилнији (8,2%), у односу на оне који су рекли да је по сазнању да је насиље пријављено учинилац престао са насиљем (6,4%) – Графикон 12. Ови одговори показују да пријављивање насиља повећава разик од насиља, те да је од изузетног значаја адекватна реакција професионалаца у институцијама система одмах по пријављивању насиља. Занимљиво је да демографски фактори немају статистички значајан утицај на дистрибуцију одговора.

Графикон 12: Ако сте обавестили учиниоца да сте пријавили насиље, да ли је то утицало да престане са насиљем

Испитанике/це који се нису обратили за помоћ питали смо како су разрешили ситуацију насиља. Различите су стратегије којима се испитаници/це служе: неки се склањају (4,4%), неки излазе из куће (2,7%), а једнак број прети полицијом (2,7%). Само једна особа у узорку навела је да је успела да смири учиниоца – Графикон 13.

Графикон 13: Ако се нисте никоме обратили за помоћ, како сте сами разрешили ситуацију

Жене су нешто бројније међу онима који ситуацију насиља разрешавају претњом полицијом. Ову стратегију чешће примењују ожењени/удати у односу на испитанике/це са другим брачним статусом, а они су бројнији и међу онима који се склањају. Склањање као начин разрешења ситуације насиља чешће примењују особе са инвалидитетом него особе без инвалидитета, што је израз немоћи, страха да им се неће веровати, али и већег неповерења у рад институција система. Ове разлике у одговорима према полу, брачном статусу и инвалидитету не достижу, међутим, ниво статистичке значајности.

Разговор са испитаницама показао је да стицање економске независности сматрају најзначајнијим фактором за излазак из ситуације насиља.

Запис изјаве жене са искуством породичног насиља:

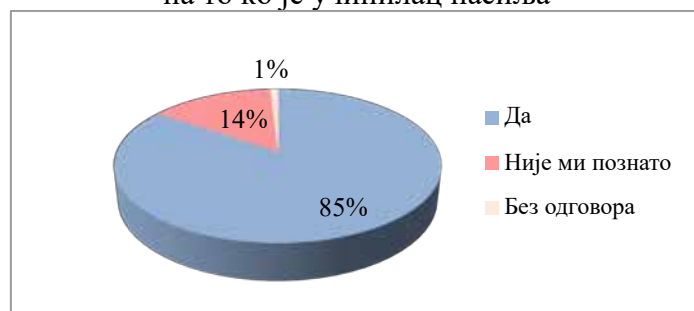
Ја сам поносна што кад ми се недавно јружила шанса да радим, ја сам разговарала са њим и дозволио ми је да радим после две године. Поносна сам што сам била сигурна у себе, испуљна да што желим. Тек сада сам му ошворено рекла: „Ја имам шансе за посао. Шта ти мислиш?“ Ја две године немам здравствено осигурање, не могу да идем код лекара. Он је најпослије фирму и треба му неколико година до пензије. „Можеш ли да ми обезбедиш приход наредне две године и здравствено осигурање“, питала сам га. Прво је рекао: „Шта ће ти то под старе дане?“ Рекла сам: „Добро, али истражим да ми кажеш можеш ли да ми обезбедиш приход и здравствено осигурање? Ако не можеш, ја ћу да радим“. Та реченица је моја победа. Прихватила сам посао и сад имам сопствени приход.

2.6. Информисаност испитаника/ца о правима и доступним механизмима заштите

Неколико питања било је усмерено на испитивања степена информисаности испитаника/ца о правима жртава насиља и начинима заштите, као и о доступности заштите и приступу услугама. Да бисмо проверили да ли испитаници/це препознају дужност државе у заштити од насиља, изнели смо тврдњу *Држава дужна да заштити сваку жртву насиља, без обзира на то ко је учинилац*. Са тврдњом се сагласио највећи број испитаника/ца (84,5%), али није занемарљив број оних којима то није познато (14,5%) – Графикон 14. Одговори упућују на закључак да су позитивне ефекте имале кампање које су последњих година спроведене у циљу информисања јавности о насиљу и одлучности државе да ефикасно реагује на насиље. Ипак, још увек има оних који изражавају несигурност у погледу дужности државе да реагује у свим случајевима насиља, без обзира ко је учинилац, што имплицира да у појединим случајевима насиља жртве не могу рачунати на заштиту од стране надлежних органа.

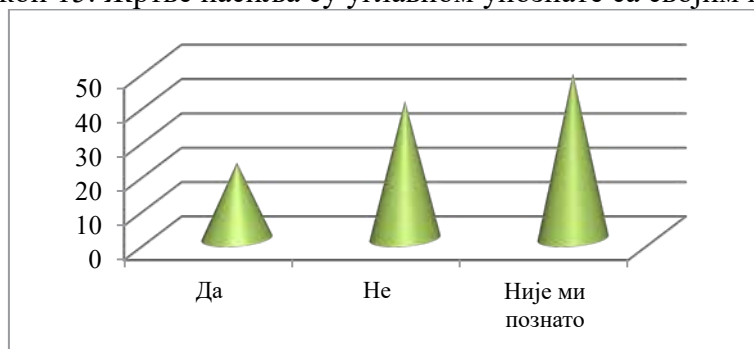
Укрштање одговора са демографским карактеристикама испитаника/ца показује да су жене сразмерно бројније од мушкараца и међу онима који се саглашавају са тврдњом у погледу дужности државе да пружи заштиту свакој жртви насиља, али и међу онима којима није познато да ли држава има дужност пружања заштите свакој жртви. Треба, међутим, имати у виду да ове разлике у одговорима не досежу до нивоа статистичке значајности.

Графикон 14: Држава је дужна да пружи правну заштиту свакој жртви насиља, без обзира на то ко је учинилац насиља

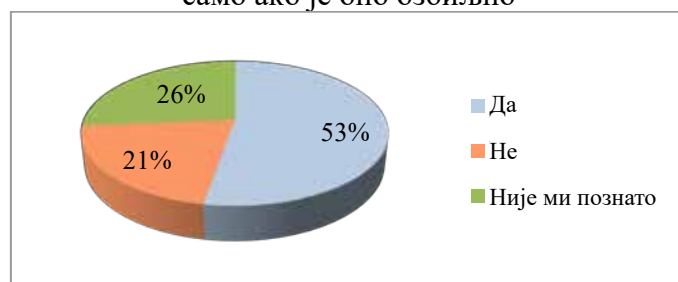
Већини испитаника/ца није познато да ли су жртве насиља упознате са својим правима (43,6%), а њих 36,4% сматра да нису упознате са својим правима (36,4%). Ипак, петина сматра супротно (20%) – Графикон 15. Ове разлике су последица личних увида које су испитаници/це остварили у контаксту са жртвама насиља из свог окружења, али на процену утиче и лична (не)информисаност испитаника/ца о правима која су жртвама насиља призната. Нема статистички значајних разлика у одговорима испитаника/ца с обзиром на њихове демографске карактеристике.

Графикон 15: Жртве насиља су углавном упознате са својим правима

Упознатост испитаника/ца о обавезама и овлашћењима институција система у случајевима насиља у породици мерили смо и кроз прихватање, односно одбијање тврдње *Институције су дужне да реајују у случајевима насиља у породици само ако је оно озбиљно*. Више од половине испитаника/ца саглашава се са овом тврдњом, док је нешто преко петине одбија. Чак 26,4% испитаника/ца тврди да им то није познато – Графикон 16. Очигледно је да код великог броја испитаника/ца постоји сумња у погледу дужности институција да реајују у случајевима насиља у породици и док оно није попримило тежи облик. Овај налаз је симптоматичан с аспекта спречавања насиља, имајући у виду да насиље у породици, по правилу, има узлазну линију у погледу облика испољавања и последица које изазива, те да увреде, понижавања и шамарања врло брзо замењују много тежи облици насиља, који се, не ретко, завршавају убиством жртве или насилника. Због тога је од изузетног значаја пружање заштите и док насиље још увек није попримило теже облике, како би се прекинуо процес његове ескалације. Укрштење одговора са независним варијаблама не показује статистички значајна одступања.

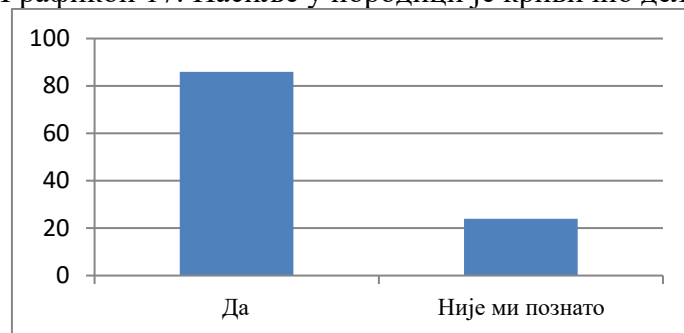
Графикон 16: Институције су дужне да реајују у случајевима насиља у породици само ако је оно озбиљно

Већина испитаника зна да је насиље у породици кривично дело (78,2%), чему су вероватно допринеле бројне кампање за подизање свести и боље информисање јавности о проблему родно заснованог насиља и насиља у породици и његовој инкриминацији. Очигледно је, међутим, да упркос томе што је од инкриминације насиља у породици протекло 20 година, ове поруке нису допрле до више од петине испитаника/ца из сеоских средина: чак 21,8% њих о томе нису информисани – Графикон 17. Због тога је неопходно да информативне кампање и даље буду у фокусу, посебно у срединама у којима се због тврде патријархалне

матрице мушке моћи и доминације, која и даље обележава животе жена и мушкараца, насиље у породици рационализује и нормализује.

Графикон 17: Насиље у породици је кривично дело

Веома је низак ниво информисаности испитаника/ца о кривичном поступку који се води против учиниоца. Наиме, великом броју испитаника/ца није познато да се кривични поступак води по службеној дужности и да повлачење пријаве насиља од стране жртве не доводи до обустављања поступка, што је прилично распрострањена заблуда и у општој популацији. 52,7% испитаника/ца свесно је да о томе нема информације, а њих чак 33,6% погрешно верује да повлачење пријаве доводи до обустављања кривичног поступка. Само 13,6% испитаника/ца је тачно информисано – Табела 19. Овај налаз је забрињавајући. Незнање о правном дејству повлачења пријаве може бити повод да жртве насиља буду изложене притиску, уцењивању и застрашивању како би повукле пријаву у уверењу да ће то довести до обустављања поступка. Занимљиво је да ни једна од демографских карактеристика испитаника/ца није од утицаја на дистрибуцију одговора.

Табела 19: Кривични поступак који се води против учиниоца насиља у породици аутоматски се обуставља ако жртва повуче пријаву

	Фреквенца	Процент
Да	37	33,6
Не	15	13,6
Није ми познато	58	52,7
Тотал	110	100,0

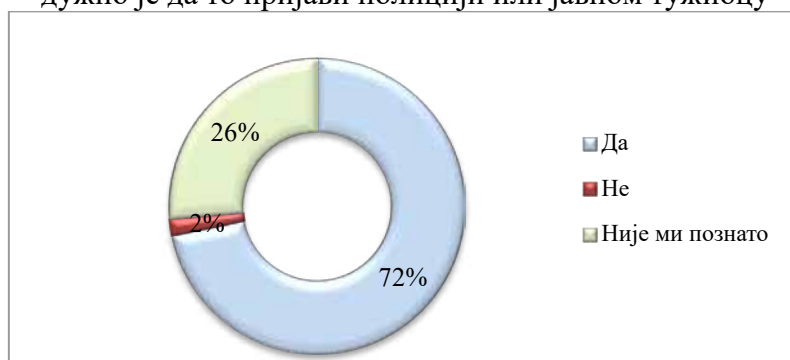
Испитанике/це смо питали коме жртва насиља може да пријави насиље. Три су институције које они препознају као место за пријављивање насиља: полиција (43%), центар за социјални рад (19,9%) и јавно тужилаштво (12,2%). 14% испитаника/ца сматра да се насиље може пријавити лекару. Међутим, релативно је велики број оних који не знају коме се насиље пријављује: њих 5,9% тврди да се насиље може пријавити запосленом у месној заједници, а 5% отворено каже да не зна коме се насиље пријављује – Табела 20. Демографска обележја испитаника/ца нису од утицаја на дистрибуцију одговора. Очигледно је да постоји потреба за бољим информисањем свих житеља у сеоским срединама о институцијама којима се насиље може пријавити.

Табела 20: Које жртве насиља може да пријави насиље којем је изложена

	Фреквенца	Процент
Полицији	95	43,0
Центру за социјални рад	44	19,9
Лекару	31	14,0
Јавном тужилаштву	27	12,2
Запосленом у месној заједници	13	5,9
Није ми познато	11	5,0
Тотал	221	100,0

Као и у погледу других кривичних дела која се гоне по службеној дужности, и у погледу кривичног дела насиља у породици важи општа грађанска дужност пријављивања. То је већини испитаника/ца познато (71,8%), али је скоро трећина оних који о томе немају сазнања или погрешно верују да не постоји дужност пријављивања, што је својеврстан израз (погрешног) става да је насиље у породици приватни проблем у који се не треба мешати – Графикон 18. Демографске карактеристике испитаника/ца нису од статистички значајног утицаја на одговоре.

Графикон 18: Свако лице које има сазнање о извршеном насиљу у породици дужно је да то пријави полицији или јавном тужиоцу

Испитаници/це углавном знају да жртва насиља у породици има право на подршку ради опоравка, оснаживања и осамостаљивања (74,5%) Међутим, више од четвртине је оних којима ово није познато (25,5%) – Табала 21. Демографске карактеристике испитаника/ца немају статистички значајан утицај на садржину одговора. Висок степен неинформисаности житеља сеоских средина о правима жртава насиља у породици, којима кореспондирају одговарајуће дужности надлежних органа, изазива забринутост јер и свакако додатно утиче на жртве насиља у породици да га не пријављују.

Табела 21: Свака жртва насиља у породици има право на подршку ради опоравка, оснаживања и осамостаљивања

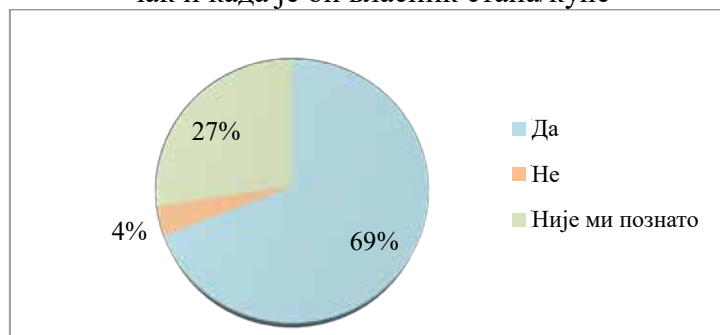
	Фреквенца	Процент
Да	82	74,5
Није ми познато	28	25,5
Тотал	110	100,0

У Републици Србији мере заштите од насиља у породици, укључујући удаљење из породичног дома и забрану учиниоцу да контактира и прилази жртви, уведене су Породичним законом из 2005. године. Законом о спречавању насиља у породици из 2016. уведене су хитне мере заштите, међу којима су и мера удаљења из породичног дома и забрана контактирања и прилажења жртви, које издаје полицијски службеник на период од 48 сати, а продужава их суд на 30 дана, по предлогу јавног тужиоца.⁸⁷ Према подацима МУП-а, само у току 2020. године надлежни полицијски службеници у полицијским управама изrekli су 29.540 хитних мера заштите, и то 9.078 наредби за иселење и 20.467 забрана приласка, од којих је 68% продужено одлуком суда.⁸⁸

Да бисмо проверили колико су испитаници/це упознати са важећим облицима заштите, питали смо их најпре да ли знају да учинилац насиља у породици може бити привремено удаљен из породичног дома и у ситуацијама када је он власник стана, односно куће. Већини испитаника је то познато (68,1%), али трећини њих није: 27,3% је одговорило да им није познато, док је 3,6% изјавило да учинилац не може бити удаљен из породичног дома – Графикон 19. Иако су последњих година спроведене интензивне медијске кампање у циљу информисања јавности о мерама заштите које се могу изрећи учиниоцу насиља, очигледно је да информације нису доспеле до једног дела житеља села на подручју обухваћеном истраживањем. Треба приметити да су мушкарци више него жене упознати са овом мером (значајност на нивоу 0,05), што се може објаснити тиме да се чешће јављају као учиниоци насиља, па су и боље информисани о мерама које им се могу изрећи. На дистрибуцију одговора друга обележја испитаника/ца нису од статистички значајног утицаја.

Графикон 19: Учинилац насиља може бити привремено удаљен из стана/куце чак и када је он власник стана/куће

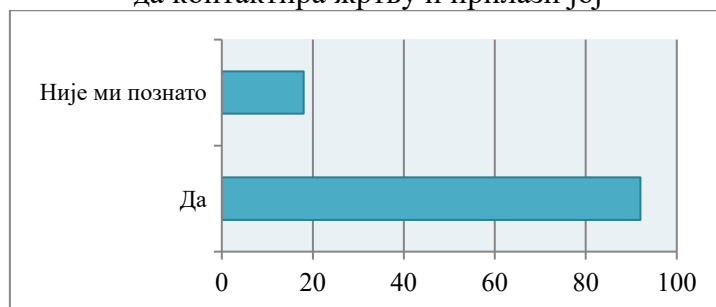

Нешто је већа информисаност испитаника/ца о могућности привремене забране учиниоцу да контактира и прилази жртви насиља. Чак 83,6% зна да та могућност постоји, али није занемарљив ни број оних којима то није познато – Графикон 20. И у погледу ове мере заштите мушкарци су значајно информисанији од жена (значајност на новоу 0,01). У погледу других варијабли нема статистички значајних разлика.

⁸⁷ Члан 17-21 Закона о спречавању насиља у породици.

⁸⁸ Видети: Видети: Стратегија За спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године, стр. 37.

Графикон 20: Учиниоцу насиља може бити привремено забрањено да контактира жртву и прилази јој

За жртве насиља у породици од изузетног значаја је доступност квалитетне бесплатне правне помоћи – правног информисања, саветовања и заступања пред судом и другим органима. Систем бесплатне правне помоћи успостављен је ЗБПП из 2018. године,⁸⁹ а његова примена започела је 1.октобра 2019. године. Законом је право на бесплатну правну помоћ признато сваком лицу које остварују право на правну заштиту од насиља у породици, као и од тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања, кажњавања или трговине људима, и то независно од општих услова под којима се бесплатна правна помоћ пружа.⁹⁰ У настојању да сазнамо у којој су мери житељи у селима обухваћени истраживањем упознати са правом на бесплатну правну помоћ, испитанике/це смо питали да ли знају да жртвама насиља у породици припада право на бесплатну правну помоћ, без обзира на њихове приходе. Велика већина је са тим упозната, али преко 35% немају о томе информације – Табела 22. Испитаници су подједнако (не)информисани – њихова демографска обележја су без статистички значајног утицаја на одговоре. Недостатак информација о праву на бесплатну правну помоћ и условима под којима се она остварује свакако је додатни разлог због којег жртве насиља у породици често одустају од тражења правне заштите својих права. Имајући у виду улогу једница локалне самоуправе у одобравању и организовању служби бесплатне правне помоћи, на њима је кључна одговорност да проактивним деловањем свима на својој територији, укључујући и оне који живе у селима, пруже све неопходне информације како би право на бесплатну правну помоћ било делотворно.

Табела 22: Жртве насиља у породици имају право на бесплатну правну помоћ, независно од њихових прихода

	Фреквенца	Процент
Да	70	63,6
Не	1	,9
Није ми познато	39	35,5
Тотал	110	100,0

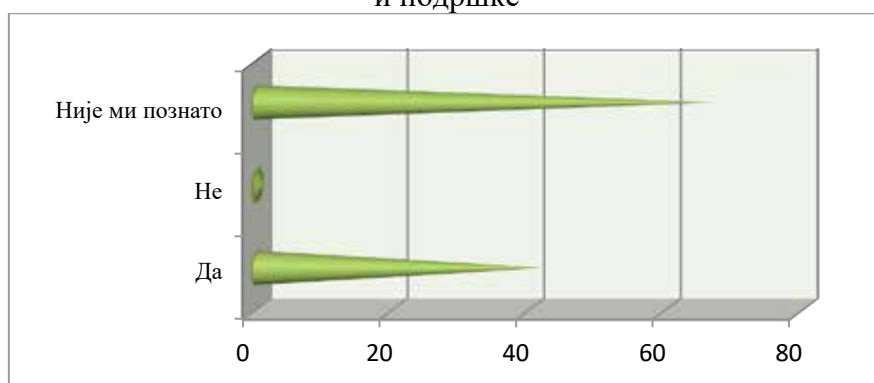
⁸⁹ Службени гласник РС, бр. 87/2018.

⁹⁰ Члан 1. став 3. тачке 4. и 5. Закона о бесплатној правној помоћи.

Ради стицања увида у познавање начина пружања индивидуализоване заштите и подршке жртвама насиља у породици, у складу са њиховим потребама, испитанике/це смо питали да ли им је познато да у основном јавном тужилаштву постоји група за координацију и сарадњу која је надлежна да за сваку жртву насиља у породици изради индивидуални план заштите и подршке. Информисаност испитаника/ца је релативно ниска: 38,2% изјавило је да зна да таква група постоји и које су њене надлежности, док чак 60,9% нема информације – Графикон 21. Мушкарци су у односу на жене информисанији о постојању и деловању група за координацију и сарадњу (статистичка значјност на нивоу 0,05), а боља информисаност бележи се и код особа са инвалидитетом у односу на особе без инвалидитета (значајност на нивоу 0,01).

Ови налази упућују на закључак да деловање група за координацију и сарадњу није шире промовисано у сеоским срединама и да, последично, њихови житељи немају сазнања о томе да по пријављивању насиља жртве нису препуштене саме себи, већ да постоји прецизно дефинисане дужности представника полиције, тужилаштва и центра за социјални рад који учествују у раду групе, да за сваку жртву насиља у породици израде индивидуални план заштите и подршке којим се обезбеђује њена сигурност, спречава понављање насиља и пружа психосоцијална и свака друга подршка ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања. Доступност таквих информација би, несумњиво, охрабрила жртве да пријаве насиље и тиме учине први корак ка изласку из зачараног круга насиља. Зато је неопходно да групе за координацију и сарадњу информације о свом раду учине доступнијим на целокупној територији на којој врше надлежност, укључујући и сеоске средине.

Графикон 21: У основном јавном тужилаштву постоји група за координацију и сарадњу, која је надлежна да за сваку жртву насиља у породици изради индивидуални план заштите и подршке

Да бисмо проверили у којој мери је недовољна информисаност испитаника/ца о насиљу у породици и деловању институција разлог због којег се нису обраћају институцијама, питали смо их за разлоге због којих се нису обратили институцијама. Подаци представљени у Табели 23 показују да већина испитаника/ца није желела да пружи одговор, а из одговора оних који јесу може се закључити да су главне препреке за пријављивање насиља срамота,

став да је насиље приватни проблем, али и страх од осуде осталих чланова породице. Демографске карактеристика испитаника/ца немају статистички значајан утицај на одговоре. Прикупљени подаци слични су онима који су прикупљени истраживањем на нивоу опште популације.⁹¹

Табела 23: Ако се нисте обрађали институцијама, због којих разлога то нисте учинили

	Фреквенца	Процент
Мислим да ме институције не могу заштитити	1	,9
Насиље у породици је приватна ствар и треба да се решава унутар породице	6	5,5
Било ме је срамота	7	6,4
Страховао/ла сам од освете учиниоца насиља	2	1,8
Страховао/ла сам од осуде осталих чланова породице	3	2,7
Страховао/ла сам од осуде шире заједнице	2	1,8
Без одговора	89	80,9
Тотал	110	100,0

Дубински интервјуи пружили су могућност да од саговорника сазнамо колико су заиста информисани о правима жртава насиља у породици и механизмима заштите од насиља.

Наши саговорници/це имају извесне информације о правима која припадају лицима која су претрпела насиље у породици, мада изражавају сумњу у могућност да се та права остваре. Упознатост са правима код неких није утицало да пријаве насиље.

Записи изјава жртава породичног насиља:

Да, упућена сам у права жртва насиља. Нисам никад контактирала институције.

Да, знам да жртва има право на заштиту, али ја сам била сиремна на све да ми он не узме деце.

Да, знам, требало би да имају та права.

Да, знам, ја сам ишао доле у социјално у собу 13. Она жена је разговарала са мном о свему и свачему.

И учесници фокус група оцењују да су жртве насиља у породици недовољно информисане о својим правима.

⁹¹ Анкета о насиљу према женама који је спровео ОЕБС – Добробит и безбедност жена, Србија – основни извештај. Београд: ОЕБС, 2019, стр. 54. Доступно на: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

2.7. Доступност услуга и рад институција: оцена корисника/ца

Већина испитаника није имала личне контакте са институцијама, а они који јесу, нису сасвим задовољни њиховим радом.

Записи изјава корисника/ца социјалних услуга:

Нишња нисам добила, само разговор у центру за социјални рад, нишња конкретно. Показали су разумевање за мој проблем, ја нисам нишња ни изражила ни од кога. Нишња не бих променила у њиховом раду, они људи раде свој посао.

Нишња нисам добила, додуше центру за социјални рад свака час, а ови остали... Полиција и судство, они раде своје, премда нисам задовољна баш, кад ја као уњешавана са породичним насиљем, ево ја година дана не може да се заврши, значи у мају прошле године се то догодило, нишња нисам завршила, што значи нисам задовољна уопште, ваљда то треба одмах да се реши. Заборавила сам да кажем, одем ја друти дан, наравно, са руком у тику и све то, да кажем њима да се ја бојим, да је он био полицајац, да нема оружје, да они провере. Кад мени каже она тамо, мени је мука, ја умирем, а она каже: „Па је ли има?“ „Молим! Ја сам дошла да пријавим да ви видите, да проверите, а не ја. Како ти мене ишњаш је ли има? Па ја не знам, ја не живим са њим, ја сам дошла да ви, он само ухвати ишњаш, та, та, та, та ... проверите, молим вас.“ Е, такав је СУП. Тачно тако. А свака час центру, оно стварно... оно је... као бебу ме чувају. Стално ме ишњају је л' имаше проблема, да ли се нешто догађа... молим вас пријавите. Алал вера, мени се свиђа то. А СУП, то су ми дошли пре неко вече, зато што је центар ваљда инсистирао. Дошли су ми на враћа у 8:00 увече, лутају. Ја се закључавам, ја се ушлавила, ко је сад, кад они вичу „полицаја“”. Не могу да верујем, ишња ме лаже, јер више немам снаге да се борим и са болом, и са несаницом, оно стварно полицаја. И мени каже онај, је ли ме неко угрожава, кажем му ја да сам психички уњешавана, а он каже „Па можда то не мисле на вас, ја не можемо ми да поставимо овде чувара“. Као што сам рекла, центар свака час, остали нишња.

Он је био и у полицији (прим. интервјуера: учинилац насиља, син саговорника), њега су задржали 48 сати да се одрезу, био тамо у ходнику. Кад су га одерали, мене звали и његову сестру да дамо изјаву. Па после био месец дана у Пејровцу (прим. интервјуера: заговор у Крајевцу) и онда је ишао на суђење и осуђен је. Ја нишња нисам крио, тако и тако било. Видиш ишња си урадио, ја не може да се издржи.

Према оцени учесника/ца фокус група, институције су углавном доступне жртвама насиља, али су због удаљености мање доступне жртвама у селима, него жртвама из градских средина: *Доступне су, али би могле бити доступније; Мислим да ко изражи помоћ, добије је; У селу је људима далеко да иду у центар за социјални рад; У граду су људи физички ближи; Лакше је људима у граду; У граду се чешће чује где може да се изражи помоћ.*

Већина учесника/ца фокус група није могла да оцени рад институција због недостатка личног искуства. Има и оних који указују да је рад институција лош и да жртве немају превише поверења у рад институција. Ево неких одговора:

Записи изјава учесника/ца фокус група из сеоске популације:

Касне са радом; Неодговорни су; Оцена од 1-5, нула; Лоше је што полиција нема овлашћења, узму изјаву, уисте насилника и кажу да немају овлашћења; Не штруде се; Судије држе у фиоци случајеве; Лоше раде; Не реајују на време институције; Суђења се дуго чекају; Нема подршке за жртве.

Учесници/це сматрају да би требало повећати ефикасност у раду институција: *Брже суђење; Више права за жртве. Да оградe на време заштити; Не остављају пријаве да чекају.* Указали су, такође, да би запослени у институцијама требало да буду срдачнији, да жртве лепше приме, да буду љубазнији, да обезбеде сигурност онима ко им се обрати. Било је и предлога да жене треба обучити самоодбрани: *Научити жене карате, да се саме бране.*

2.8. Капацитети, сарадња и изазови у раду институција: оцена запослених у институцијама

Оцењујући капацитете надлежних институција за рад на спречавању и заштити од насиља у породици, запослени у институцијама сматрају да центри за социјални рад имају највише капацитета за рад на случајевима насиља у породици.

Истакнуто је да су запослени у центрима за социјални рад високо стручни за поступање у случајевима насиља и да континуирано унапређују своја знања кроз бројне едукације: *Ишли смо на разне едукације, али никад није на одмет чути оново. Имамо знања о томе кроз семинаре и едукације. И геронтодомаћице оцењују да су спремне да реајују и пруже помоћ: Обучена сам добро и сиремна сам. Било који вид насиља да дође, не дај Боже, до повреде, одмах би знала како да реајујем... за то сам сиремна.*

Свештеници указују да је, захваљујући образовању младих свештеника, Црква у могућности да утиче на смањење породичног насиља и пружање подршке жртвама и учиниоцима.

Запис изјаве свештеника:

Образованост свештеника, разумевање проблема, активна сарадња са институцијама и искрен приступ целом проблему без икакве осуде и много већа одговорност целој друштва, а самим тим и самој свештеника који у тој средини може да допринесе ако има ауторитет, ако он има знање и ако је сиреман да на такав изазов одговори да може да поразговара и са оним који је починио, и са оним који је доживео насиље и да покуша да из тога извуче из њих неку врсту помирења, покајања, љубави, а не мржње, да је насиље

нешто што само може да донесе зло, а да је заправо смисао нашеј хришћанској живојој љубав и да ту љубав показујемо тако што другој волимо, не да ја малтретирамо, мрзимо.

Судећи по одговорима професионалаца/ки, сарадња између институција и сарадња са женским организацијама на задовољавајућем је нивоу.

Записи изјава запослених у институцијама:

Центар за социјални рад сарађује са свим актерима на територији општине који су задужени за пружање помоћи преживелима насиља.

Сарадња је изузетна. Постоји разумевање и све на нашу иницијативу они прихватају, међају и уређују, али конкретно ја мислим да се највише пракса, наравно у складу са законом, да се окрећу парнични поступци, да се учиниоцима изричу мере ове на једину односно на две године, мислим да би то дало резултате. Што се тиче прихваћених „Кнеиња Љубица”, ту постоје добри услови, с тим што странке у већини случајева то одбијају, то се ради на добровољној бази, потребна је сагласност обе стране, жртве и учиниоца. То је добровољно. Има људи који и пре него што је стигла изјава код нас већ су посетивали саветовалиште, већ су прошли њихове програме итд.

Ја рад женских организација оцењујем позитивно. Ми смо до недавно имали преко „Оазе сигурности” пружање бесплатне правне помоћи, то се радило бесплатно и увек истом тренутка кад контактирамо жртву они окрећу услуге. Саг се то ради преко бесплатне правне помоћи преко прада, преко општине. Имамо и добру сарадњу са Националном службом за запошљавање која онда запошљава жене жртве.

Исти добра са свима. Са адвокатима што су били на листи бесплатних адвоката за заштиту жртва, а ко прима пензију плаћао је нешто минимално, добра је сарадња била са њима. (прим. адвокате је обезбеђивала организација „Оаза сигурности”)

Са свима је одлична сарадња. И Хитна помоћ нам доста излази у сусрет за жртве насиља, не чекамо оштре. Са психијатријом је исто добра сарадња.

Један од кључних изазова са којима се сусрећу центри за социјални рад јесте недовољан број запослених стручних радника/ца, због чега су запослени преоптерећени, тако да нису у могућности да се више баве превентивним радом. Запослени наводе: *Овде је главна ствар преоптерећеност радника предметима. Све то утиче на квалитет рада; Решење је да се повећа број радника.* Поред недовољног броја запослених, изазов у раду јесу неразвијене услуге у заједници које пружају подршку жртвама насиља, као што је, на пример, Сигурна кућа.

Када је реч о организацији рада на случајевима насиља у породици, саговорници/це указују на то да не постоји посебан интерни тим за рад на случајевима насиља у породици, што отежава рад.

Записи изјава запослених у институцијама:

Ми немамо формиран тим који се бави само тиме. Нас има 67 запослених, од тога је сигурно две трећине или половина су водитељи случаја што служба за заштитну стваријих, што служба за децу и сви водитељи се баве материјалним давањима, између осталог. Увек је раније ишла иницијатива да би било добро да као што неки центри имају тим који ће само радити пријаве за насиље. Ја мислим да би то можда било још ефикасније и боље. Мислим да то постоји у Београду, у Чачку, мислим да има у Краљеву. То је сад на нивоу центра правилником одлучено.

Било би боље да постоји тим који би се бавио тиме и да може да учествује као део тог система у унапређивању заштите, да се нешто поправи ако не штима, да се суерише. Оно што ошжава нама рад јесте да по новом закону од 1.06.2017. кад је усвојен Закон о спречавању насиља у породици многа тога је пребачено на рад центра. Нису проблем мере које изрекне полиција односно суд, ми водимо евиденцију о томе, али сам финанси, покрепање тог парничног постојка, та служба за заштитну насиља у породици да се изрекну мере насилнику, то некако тужилац избеава. Све је сведено на рад центра. Лично сматрам да је то већини препрека. Рецимо 1-ог и 15-ог у тужилаштво кад су трује за насиље у породици некако све се сведе на то да зависи од центра, а у пракси ми нисмо моћни. Ипак мислим да од правосуђа мора све да крене.

Ми смо похађали едукације, али није оформљен тим који ће тиме да се бави и да се специјализује за рад са насиљем. Треба формирати посебан тим, али питање је шта би добили са тимом ако нема нових радника.

Центар Крајујевац нема тим који се бави само пријавама за насиље у породици, ми смо протко радници и водитељи случаја и ми радимо од стваријелства, збрињавања, смештаја, шид. И радимо насиље у породици. То је толика обимности, фале извршиоци, да не моу да се до краја спроведу те анализе, процене, шестови, скале...

2.9. Квалитет и примена правне регулативе: оцена запослених у институцијама

У оцени квалитета законске регулативе и протокола о поступању институција у случајевима насиља у породици запослени у институцијама углавном се позитивно изјашњавају. Они сматрају да су законска правила о изрицању хитних мера заштите, прописана Законом о спречавању насиља у породици, као и протоколи о поступању, адекватни и да пружају могућност да се жртвама обезбеди адекватна заштита и подршка за излазак из ситуације насиља.

Записи изјава запослених у институцијама:

Закон о сиречавању насиља у породици је јако добар. Процењује се ризик и на основу процене ризика изричу се те мере. Ја сам презадовољна... многа је лакше сада, пре свега јер се изриче мера забране приласка 48 сати починиоцу. За то време жртва не мора да брине о неким егзистенцијалним проблемима, може да остане ту са децом, најчешће су то женске особе и некако мислим да је то добро. Не знам да ли може да буде и боље, али је, колико ја радим овде, стварно солидан.

Закон је јако добар, захваљујући њему жртве насиља које су у шешком психолошком стању не морају после доживљеног насиља да иду у неизнајни простор у неизвесности. То је помогло жртвама насиља.

Ту су доста заштићене жртве чим се доноси хијна мера, једино што се она доноси за свако насиље.

Прокопи о постојању су добри, али их можда треба још надограђивати.

Када је реч о примени законских прописа и протокола, запослени у институцијама указују на низ изазова, првенствено оних који се тичу неефикасности судских поступака и неравномерног оптерећења институција укључених у доношење и спровођење мера заштите.

Записи изјава запослених у институцијама:

Правна регулатива је добра на паиру, али у пракси то не функционише тако. Можда функционише у неким западним земљама где се тиме баве тимови. Замислено је, на пример, кад се изрекну хијне мере да их полицајац обилази, а они имају хијне мере, а живе заједно. Одбијају иселење из куће. Сигурно је да је преоптерећена и полиција и да они не могу да стићу да све њих обићу на терену. Насиље је озбиљан проблем којим треба да се баве људи који се усавршавају само за то. И да се то заиста издвоји на нивоу центара и да се ради тимски – запослени у центру за социјални рад.

Што се тиче протокола, они као такви су добри, али мислим да је ниво озбиљности у смислу самог квалитета постојања насиљу још увек неуједначен. Прокопи су добро направљени, али је питање примене и тога колико их свака институција која је обухваћена неким протоколом и обавезана озбиљно и дубоко схвати.

Мора да се стави акценат и на блаовремено доношење одлука и многа дуго трајући судски поступци [...]. Имамо случај где је жена годину дана у сигурној кући и није донета пресуда о мерама заштите од насиља. Дакле, блаовремености у деловању институција. Поступци се покрену, све се покрене и онда застој. И само смо ми криви. – запослени у центру за социјални рад

Мислим да је у последње време постојала пракса, заправо очигледно је да се мало манипулише са тим законом, било од стране жена, било од стране мушкараца. И оставило се када

је у ишћању рад полицајске управе да је онај који први пријави, он је жртва и овој другој страни се изричу мере без икакве провере. И онда радници центра буду у таквом проблему где се бави и доказивањем и утврђивањем и то је један мукоштан процес, на крају кад се стигне до суда онда рочишћа трају и трају и то траје једину-две дана и на крају просто то губи смисао. Ја сматрам да је насиље у породици ствар која треба да се везује за конкретни догађај или су односи нарушени због тога и треба да се делује одмах и пре свега превентивно и заштитнички. Зато сматрам да истој жртви кад се одреде мере требало би тужилац да наложи да се покрене парнични поступак и да се у року од 15 дана све заврши – запослени у центру за социјални рад

Прошлоколи о ситуацији у случајевима насиља у породици су добри, али мислим да је ниво озбиљности у смислу самој квалитету присуства насиљу још увек неуједначен. Прошлоколи су добро направљени, али је ишћање примене и тога колико их свака институција, која је обухваћена неким протоколом и обавезама, озбиљно и дубоко схватила.

Оцену даје и свештеник, који сарађује са институцијама.

Не знам колико добро закон да би могао да донесем неки суд о томе да ли је то сад строжје или блаже, али видим и злоупотребе на свим нивоима. Уколико имаш неког, то може да се заштити, уколико немаш никог, може да те наместити за нешто што ниси урадио. Значи да озбиљности рада и неискрасности мора да буде у свим нивоима друштва [...] не суди се увек свима исто и не леда се увек на свако почињено дело на исти начин и ти који чине дело, злостављачи могу да буду како с једне стране ослобођени свега тога и заштитени, иако њихов живот може да буде потпуно уништен.

Указано је и на лошу праксу непокретања кривичних поступака у ситуацијама у којима се жртве насиља не придружују кривичном гоњењу. Саговорница из једног од центара за социјални рад истакла је да није прихватљив став тужилаштва да жртва мора да се придружи кривичном гоњењу да би се покренуо кривични поступак, те би у том домену требало да се мења пракса. Један од проблема на који су указали представници/це центара за социјални рад огледа се у томе што тужилаштво избегава да покрене тужбу за заштиту од насиља и тражи изрицање мера заштите.

2.10. Подршка жртвама насиља: оцена запослених у институцијама

Стручњаци/киње из институција са којима смо разговарали пружили су драгоцене информације о конкретним услугама које пружају жртвама насиља у циљу њиховог оснаживања и изласка из ситуације насиља. Њихови одговори упућују на закључак да су кључне услуге пружање информација, саветовање и психолошка и емоционална подршка.

Записи изјава запослених у институцијама:

Имамо саветовалишће и такај процес подршке може да траје врло дуго, жртва долази, храбримо је, јачамо, кроз разговоре, са њом раде искусни терапеути и породични саветници. Психолошка и емоционална подршка је такође грађена. Жртва насиља може добити новац за станарину за прва три месеца, или једнократну помоћ, да то буде неки ослонац за оно прво издвајање из породице.

Ми ујужамо и правну помоћ, пишемо кривичне пријаве по службеној дужности. Наши правници у име жртва моју да иду у службу за заштити од насиља.

Ценар за социјални рад има и дежурне раднике који се укључују у било које доба, да буду подршка.

Радећи групе послове нпр. разводе, виђења, контакте са другим родитељем, ми можемо да препознамо насилне образце и ако није дошло до пријаве, дакле радимо на откривању и после у ујужању психосоцијалне подршке. То су огласци на шен [..], такај неки рад саветодавни на промени покретних и дисфункционалних образаца, и можемо да ујужимо материјалну подршку.

Саговорнице из центара за социјални рад указују на то да се жртве насиља у породици често обраћају центру са захтевом да њихови синови буду упућени на лечење од алкохолизма или зависности од дроге. У неким случајевима пријава се користи као механизам опомене и застрашивања починиоца насиља, јер жртве не желе никакве услуге, нити предузимање даљих мера.

Иако постоји могућност изрицања мера заштите, жртве насиља, посебно жене, не желе доношење таквих мера, а често повлаче пријаве и одустају од даљег поступка.

Записи изјава запослених у институцијама:

Жене се често одлучују, нема много изречених мера, и има много више насиља него изречених мера. Јер имају страх од тога ако је суру лице зајослено у жангармерији, војсци. Имају страх од тога да ће учинилац насиља изубити посао. У заснованој заједници, где је у стару женска особа она која је слабија, без посла, а да насиље траје дужи временски период, доведена је у такво стање да просио не жели да иницира ништа, да би њој било боље. Својим посетицима просио је толико деструктивна да не види светло на крају шунела.

Постоји несигурност и страх жртва да учествују у тој процедури која је вероватно заморна, много има питања [...] ми их молимо, али ипак кад одаведе немају ту неку подршку личну коју ми некако вероватно пројектујемо у њих да би их оснажили. Кад дође до ујужилаштва и да их они испују, буде и површно, и журе, и брзо то буде, најчешће одустану. А кад странка одустане, нема процесуирања. Значи то је прејрека, што оне одуштају.

Као један од изазова у раду јесте и то што жртве насиља немају свест о томе да учинилац насиља треба да буде кажњен за учињено дело и често настављају касније да живе са насилником. Такав образац понашања запослени у центру покушавају да измене: *Ми ћубоамо њима да ћубриближимо да је он одговоран за оно што је урадио и да у цивилизованим односима ми као свесна бића не смео да нормализујемо насиље [...]. У том процесу рада са жртвама насиља, кад се оне сблиблизују, ћокажемо им колико је моћно учење ћо моделу и што оне ћубрисћајањем на живоћу у насиљу нуде као модел својој деци. [...]. Да се ћубрећозна да се образци и шће како виде, да ћубреба ћубросћо да зашћићићимо свој живоћу и на шћај начин да ћубокажемо да се ћубрави ћубраница и да не ћубрихвћамо да живимо у једном шћаквом крућу какав намеће живоћу у насиљу.*

Када је реч о психолошкој подршци жртвама насиља, указано је да за њом постоји велика потреба јер су евидентне психичке последице која насиље изазива.

Записи изјава запослених у институцијама:

Код већине жртвава је уочљив сћрах за своју безбедност или за безбедност чланова ћубородице, као и за ећубисћенцију уоћишће.

Последице насиља, ћуборимо о сћраху, ћубре свећа, онда, ћубубићак самоћубоуздања, самоћубићовања, осећање ниже вредносту, бесћубомоћносту. Нема шћолико шћеших дећубресија, шћо су рећи случајеви. Наравно да може да се очекује и шћа нека дећубресивносту, шћу већ ћуборимо о ћуборемећају дубљем. Кад ћуборимо на нивоу осећања, када се, наравно, шћа осећања акумулирају извесно време, шћо најчешће води дећубресивним сћћањима односно дећубресивним реакцијама... ућублавном је шћо је нешћо шћо је блаже, шћућа.

Кроз разћубовор са женама жртвама честу се ућубврћује да је жена можда ћубодинама ћубрићела неко насиље, а да није била шћоћа свесна и да је сад дошла у неку ћубозицију да је ћубасивна, мрзовољна, нервозна, евенћубуално је дошло до измене у ћубеном ћубонашању, до дећубресивноћ расћуболожења, до ћубубићка воље, до можда неких ћубсихолошких сћћавки, ћубромена сна, сћћавање, ћубубићак аћубећићића шћд.

Има сћћуација где је и доказано да је жена жртва насиља, да има неки ћубсихичких ћубромена, да јој је ћубићребна сћћручна ћубсихолошка ћубомоћ, да је збоћ шћоћа ћубокушала или себи да ћубререже вене или од немоћи да ћубоћије шаку лекова, да се оћубрује мећубикаменћубима шћд. [...] ћубићребна је шћаква ћубодричка да се шћчућујају из шће сћћуације, да увиде да моћу да се извукну из шћоћа, да може да им се ћубомоћне и да моћу да буду оно шћо јесу.

Кључне технике које се користе за оснаживање жртава насиља у породици јесу информисање, разговор који жртви помаже да стекне поверење, да смањи страх и осећа се сигурно, прихваћено и зашћићено: *Ја увек крећем са инћубервћуом, дубљом оћубсервацијом, ако даље у шћим судским ћубосћућићима доће до шћубжбе, некаквих већићачења, онда користћимо*

неке шестивове, процене шид, с шим шшо морам да кажем да се ше скале процене и шај шестивовни материјал слабије користии, не само у нашем ценшру, нешо верујем у свим ценшрима збои ошерећеносши водшшеља случаја.

Један од свештеника са којима смо разговарали наводи да људи у селима неће да причају о насиљу јер их је срамота и то доста кочи њихов рад. Други свештеник наводи да се жртве обраћају када виде да је безизлазна ситуација: *Врло честшо буду разочарани у систем, у друшшво, у решење шои проблема, ша дођу у цркву и шошраже шомоћ од Боиа молишвом и савешом. Велика су очекивања и наде. Досша шлажу у божију шомоћ и у савеш свешшеника, јер чини ми се да долазе баш кад не моју више да шрше.*

Пружање духовне подршке прилагођено је околностима конкретног случаја: *Мношо зависи шша је у шшшању, колико је шо осшавило дубок шраи на жршву у шом душевном, шсихичком сшшању. Посшоје сшвари које су сшрашине, шосшоје сшвари које моју да вам буду и смешне. Сад све и свашшша моју да кажу да је насиље. Посшоје сшвари које су баш језиве за чуши, а камоли шосавешшоваши некоша да нешшо уради, шако да је индивидуално, зависи од случаја до случаја. Оно шшо је наше јесше да шружимо шу неку духовно ушеху, да их оснажимо, да их шодшнемо да не клону, да не очајавају, да се не шредају шоме, да не кажу, ешо, може и шоре, да имају шрава да живе свој живош шуним шлућима без насиља и без било каквош малирешширања и сшшшавања и било чеа и да шо шшо живе шакав живош са насилним оцем или шаршнером или ко шод да је шај, да шо није једини живош, да шо није једини начин да се живи, да може да шшак осшвари своја људска шрава и да буде боље, а не мучен и малирешшран.*

2.11. Утицај пандемије Ковид 19 на насиље у породици и деловање институција

Пандемија КОВИД-19 утицала је на животе жена и мушкараца у целом свету. Иако је у питању здравствена криза, њене последице су много далекосежније. У циљу сузбијања и спречавања ширења заразне болести КОВИД-19 и заштите становништва, у Србији је 15. марта 2020. године проглашено ванредно стање,⁹² које је трајало 53 дана, а током којег је била ограничена слобода кретања.⁹³ Већ на самом почетку пандемије, показало се да утицај мера које су донете са циљем спречавања ширења вируса утиче на жене више него на мушкарце и ставља их у лошији положај.⁹⁴ У посебно тешкој ситуацији биле су старије особе које живе саме, нарочито оне које имају потребу за туђом негом и помоћи, међу

⁹² Одлука о проглашењу ванредног стања, „Сл. гласник РС“, бр. 29/2020.

⁹³ Наредбом о ограничењу и забрани кретања особама старијим од 65 година, које живе на насељеним местима преко 5000 становника, као и особама старијим од 70 година у насељеним местима до 5000 становника, кретање је у потпуности забрањено, изузев суботом, од 4 до 7 часова ујутру. Касније су ове мере делимично релаксиране, с тим што су прописи често мењани.

⁹⁴ Косана Бекер и др, FemPlatz магазин – ванредно издање, Број 3, FemPlatz, Панчево, 2020. Доступно на: http://femplatz.org/library/newsletters/FemPlatz_Magazin_3.pdf

којима је највише жена. Поред осталог, повећао се ризик од насиља у породици због боравка у кући са насилником и отежаних могућности пријављивања насиља. Искуство, наиме, показује да карантин и психичка напетост изазивају пораст учесталости насиља у породици и имају веома значајан негативан утицај на оне који живе у насилним везама и породицама, те да поремећена породична динамика може да прерасте у насиље.⁹⁵ Подаци прикупљени током трајања ванредног стања показали су да је и у Србији, као и у другим државама, криза довела до повећања насиље у породици и у партнерским односима чије су жртве биле углавном жене.⁹⁶ Ванредно стање праћено је бројним изазовима у раду институција. Пре свега, нису постојали алтернативни начини пријављивања насиља који би омогућили да жене благовремено и без ризика по своју безбедност затраже помоћ. Нису постојале смернице и упутства о поступање институција током ванредног стања у случајевима насиља у породици, а недостајали су и људски ресурси за деловање у случајевима насиља у породици. Професионалцима је због ванредног стања и мере за заштиту од епидемије било отежано да приступе, прикупе и размењују релевантне податке који су неопходни за адекватну процену ризика од непосредне опасности од насиља и/или насиља у породици. Неке групе за координацију и сарадњу одржавале су састанке путем онлајн платформи, али су забележени и случајеви где се састанци ГКС нису одржавали или се нису одржавали редовно.⁹⁷ Радницима центара за социјални рад било је отежано реализовање теренских посета, које су се током ванредног стања обављале углавном у ситуацијама када је процењен висок ризик од понављања насиља, а било је отежано реализовање других видова непосредне комуникације и директне подршке жртвама насиља у просторијама ЦСР.⁹⁸ Присуство насилног члана породице и повећан обим обавеза смањило је могућности жртава да користе редовне канале комуникације са институцијама и добију кључне информације и подршку, што је посебно погодило жене из осетљивих група, као што су жене на селу, жене са инвалидитетом, Ромкиње и др.⁹⁹

Дубински интервјуи са житељима села пружили су прилику да од испитаника сазнамо и како процењују утицај пандемије Ковид 19 на насиље у породици и каква су њихова лична искуства током пандемије у вези са пријављивањем и заштитом од насиља у породици. Саговорници углавном процењују да је током ванредног стања насиље у породици повећано, али има и оних који тврде супротно: *Насиље је повећано код свих старосних група; Повећано је зато што имају вишка времена, крајкој су финансија, економски су слаби, јер сво време скоро се проведе у кући. Ту је и страх од болести и смрти; Не верујем да је насиље повећано, сви су се повукли да не добију корону.*

⁹⁵ *Coronavirus puts women in the frontline*, European Institute for Gender Equality (EIGE), 25.03.2020. Доступно на: <https://eige.europa.eu/news/coronavirus-puts-women-frontline>

⁹⁶ Пејванчић, М. Петрушић, Н. Николин, С. Владисављевић, А. Баћановић, В. (2020) Родна анализа одговора на КОВИД-19 у Републици Србији, Београд: Мисија OSCE у Србији, стр. 107.

⁹⁷ Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године, стр.73.

⁹⁸ Исто, стр. 74.

⁹⁹ Исто, стр. 74.

Неки од саговорника/ца сведоче о насиљу које је извршено управо током ванредног стања. По мишљењу саговорника/ца, није било отежано пријављивање насиља, а институције су реаговале на стандардан начин. Једна испитаница каже: *Све се ово издојало за време ванредног стања, звали смо полицају и они су дошли, после сам била код лекара, па да дам изјаву...и тако...*

И учесници фокус група сматрају да су пандемија КОВИД-19 и ванредно стање утицали на повећање насиља у породици: *Јесће, повећало се, више су код куће, сви су нервозни, има више насиља.*

Представници институција наводе да су спроводили епидемиолошке мере заштите (ношење маске, рукавица, дезинфекција). Иако нису уведена посебна правила о начину рада, они оцењују да су били доступни корисницима/цама и да се криза није негативно одразила на њихов рад.

Запис изјаве запослене у центру за социјални рад:

Ми се ниједној тренутка нисмо заборили за корисника, ми смо били максимално за њих отворени. Једино смо ледали да редукујемо делимично одласке на терен да не би смо ми неке били извор заразе. Али на терене се одлазило. Преко рада је наше саветовалишће пружало подршку у смислу психолошких последица депресије, анксиозности које је произвео КОВИД 19. Људи су стварно звали, долазили овде на психотерапије. Што се тиче групе за координацију она је наставила да ради, ниједној тренутка није било паузе. Што се тиче насиља као проблема, ништа се није променило, у пандемији смо се максимално трудили да све то буде како треба.

2.12. Рад са учиниоцима насиља

На питање да ли би били од користи програми за рад са учиниоцима насиља, учесници фокус група сматрају да би такви програми помогли, макар донекле, и да више учинилаца треба да буде укључено. Поједини су скептични према делотворности ових програма, указујући да је потребно да постоји жеља учинилаца насиља да се промене, да они прихвате да су насилници, као и да постоји спремност на сарадњу. По мишљењу учесника/ца, ове програме би требало да спроводе социјалне службе, социјални радници, психолози, али и духовници, лица која су за то обучена.

Стручна лица из центара за социјални рад указала су на то да је рад са учиниоцима породичног насиља веома значајан. То мишљење деле и свештеници. По речима једног од њих: *Насилници мисле да су изнад тога који малтретирају, они мисле да је то једини начин да они њима покажу како треба и како мора да би уопште живели. Насилник је неко ко поставља правила, ко одређује границе, ко ствара слободу тога ко је слабији од њега или потчињен њему. Они мисле да је то што су урадили једини могући начин да тај групу*

функционише. Насилници су себични људи који мисле: ја могу да ти покажем, покажаћу ти сад како ти мора да буде, а ти немаш права на своје мишљење и на свој став јер ја знам боље, ја сам тај који ће тебе да води кроз животи, и онда они постојају робови насилника и они се тако и понашају, као да су они њихови робови.

Према информацијама које смо добили од представника центара за социјални рад, програми за рад са учиниоцима породичног насиља углавном су спровођени у оквиру пројеката и сада та услуга није доступна, иако постоје едуковани стручњаци за рад са учиниоцима.

Записи изјава запослених у институцијама:

Постоји један структуриран норвешки програм прилагоден за нашу средину који је био намењен учиниоцима насиља. Једна од алтернативних санкција у кривичном закону учиниоцима насиља је било и упућивање учиниоца насиља на процес психоедукације. Ја верујем да већина људи може да се промени. Али то је највећи проблем мотивација. Ми смо имали тај један експериментални програм. Ми смо их мотивисали и оформили групу. Шта се тиче резултата, мислим да је пола-пола. За неке је ефекат програма био задовољавајући и више се нису јавили као учиниоци. Ја верујем да се може радити са већином.

Такви програми постоје, али се то не дешава на нивоу судства десило. Судство је требало да буде покрећач приче. Трбало би да се прокреје ти закони да да тужилац може по службеној дужности да упућује. То су програми који захтевају ангажовање изван радног времена, то треба финансијски да се подржи да би се реализовало.

Свештеници су апострофирали потребу ресоцијализације учинилаца насиља, којој се не поклања довољна пажња.

Запис исказа свештеника:

Није проблем само казни, него је та рехабилитација важна, да он буде свесан да то што је урадио, да то није... да ако је неко силовао, он није силоваатељ, он је човек, отац, он је браћо, он је суругу, али је учинио нешто за шта треба да одговара, али и он има неку своју будућност. [...] Јер углавном буду насилници они који су на себи доживели насиље. И онда једноставно као да му је то у џенима, да не зна друштво да се проишав некој проблема бори него насиљем и онда увек су ти који су насилници, овај, доживели неку врсту насиља у детињству и онда то је једноставно само нека репродукција. Треба изражити узрок, треба да сретимо да дође до тога да било ко буде насилник да бисмо следеће генерације заштитили, јер само осудом и правном регулативом мислим да не добијамо ништа, само јуне заворе, а отац кад изађе он је само акумулирао и чекао да поново уради то дело. У току његов боравка у завору, односно одмах након извршења таквој некој дела, треба изражити узрок и лечење, а не само пресуду.

2.13. Превенција насиља у породици

Прикупљени подаци упућују на закључак да се превенција насиља у породици од стране свих учесника/ца у истраживању препознаје као важна тема. Изнете су бројне сугестије о начинима превенције.

Учесници фокус група сматрају да би супружнике требало упутити да више разговарају и да разговором реше проблеме, као и да потраже помоћ свештеника или психолога. Уколико је насиље учестало, по мишљењу испитаника/ца, најбоље је да свако оде на своју страну, односно да се брак разведе. Било је и предлога да се уведе пробни брак на годину дана. Учесници/це су указали и на потребу да се чешће организују предавања на тему насиља у породици, укључујући и предавања у цркви. По оцени учесника, за превенцију насиља важна је улога школе и медија, али сматрају да медији сада подстичу насиље: *Промовишу блуд и насиље кроз ријалитије као што су „Фарма”, „Парови”, „Загруја”; Треба забранили емисије таквог типа, што се превише лега.*

Углавном се оцењује да кажњавање, с аспекта генералне превенције, има ограничене домете: *Помојло би само у некој мери; Не мислим да зајворске казне моју да утичу; Ко је решио да то ради, не боји се зајвора; Не може зајвор тоу помоћи.* Неки, међутим, сматрају да би повећање казни превентивно деловало: *Ако је зајвор 20 година, смириће се насилници.*

Запослени у институцијама сматрају да би превентивни рад требало ојачати, али да је томе препрека недовољан број запослених: *Мојла би да се побољша превенција, и ојет везано за број радника, мањак радника, ојетерећеност разним сложеним њсловима који јако утичу...*

Указано је на то да се рад на превенцији мора одвијати на примерном, секундарном и терцијарном нивоу, те да је веома важан превентивни рад у сеоским срединама:

Запис изјаве запослене у центру за социјални рад:

Примарна превенција је најважнија и она би требало да значи тоу неку едукацију и обуку сасвим младих жена. Јако је важно радили у школској средини. [...] Превенција би требало да крене још од девојчица у основној школи. Да није нормално да лирије какво насиље. Прво да се разуме оно што је хумор. Смешно је оно што је смешно и мени и теби, а не оно што је смешно само једном. А ја се осећам лоше јер сам добила неку етикету и слично. Секундарна и терцијарна превенција су превенције за жене које су можда већ искусиле неки вид насиља, да та не доживе поново. Велики је то задатак, врло озбиљан. Кад говоримо о тој терцијарној превенцији, важно је да ојварамо причу на селу. Како се може пријавити, може се пријавити, њозивом, њоруком, може се пријавити и анонимно. Кад добијемо анонимну њоруку, ми морамо да реајујемо. И то је за причу о насиљу у породици јако драјоцено.

Превентивни рад свештеника огледа се у томе што верницима перманентно указују да је насиље неприхватљиво и супротно верском учењу. Свештеници указују и на потребу да се у превентивни рад укључи читаво друштво, као и да се ради на пружању подршке и жртвама и учиниоцима.

Запис изјаве свештеника:

[..] то један круї који не обухваћа рад само са насилником, ни само са жртвом насиља, не то целокупно друштво треба да буде спремно, односно будно, и да нам буде јасно да се то дешава нон-стоп, да тога има, да је насиље нешто што је експлодирало у друштву. Деца више не знају да се играју на улици. У школи је катасстрофалан однос свих са свима, на послу такође, сви смо најбољи, сви смо награжени, сви смо... и онда има и насиља и свачега, тако да је то баш једна велика тема и тема и за коју треба много да се крене са решавањем, али не тако што ћемо да етикетирамо: ти си насилник, ти си жртва насиља, сад ћеш ти у ову клупу, а ти ћеш у ову клупу, ја ћемо теби да причамо ово, а теби оно, не то да видимо да почнемо да решавамо те узроке који доводе до таквих насиља. Зашто је неко данас много љубоморнији не то раније, зашто људи посежу за најстрашнијим стварима, зашто не знају да разговарају једни са другима, зашто не проводимо више времена са својим ближњима, зашто децу турамо од себе уз компјутер, телефон? Немамо времена ни за себе, зашто немамо? Зашто не направимо време за разговор? Речима можемо много више да постигнемо не то делима. То кад узмем ја и лућим шаком о ст, ја мислим да сам решио проблем у кући, а у ствари нисам сео да поразговорам о томе зашто ме то довело до тога да ја ударим шаком, шта ме то изнервирало од суруће, од деце, од комшије, браће, било кога у окружењу и да једноставно где има немашине, где има беде, то су све те руралне средине, ту има и насиља. То су ствари које остају изог шехи. Оно што се починилац ухвати и што оде у завор, то улавном буду ови насилници из града. Зато је тај проблем у селу већи, зато што се много тога не зна, али ту смо сви заједно да покажемо и њима да и они имају коме да се обраће.

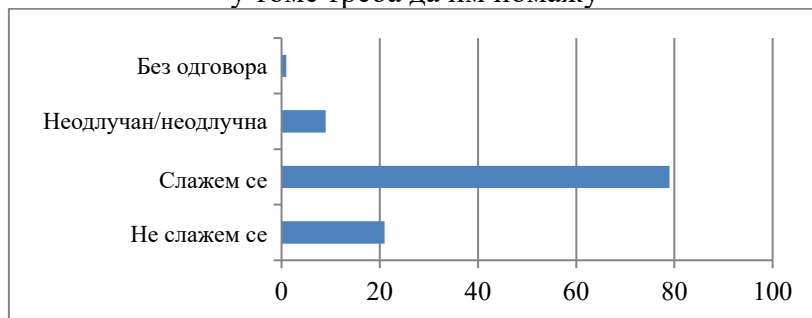
2.14. Ставови према родним улогама и родно заснованом насиљу

Имајући у виду да је насиље структурно и културно детерминисана појава, било је потребно утврдити какви су ставови испитаника/ца према родним улогама и родној равноправности и у којој су мери раширени родни стереотипи који осликавају доминантну културолошку родну матрицу на подручју обухваћеном истраживањем. Анкетним упитником обухваћено је неколико тврдњи са којима су се испитаници саглашавали, односно изражавали несагласност или неодлучност.

Више од две трећине испитаника/ца (71,8%) се слаже са тврдњом „О домаћинству и деци бригу треба да воде жене, а мужевима треба да им у томе помажу“, док је 10,1% оних који сеprotиве, а неодлучних 8,2% – Графикон 22. Ови подаци говоре да је још увек снажна

патријархална матрица и да се послови у домаћинству и око деце сматрају превасходним послом жена. Занимљиво је да не постоје статистички значајна разлика у дистрибуцији одговора према полној припадности, што показује да је подела послова у домаћинству на „мушке” и „женске” подједнако прихватљива и женама и мушкарцима. Ни у погледу осталих демографских карактеристика не постоје значајне разлике у одговорима.

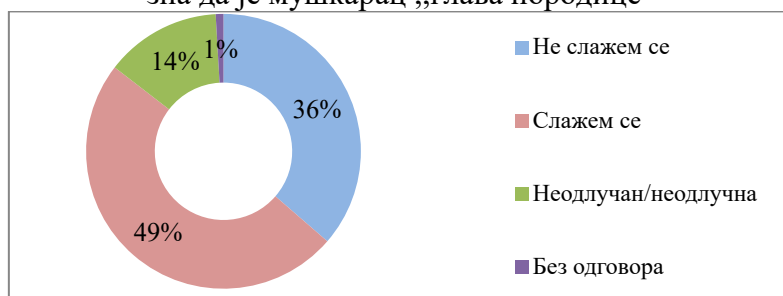
Графикон 22: О домаћинству и деци бригу треба да воде жене, а мужеви у томе треба да им помажу

Скоро половина испитаника/ца (49,1%) саглашава се са тврдњом „У реду је да жене буду равноправне, али је ипак важно да се зна да је мушкарац ‘глава породице’”, док је нешто мањи број оних који се не саглашавају (36,4%), а неодлучних је 13,6% – Графикон 23. Ови подаци потврђују да је у сеоским подручјима обухваћеним истраживањем патријархална вредносна оријентација још увек доминантна и да је слаба оријентисаност испитаника/ца ка егалитарности.

На дистрибуцију одговора не утиче ниједна од демографских карактеристика испитаника/ца, што показује да је хегемони маскулинитет у породичном контексту подједнако прихватљив испитаницима/цама независно од њиховог пола, старосног доба и других обележаја.

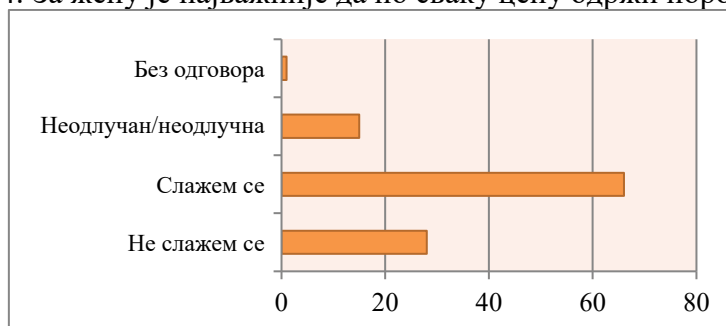
Графикон 23: У реду је да жене буду равноправне, али је ипак важно да се зна да је мушкарац „глава породице”

Ставовe испитаника/ца према родним улогама утврђивали смо и помоћу индикатора који се тиче вредновања породице и перцепције улоге која се приписује женама у очувању породице. Са ставом „За жену је најважније да по сваку цену одржи породицу заједно“ не слаже се само 25,5% испитаника/ца, док су остали сагласни (60%) или су неодлучни (13,6%)

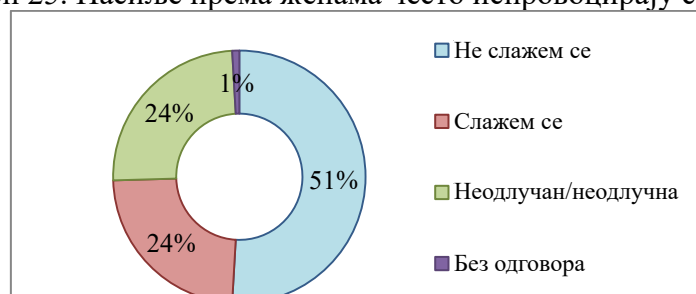
– Графикон 24. Ови налази су, с једне стране, израз високог вредновања породице, али они истовремено имплицирају да је за жену примарна улога она коју остварује у породици, као и очекивања испитаника/це да жене своје личне интересе и жеље треба да подреде породици, да на њима лежи одговорност за очување породице, што подразумева и останак у брачној/партнерској заједници чак и када у њој доживљавају опресију.

Графикон 24: За жену је најважније да по сваку цену одржи породицу заједно

Тврдња „Насиље према женама често испровоцирају саме жртве“ манифестује широко распрострањену заблуду о насиљу према женама – да је жена крива за насиље које трпи. Иако искуство показује да насиље најчешће није последица неприлагођеног понашања жене и да највећи број жена предузима све да смири учиниоца и избегне насиље, у нашем узорку ову заблуду подржава 26,6% испитаника/ца, нешто је мање неодлучних (24,5%), док се само половина са таквим ставом не слаже – Графикон 25. Овај налаз потврђује да испитаници/це насиље према женама не сагледавају као манифестацију структуралне родне дискриминације жена. Постоји висока статистичка значајност у одговорима испитаника/ца мушког и женског пола. Жена је у односу на мушкарце знатно више међу онима који се не саглашавају са наведеним исказом и последично их је мање међу онима који га подржавају. Оваква дистрибуцију одговора може се објаснити тиме да је међу испитаницама знатан број жена са личним искуством насиља. Код осталих независних варијабли не бележи се утицај на одговоре.

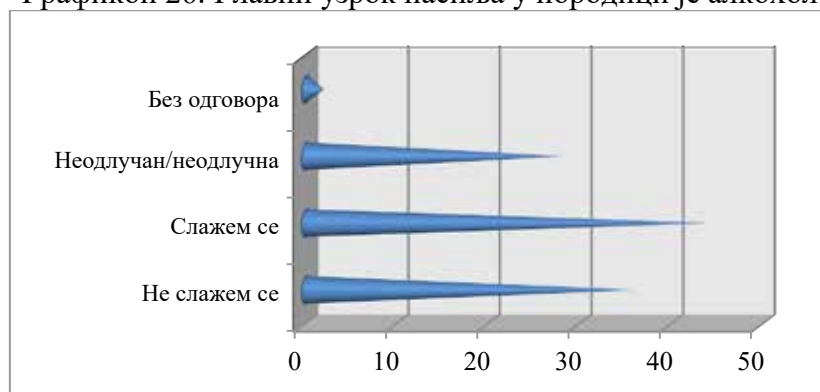
Графикон 25: Насиље према женама често испровоцирају саме жртве

Разумевања родно заснованих узрока насиља у породици испитивали смо и кроз тврдњу „Главни узрок насиља у породици је алкохол“, која манифестује једну од најраширенијих заблуда о породичном насиљу. Са њом се слаже 40% испитаника/ца, 25,5% је неодлучних,

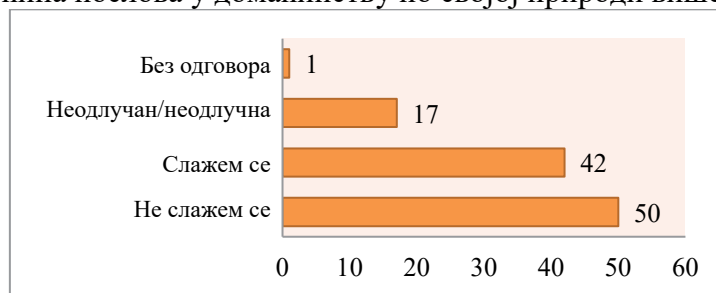
а не слаже се тек једна трећина (32,7%) – Графикон 26. Међу онима који нису сагласни са наведеном тврдњом значајно је више испитаника/ца из старосне категорије 35-50 година, међу онима који су сагласни доминирају испитаници/це у старосном добу 65-75, док су међу неодлучнима сразмерно највише заступљени испитаници/це од 18 до 35 година. Остале варијабле нису од статистички значајног утицаја на одговоре. Ипак, треба приметити да је међу мушкарцима подједнак број оних који се саглашавају и несаглашавају са наведеном тврдњом, док је међу женама више оних које се саглашавају у односу на оне које се не саглашавају. Став испитаника/ца да је конзумирање алкохола главни узрок насиља није само израз неразумевања суштинских узрока насиља у породици, већ на изванредан начин изражава спремност да се насиље рационализује и учиниоци амнестирају. Истраживања су, наиме, показала да алкохолисаност учиниоца није суштински узрок насиља, већ га олакшава, чини интензивнијим и учесталијим.

Графикон 26: Главни узрок насиља у породици је алкохол

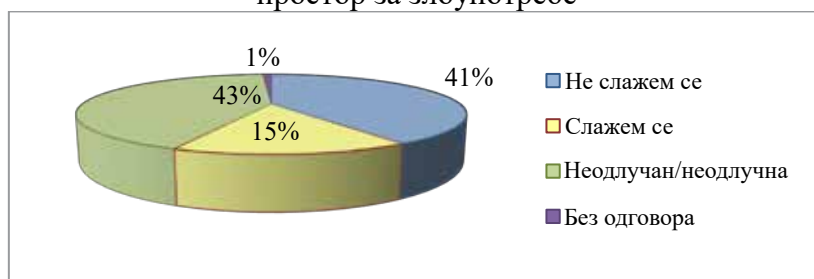
Културне обрасце, вредности и схватања о подели одговорности и улога у породици мерили смо и кроз саглашавање са тврдњом „Већина послова у домаћинству по својој природи више одговара женама”. Са њом се слаже 38,2% испитаника/ца, 15,2% је неодлучно, а мање од половине је не прихвата (45,5%) – Графикон 27. Очигледно је да су патријархални ставови у овом домену снажно присутни, мада охрабрује и релативно висок број оних који инклинирају егалитарном моделу породичних односа и последично су спремнији да равноправно деле неплаћене кућне послове. Занимљиво је да пол, брачно стање и остале демографске карактеристике нису од статистички значајног утицаја на одговоре.

Графикон 27: Већина послова у домаћинству по својој природи више одговара женама

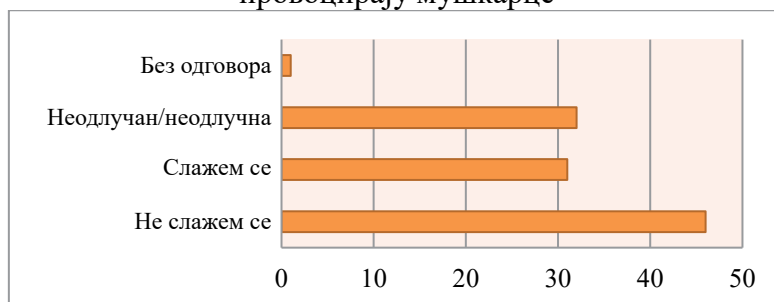
Један од кључних аргумената којима се служе противници инкриминисања насиља у породици јесте да се тиме женама отвара широк простор за злоупотребе. У нашем узорку највећи број испитаника (42,7%) имао је амбивалентан став према тврдњи „Важећи законски прописи о насиљу у породици пружају женама велики простор за злоупотребе”. Међутим, њих 40,9% се не слаже, док је 15,5% оних који су сагласни – Графикон 28. Пол испитаника/ца има статистички значајан утицај на одговоре. Са наведеном тврдњом сагласан је знатно већи број мушкараца (27,9%) у односу на жене (7,6,7%). Иако пракса не потврђује да су злоупотребе у домену заштите од насиља у породици чешће него у другим областима, очигледно је да је још увек раширено схватање да је право на заштиту од насиља у породици подложније злоупотребама у односу на друга права.

Графикон 28: Важећи законски прописи о насиљу у породици пружају женама велики простор за злоупотребе

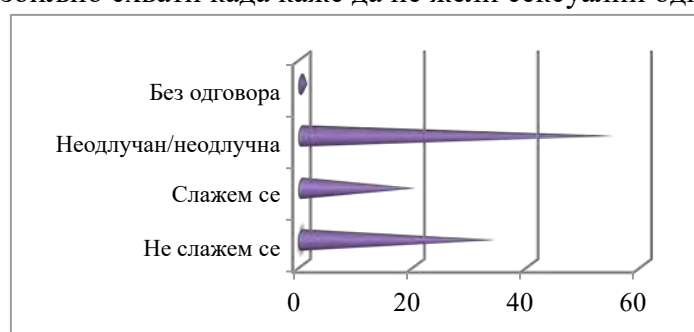
У општој популацији прилично је раширена заблуда да су жене саме криве за сексуално узнемиравање, односно да се „смерним и поштеним женама“ оно не догађа. Сагласно томе, жене са искуством сексуалног узнемиравања могу рачунати на разумевање околине само ако се уклапају у замишљени образац „идеалне жртве”, оне која начином комуникације, облачењем и понашањем није дала повода за сексуално узнемиравање. Колико су такви ставови прихватљиви за испитанике/це у нашем узорку, мерили смо нивоом њиховог саглашавања са исказом „Сексуално узнемираване жене најчешће својим облачењем и понашањем провоцирају мушкарце“. Више је оних који се са овим исказом слажу (28,2%) или су неодлучни (29,1%) у односу на оне који се са њим не слажу (41,8%) – Графикон 29. То је показатељ да сексистички ставови, који последично приписују одговорност за сексуално насиље женама које га трпе, наилазе на велико упориште међу испитаницима/цама, што је забрињавајући налаз. Дистрибуција одговора према полу показује да су сексистички ставови више раширени међу мушкарцима него међу женама: међу онима који се саглашавају са наведеним исказом скоро дупло је више мушкараца него жена (41,9%: 19,7%). Постоје разлике у одговорима испитаника различитог старосног доба. Највеће противљење тврдњи да су за сексуално узнемиравање криве жене које провоцирају мушкарце изражавају испитаници/це у старосној категорији 18-35 година, док су са њом највише сагласни испитаници/це из старосне категорије 65-75. Остале демографске карактеристике нису од статистички значајног утицаја на одговоре.

Графикон 29: Сексуално узнемираване жене најчешће својим облачењем и понашањем провоцирају мушкарце

Изазивају забринутост и налази у погледу салашавања са тврдњом „Ако се жена упусти у интимности са мушкарцем, не треба да чекује да је он озбиљно схвати када каже да не жели сексуални однос”. Наиме, иако је нешто мањи број оних који изражавају сагласност (18,2%), 50% је неодлучних, а само 30,9% оних који изражавају противљење – Графикон 30. Очигледно је да су ови ставови под утицајем родних стереотипа и митова о мушкој и женској сексуалности, на којима се заснива традиционално схватање сексуалног насиља које подразумева употребу силе и претње, а не недостатак слободног пристанка на сексуалну радњу, што је данас међународни стандард. Саглашавањем са према изнад наведеним исказом, суштински посматрано, сексуално насиље се нормализује, а одговорност за сексуално насиље прелази са учиниоца на жртву, што је неприхватљиво с аспекта савремене парадигме сексуалног насиља према женама. Занимљиво је да ниједна од демографских карактеристика испитаника/ца није од утицаја на одговоре, што значи да су застарела схватања о сексуалном насиљу подједнако раширена међу мушкарцима и женама различитог старосног доба и брачног статуса.

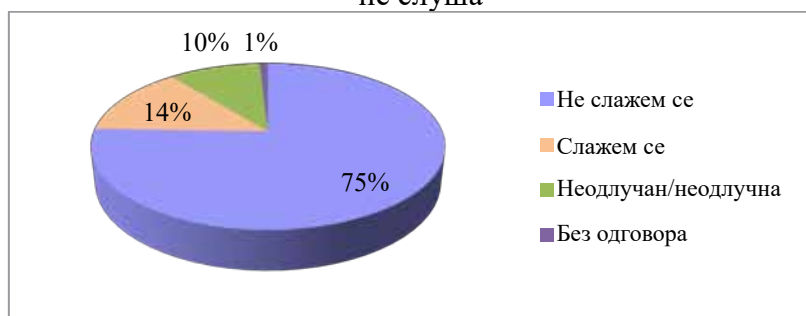
Графикон 30: Ако се жена упусти у интимности са мушкарцем, не треба да чекује да је он озбиљно схвати када каже да не жели сексуални однос

Спремност испитаника/ца да насиље у породици нормализују и прихвате га као „природан” начин остваривања моћи и контроле над понашањем, деловањем и емоцијама партнера мерили смо кроз исказ „Разумљиво је да супруг/партнер удари жену ако она нешто погрешно или га не слуша”. Охрабрујуће је да се велика већина испитаника/ца (75,5%) не слаже са овим исказом, али је 13,6% са њим сагласно и још 10% је неодлучних – Графикон 31. Ипак, скоро четвртина испитаника/ца не одбацује овај став, што сведочи о раширености

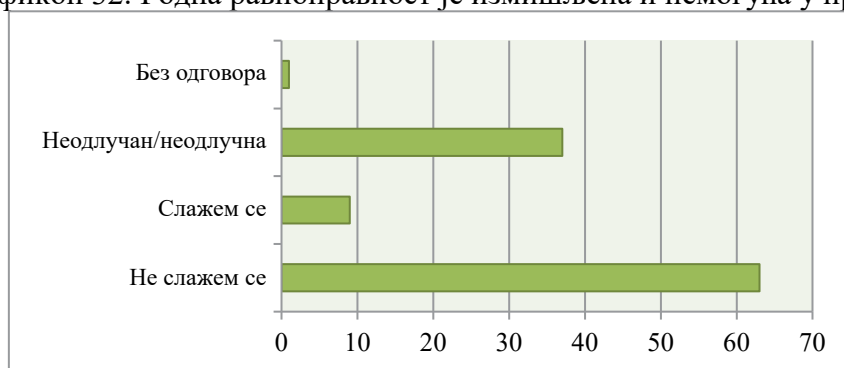
патријархалног модела породице у којем је „глава породице” мушкарац, којем су остали укућани потчињени и који је властан да насиљем казни сваку њихову непослушност. Иако су жене у односу на мушкарце заступљеније међу онима који изражавају неслагање са наведеним исказом, разлика није статистички значајна, а не постоје ни разлике у одговорима према старосном добу и полу испитаника.

Графикон 31: Разумљиво је да супруг/партнер удари жену ако она нешто погрешно или га не слуша

Однос према родној равноправности мерили смо и помоћу исказа „Родна равноправност је измишљена и немогућа у пракси“. Већина испитаника/ца се са њим не слаже (57,3%), али је 8,2% оних који се слажу и чак 33,6% неодлучних – Графикон 32. Налаз да 43% испитаника/ца изражава скепсу према родној равноправности или је сматра практично неостваривом сведочи о нивоу традиционализма и конзервативизма међу испитаницима/цама. Охрабрује, међутим, да је међу скептицима знатно мање испитаника/ца из млађих генерација, од којих се може очекивати веће прихватање идеје родне равноправности. Да би се то догодило, потребна је већа промоција родне равноправности, указивања на њен значај и користи које доноси за појединце/ке и друштво.

Графикон 32: Родна равноправност је измишљена и немогућа у пракси

Дубински интервјуи са житељима села пружили су прилику да се ближе упознамо са ставовима саговорника/ца о родним односима и родним улогама жена и мушкараца.

Из одговора на постављена питања закључује се да саговорници/це углавном сматрају да жене нису равноправне са мушкарцима у домену породичних односа, да мушкарци имају већу моћ, те да се од жена очекује да се потчине мушкарцима. Наводе, међутим, и примере породица у којима су супружници равноправни. Међу саговорницима/цама има и оних који су изричито против идеје родне равноправности.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

У нашем друштву жене и мушкарци нису равноправни.

Већином мушкарци воде домаћинство, али и у послу. Мада они више воле да забушавају, а жене да раде.

Мушкарци имају већу моћ, али у другим селима није. Ево код моје сестре у другом селу није. Мушарац музе краве са музелицама, сече дрва. Његова жена исто све ради.

Има тога да се од жена очекује да се потчине мушкарцу, али има и иде се жена одуше. Јака је, не зна то што он каже, али мало је таквих.

Ево поред мене, кућа је сувер [...]. Имам друге комшије иде жена ради, иде да заради динар, син и муж се само коцкају у кладионици, њих не занима ништа да раде. Она жена иде по кућама чисти, они продају неко имање.

Што се мене тиче, ја не мислим да треба да буду равноправни, али 'ајде да кажемо да јесу.

У селу још увек важи то да договор кућу ради, а у граду је између мушараца и жена јавашлук по мени, бар то је моје мишљење, можда ја нисам у праву.

У нашем друштву жене и мушкарци нису равноправни, ни у једној сфери нису равноправни. Мушарац има већу моћ. Мушкарци на жену ледају као на ствар. Жена је за мушкарце приватно и материјално добро, слуша.

У селима је велики јаз. Ту је човек за три степенице на већем нивоу од жене. Мислим по питању финансија, доношења кључних одлука у породици, доношења одлука у вези деце. Привилегованији су суруђови родитељи него женини родитељи. Чак и по питању исхране, мушкарцу се увек даје бољи шањир, јун меса, бољи комади меса.

Не би требало да има неке разлике, али има мушараца, ја ја ја. Друго, ако је жена, није жена роб. Има ко то тако леда, али је то много мање него раније. То су раније овде имали много деце, кад се родила жена. Ја ледам ово сад по телевизији. Шта ће жена у полицији? За мене је жени место у кући и, да извинеш, у кревету. То је за мене, а не идеш ти водити полицију, а иде ти је муж, иде су ти деца [...] Ма буди како ти је Бој рекао, како ти природно, немој да причаш ниде пред руду.

Нема разлике у моћи, не очекује се од жене да се потчини мушкарцу.

Све то зависи како ко тумачи. По неком мом мишљењу, требала би жена да буде онако мало према мужу, ипак је муж муж. Јер ако би жена све то била... Мада је код мене све то равно. Боље двоје да се свађају него да живиш сам. Некад ћемо да се свађамо, некад ћемо да причамо, некад лепо, некад...

Наши саговорници указују и на негативан однос житеља села према разведеним женама, као и на тешкоће у вези са деобом имовине.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

На разведену жену је стављен печат. Неко ће и да је похвали, јер зна са ким је живела, какав је тај човек, а неко ће да је осуди. Више је њих што ће јој ставити негативни печат. Жена кад остане сама није сиремна ни за где. Тек тад види насиље. Сви је доживљавају као непрошени материјал. А овако, кад је удаћа има заштићу.

Мањи део ће разведеног мушкарца да осуди, а више ће рећи да се то и очекивало. У бољем су положају..

Има која јадна остане, ја види, мучи се, све зависи од села до села.

На разведеног мушкарца и жену леда се исто.

Што рекла моја баба, то сваки види се најбоље кад је удовица, а разведена то већ, као, она је хтела то тако. Али жена кад нема заштићу, то је јако тешко. Зашто жена изражи заштићу мушкарца? Зашто хоће... ето из тог разлога брак, а овако ако тако хоће може да живи сама.

Мушкарцу нико не замери што је разведен.

Саговорници/це оцењују да је неравноправност жена изразитија у селима него у градовима, али има и оних који сматрају да нема разлике.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

Мислим да је мало већа равноправност у граду, него на селу.

Жене на селу немају доступности информацијама као жене у граду.

Већа је равноправност жена и мушкарца у граду.

Да Вам кажем, за мене је то сасвим уједначено. Ја сам останео шест година у граду док се нисам оженио. Ја сам имао ауто, кад је овде било на 365 кућа само 5 аутоа у селу. Али, мени се чини да у граду жене мало више ширче...

Опречна су мишљења саговорника у погледу економске зависности жена у сеоским срединама, а када је реч о деоби имовине стечене у браку у случају развода брака, они указују на неједнакости и тешкоће у деоби имовине у случају развода.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

Жене на селу економски зависе од мушкараца.

Бојами, не. Ја сам имала мноо колеџиница из свих села шћо смо радили заједно, шћо значи да не зависе.

Па како ко, зависи. Има који ради, који има добру љлаћу ља уцењује жену. Заћо мноје жене збој шће уцене и раде, иако не би можда радиле. Али ако је у љићању финансијски гео, има шћоја и у љраду и у селу.

Код развода, нико ником не остћавља, само љо закону шћа смо сћекли.

Жене моју да рачунају да ће им у случају развода љрићасћи гео имовине сћечене у браку ако иду љушћем суда и ако је муж не убије љре шћоја.

Жена је више за кућу, имаће се не води на жене, наследсћиво, жене добијају девојачку сћрему и шћо је шћо. Више се остћавља мушком нејо женском гејћешћу. Ја имам браћја љо оцу и ја нишћја нисам узела браћју. Врло мали број жена љоседује љасоше и врло мали број жена љоседује рејсћирована домаћинсћива на њих.

Током дубинских интервјуа сазнали смо и какве су родне улоге жена и мушкараца у породици и како се гледа на жене и мушкарце који се не уклапају у родне улоге које им друштво намеће. Одговори испитаника сведоче о неправичној подели послова у кући и на имању и великој оптерећености жена на селу.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

Ја радим све кући. Ја од гејћешћја љако. Као мала сам остћала без оца са младом мајком од 32 љодине, а најмлађа сестћра 6 љодина имала, ја љрећи разред, најсћарија сестћра седми. Њих две су се младе удале, једна у 15, једна у 16. љодини. Ја завршила школу, зајослила се и била у кући и мушко и женско. Све шћо шћреба ја љошћурим леђа мајку да одменим и онда љочели лекови, кичма.

На селу увек има да се ради. Сејемо башићу, кокошке имамо, овце и увек има нешћо, да чисћиши дворишћје, цвећа колико хоћеш, мораш да окојаш башићу ако хоћеш да имаш љласћеник. Има љосла за цео дан.

И док сам мужа имала он није хћео да ради. Није био неки шћо хоће да љомојне. Он је само молерајски љосао радио и њему је шћо било бићно, овако нешћо око куће није радио.

Ја радим. Перем, чисћим, кувам, њива. А муж једино шћо мало љледа башићу. Ја на услузи, а он је био на љослу до љри, а од љри у кафани. Највероваћније сам ја крива, јер никада није ошћишао на љосао неојћлан, неуредан. Смашћрала сам да је усћех за жену да јој муж буде чисћ, уредан.

Сћо један њућ сам замисљала да ми је да се завучем у њејову ѿлаву да видим ишћа мисли... Кад је рођендан, кад је њосао, кад је било ишћа ишћо је одјоворности, он се ослања на мене, све је на мени, он је јосић у сојсћивеној кући – а увек је њејова задња.

Сада у њоку дана мање времена ѡведем у ѡсловима у домаћинсћиву, а раније од 8 ујућу до 8 увече. Волела бих да је друћачије. Смаћрам да жена ѡреба да има одмор и ѡо дневни, један сачћ само за себе. Да ли ће она ѡај сачћ да лежи, сћава, ѿледа ТВ, свеједно је, али да ѡај сачћ ѡведе како она хоће. Онда недељни, да ѡведе са ѡпородицом, на ѿланини, језеру, излетћ. И обавезно јодишњи одмор, јер живоић је, како бих рекла, једна велика илузија, ѡревар, неко уме да искорисћи, неко не. Данас јеси, сућра ниси и ко са ѡим уме да се суочи, нашао је смисао живоића.

Ја сам сћарија жена, раније се знало ишћа мушкарац, ишћа жена. Добро ѿде је среће, ѡомаже мушкарац жени, жена мушкарицу, ѿде није, она мора да ишћо кажу свом снајом, да се завршавају мушки и женски ѡслови. Ја сам некад краћила дрва, муж не може, ради ѡривајино и у фирми, ја нисам се зајослила одмах, док нисам децу одјајала, деца кад су ѡошла у школу, ја сам се зајослила. Краћим дрва ја ѡада млада, а замисли сћаре жене како су, и ишћа је ѡо мени фалило, а нишћа ми није фалило, само ми је снаћу давало. Ако је ѡо сћоразум и слоћа, не може он и ѡривајино да ради, да ради у фирми и да сћићне да ми ѡамо... ѡа сћварно. Ја сам за ѡо да се расћорећује ѡрема ѡоћреби како ко може да ли мушкарац, да ли жена, ко како сћићне, али узајамно наравно.

Мнојо мало имам слободної времена за себе. Ево баш ме јуче докћорка ѡишћа: Ви уоћишће не одмарашће кући. Ја кажем: не, сем увече кад лећнем да ѿледам ѡтелевизор, серију неку или нешћо, кад све завршим, смркне се ѡа ѡек онда.

Саговорници/це указују и на промене у родним улогама жена и мушкараца код млаћих генерација.

Записи изјава из интервјуа са житељима села:

У односу на ѡрошлосћ, мало је дошло до ѡромена у мушко-женским односима, али како ѿде, није у друћим селима истћо ѡако.

Жене сада живе савременије, зна се, нећу једносћавно да ѡе ѡрћим, одох и ѡражи развод да не ѡрће ни деца ни ѡпородица цела збоћ нечијих неслоћа и нећравди. Али није свујде истћо.

Дошло је до ѡромена, али ѡромене су ућлавном у ѡоме ишћо је сад јавашлук. Све из иносћрансћива смо ѡриваћили, ми не ѿледамо нешћо добро да ѡриваћимо из иносћрансћива, све ишћо је лоше, ми сад ѡо ѡриваћимо.

Дошло је до ѡромена, сада неће више нико нишћа да ѡрћи.

Има ѡомака. У радној сћособносћи жена. Више им је омоћућено да се школују и образују, више се друже, више су им досћујне информације. То важи за млаће жене (50,60 јодина). Око имовинско ѡравних односа, инсћићуције се баве ѡиме, чује се женин ѿлас. Ево и сама анкеша. Ко је некада моћао да анкешира жену? Све су морале да ѡричају да је идеално да не би ѡала ѡаја на ѡпородицу. Данас су и жене засћућљене у великим инсћићуцијама, ѡочев од судова до Владе.

Закључци

1) Последњих година насиље у породици предмет је свеобухватних истраживања, али је још увек недовољна пажња посвећена сагледавању феноменолошких и етиолошких специфичности насиља у породици у сеоским срединама.

2) Правни оквир заштите од насиља у породици и партнерским односима, који је углавном усаглашен са међународним стандардима, чине Устав Републике Србије, ратификовани међународни уговори који се непосредно примењују и низ закона којима је регулисано спречавање и процесуирање насиља у породици. Иако је правни и стратешки оквир релативно задовољавајући, институционални одговор на насиље према женама и насиље у породици, укључујући и родно засновано насиља у породици у сеоским срединама, још увек није на задовољавајућем нивоу.

3) На подручју обухваћеном истраживањем локална правна и стратешка документа релевантна за унапређивање родне равноправности и спречавање и заштиту од родно заснованог насиља у породици или нису усвојена, или нису у довољној мери родно осетљива. Недостају родно сензитивни јавно доступни подаци о распрострањености родно заснованог насиља у породици, његовим карактеристикама, као и о пруженим услугама жртвама овог насиља.

4) Међу испитаницима/цама у сеоским срединама најбројније су особе 66-75 година, које су рођене и живе на селу. Испитаници/це најчешће живе у браку или сами, а релативно је велики број оних које живе у проширеном породичном домаћинству. Скоро једна трећина жена су удовице. Удео испитаника/ца из мањинских етничких заједница је мањи у односу на њихов удео у општој популацији. Међу испитаницима/испитаницама је 9,1% особа са инвалидитетом, који је процентуално нешто више него у општој популацији.

5) Већина испитаника/ца има средње образовање, али је висок удео оних са основним образовањем, док је најмање испитаника/ца са факултетском дипломом и без формалног образовања.

6) Скоро половина испитаника/ца су у статусу пензионера, са старосном, инвалидском или породичном пензијом као основним извором прихода. Релативно је мали број оних који су на плаћеном послу или се баве пољопривредом и сточарством. Без личних примања је скоро 10% испитаника/ца, а у сличној су ситуацији и њихови супружници/ге. Највећи број испитаника/ца стандард свог домаћинства оценује као осредњи и углавном није задовољан садашњим условима живота.

7) По оцени испитаника/ца, односи међу члановима породице су добри или углавном добри. Одлуке о трошењу новца у домаћинству испитаници/це доносе заједнички. У погледу имовинских односа важе традиционалне родне норме и обрасци: имање се води на име супруге само у 8,2% случајева, а аутомобил у само 3,6% случајева.

8) Велика већина испитаника/ца оцењује да се у Србији насиље у породици често или веома често дешава, а нешто мање од половине оцењује да се ово насиље често или веома често врши према старијим особама. По оцени већине, жене су доминантне жртве насиља у породици, посебно физичког насиља, с тим што је жена знатно више него мушкараца који имају такав став. Таква је оцена и запослених у институцијама, који наводе да се насиље догађа и у сеоским срединама, али да се више трпи и ређе пријављује. У погледу облика насиља које најраспрострањеније, мишљења испитаника/ца су подељена. Испитаници/це препознају различите узроке насиља, као што су лоша социоекономска ситуација, алкохолизам, љубомора, прељубништво и др, али углавном не препознају његову родну заснованост, нити им је разумљив сам концепт родно заснованог насиља.

9) Доминантно је мишљење испитаника/ца да жртве насиља у породици треба у озвесној мери да толеришу насиље, да проблем насиља решавају у оквиру породице, а да обраћање институцијама треба да буде последња опција.

10) Само око трећине испитаника/ца изјаснила се да је доживела насиље у породици после 15. године, што је потврда тога да је у сеоским срединама насиље у породици још увек добро чувана породична тајна. Међу њима је нешто више жена него мушкараца. Међутим, већина није желела да се изјасни о томе ко је учинилац насиља, а они који су се изјаснили, као учиниоце наводе супружнике, очеве, синове и друге мушке сроднике, што потврђује родну заснованост насиља у породици. Жене су нешто више него мушкарци биле жртве партнерског насиља, док су мушкарци више него жене трпели насиље од стране својих очева. Партнерском насиљу нешто су више изложени и испитаници/це који живе у заједници са родитељима супружника.

11) Већина испитаника/ца се није изјаснила о облику насиља којем су били изложени, а они који су се изјаснили, углавном наводе да су били жртве психичког и физичког насиља. Економско насиље, судећи по одговорима испитаника/ца, није шире заступљено. Физичком насиљу су нешто више били изложени испитаници/це у старосној категорији 35-50 година. Мало је одговора испитаника/ца и у погледу учесталости насиља, а они који су одговорили углавном наводе да су ретко били изложени насиљу. Они малобројни који су били вољни да опишу насиље сведоче о различитим, често бруталним начинима вршења насиља. Међу њима има и оних који су насиље трпели од ране младости, у својој примарној породици, као и у одраслом добу, у породици коју су касније засновали.

12) Релативно је мали број испитаника/ца који су у последњих годину дана доживели насиље од неког члана породице, с тим што је међу њима већи број жена у односу на мушкарце. Најчешће је у питању партнерско насиље, којем су биле изложене само жене. Раширено је и насиље између деце и родитеља, али и између браће и сестара. Најчешћи облик насиља доживљеног у последњих годину дана је психичко насиље, затим физичко насиље, док је економско насиље, судећи по одговорима испитаника/ца, најређе. Мало је испитаника/ца пружило одговор на питање да ли су остали укућани знали за актуелно насиље којем су испитаници/це били изложени, а међу онима који су одговорили, више је оних који су рекли да су њихови укућани знали за насиље, при чему је такав одговор дало више жена него мушкараца.

13) Жртве насиља у породици ретко пријављују насиље надлежним органима и пре рачунају на помоћ чланова породице и пријатеља, него што се ослањају на институције. Жене су у односу на мушкарце бројније међу онима које помоћ траже од родитеља и рођака. Ови налази упућују на закључак да се насиље у породици још увек сматра приватним проблемом, који треба решавати у оквиру породице и блиских особа, али и на низак ниво поверења у рад институција и њихову могућност да спрече даље насиље.

14) Жртве насиља у породици углавном не пријављују насиље због страха, срамоте, али и жеље да заштите учиниоца. Чланови породице не пријављују насиље у породици и када су упознати са тим да се оно догађа, а то не чине ни комшије, зато што неће да се мешају или се плаше реакције учиниоца.

15) Испитаници/це примењују различите стратегије у ситуацијама насиља: склањају се, излазе из куће, прете полицијом, настоје да смире учиниоца и сл. Склањање као начин разрешења ситуације насиља чешће примењују особе са инвалидитетом него особе без инвалидитета, што је израз немоћи, страха да им се неће веровати, али и већег неповерења у рад институција система. По оцени испитаника/ца, стицање економске независности је најзначајнији фактор за излазак из ситуације насиља.

16) У пракси пријављивање насиља жене често користе као механизам опомене и застрашивања учиниоца насиља, при чему не желе никакве услуге, нити предузимање мера заштите, а често повлаче пријаве и одустају од даљег поступка, настављајући да живе са учиниоцем насиља.

17) Степен информисаности испитаника/ца о обавезама које државни органи имају у домену заштите од насиља у породици није на задовољавајућем нивоу. Иако већина испитаника/ца зна да је насиље у породици кривично дело, веома је низак ниво информисаности испитаника/ца о кривичном поступку који се види против учиниоца.

Већина испитаника/ца упозната је и са мерама заштите, али је релативно велики број оних који са тим нису упознати.

18) Испитаници/це углавном знају да жртва насиља у породици има право на подршку ради опоравка, оснаживања и осамостаљивања, али је више од четвртине оних којима ово није познато.

19) Испитаници/це оцењују да су жртве насиља у породици недовољно информисане о својим правима. Преко трећине испитаника/ца није упознато са правом на бесплатну правну помоћ жртва насиља у породици, као и са условима под којима се она остварује. Веома је низак ниво информисаности о раду група за координацију и сарадњу при основним јавним тужилаштвима и њиховој дужности да за сваку жртву насиља у породици изради индивидуални план заштите и подршке. Зато је неопходно да се групе за координацију и сарадњу информације о свом раду учине доступнијим на целокупном територији на којој врше надлежност, укључујући и сеоске средине.

20) Већина испитаника/ца није имала личне контакте са институцијама, а они који јесу, нису сасвим задовољни њиховим радом. Они посебно указују на дуго трајање судских поступака, неадекватан и нељубазан однос запослених у контакту са жртвама насиља.

21) Запослени у институцијама оцењују да центри за социјални рад имају највише капацитета за рад на случајевима насиља у породици. Свештеници истичу да је, захваљујући образовању младих свештеника, Црква у могућности да утиче на смањење породичног насиља и пружање подршке жртвама и учиниоцима. Из перспективе запослених у институцијама, сарадња са женским организацијама је на задовољавајућем нивоу.

22) По оцени запослених у центрима за социјални рад, кључни изазов у раду је недовољан број запослених стручних радника/ца и њихова преотерећеност. Рад на случајевима насиља у породици отежава и недостатак специјализованог интерног тима.

23) Запослени у институцијама углавном позитивно оцењују квалитет законске регулативе и протокола о поступању институција у случајевима насиља у породици и указују на то да они пружају могућност да се жртвама обезбеди адекватна заштита и подршка за излазак из ситуације насиља.

24) По оцени запослених у институцијама, делотворност система заштите од насиља у породици ометају неефикасности судских поступака, неравномерно оптерећење институција укључених у доношење и спровођење мера заштите, одустајање од гоњења

учинилаца насиља у породици када се жртва не придружује кривичном гоњењу, као и непокретање парница за одређивање породичноправних мера заштите.

25) Жртвама насиља у породици пружају се информације, саветодавне услуге и психолошка и емоционална подршка. Нарочито је велика потреба жртва насиља у породици за психолошком подршком јер су бројне психичке последице које ово насиље изазива, као што су страх, туга, губитак самопоуздања, самопоштовања, осећање ниже вредности и беспомоћности, а у ређим случајевима и депресија.

26) Духовну подршку од свештеника жртве насиља траже углавном када се нађу у безизлазној ситуацији. Ова подршка се прилагођава околностима конкретног случаја.

27) Пандемија КОВИД-19 утицала на повећање нивоа насиља у породици. По оцени запослених у институцијама, иако нису уведена посебна правила о начину рада, услуге које пружају биле су доступне, а криза се није негативно одразила на њихов рад.

28) Програми за рад са учиниоцима насиља, који су у ранијем периоду спровођени у оквиру пројеката, корисни су и постоји потреба за укључивањем већег броја учинилаца насиља у породици у ове програме. Њихово спровођење требало би поверити социјалним радницима, психолозима, али и свештеним лицима. По оцени свештеника, потребно је интензивирати рад на ресоцијализацији учинилаца насиља у породици и пружати подршку и жртвама и учиницима.

29) Превенција насиља у породици је веома важна, а кључну улогу треба да имају школа, медији и црква. Углавном се оцењује да кажњавање, с аспекта генералне превенције, има ограничене домете. По оцени свештеника, у превентивни рад треба укључити читаво друштво, а задатак свештеника је да верницима перманентно указују на то да је насиље неприхватљиво и супротно верском учењу.

30) Родна заснованост насиља у породици углавном се не разуме. Скоро трећина испитаника/ца подржава став да је жена крива за насиље које трпи јер провоцира учиниоца, с тим што је међу њима знатно више мушкараца него жена. Раширен је и став да конзумирање алкохола представља главни узрок насиља у породици, што је израз неразумевања његових суштинских узрока, али и спремности да се оно рационализује и учиниоци на овај начин амнестирају.

31) Став да су жене одговорне за сексуално узнемиравање и друге облике сексуалног насиља наилази на велико упориште међу испитаницима/цама, с тим што је овај став раширенији међу мушкарцима неко међу женама.

32) Жене у сеоским срединама нису у равноправном положају у односу на мушкарце, преоптерећене су кућним пословима, економски су зависне и сусрећу се са тешкоћама око деобе имовине у случају развода брака.

33) Раширени су стереотипни ставови о родним улогама жена и мушкараца који осликавају још увек снажну патријархалну матрицу и прихватљивост хегемоног маскулинитета у породичном контексту, али је релативно висок број оних који инклинирају егалитарном моделу породичних односа. Код млађих генерација запажају се позитивне промене у родним улогама жена и мушкараца.

34) Релативно је велики број испитаника/ца који изражавају скепсу у погледу могућности остваривања родне равноправности, али је међу њима знатно мање испитаника/ца из млађих генерација, што је показатељ промена и веће прихваћености идеје родне равноправности од стране млађих генерација жена и мушкараца.

Препоруке

- 1) Пружити већу подршку спровођењу периодичних истраживања која пружају увид у феноменолошке и етиолошке специфичности родно заснованог насиља у породици у сеоским срединама и преваленцу и инциденцу овог насиља.
- 2) Систематски прикупљати и учинити јавно доступним податке о распрострањености родно заснованог насиља у породици на сеоским подручјима, његовим карактеристикама, као и податке о пријављеним и процесуираним случајевима насиља и пруженим услугама жртвама овог насиља.
- 3) Радити на унапређивању институционалног одговора на родно засновано насиље у породици у сеоским срединама и појачати проактивно деловање на плану његовог откривања и процесуирања; подстаћи проактивно деловање локалних служби бесплатне правне помоћи на плану информисања јавности, укључујући и јавност у сеоским насељима, о праву на бесплатну правну помоћ и начину њеног остваривања.
- 4) Унапредити капацитете запослених у установама социјалне заштите, полицији и тужилаштву за препознавање и процену специфичних ризика од родно заснованог насиља у породици у сеоским срединама.
- 5) У ЈЛС обухваћеним истраживањем приступити изради локалних акционих планова за родну равноправност у транспарентном и инклузивном процесу, којима ће се дефинисати мере и активности за отклањање родних неједнакости и трансформацију патријархалних родних односа међу сеоском популацијом; у акционе планове интегрисати родно сензитивне мере за спречавање и заштиту од родно заснованог насиља у породици и пружање пуне психо-социјалне подршке жртвама која је у потпуности прилагођена њиховим индивидуалним потребама.
- 6) Креирати и реализовати информативне кампање у сеоским срединама ради подизања свести јавности о проблему родно заснованог насиља у породици, унапређења нивоа информисаности о систему заштите од насиља у породици, начину његовог пријављивања и процесурања и правима која припадају жртвама насиља, укључујући и право на бесплатну правну помоћ, као и о доступним здравственим и социјалним општим и специјализованим услугама.
- 7) Унапредити капацитете надлежних органа и служби за родно одговорно утврђивање потреба и приоритета у успостављању општих и специјализованих услуга намењених жртвама родно заснованог насиља у породици из сеоских средина, које у потпуности задовољавају њихове потребе, уз пуну сарадњу са женским ОЦД, локалним институционалним механизмима за родну равноправност, локалним саветима за социјалну заштиту и другим социјалним партнерима.

8) У планове рада локалних институционалних механизма за родну равноправност и локалних савета за безбедност уврстити редовно периодично разматрање резултата рада и сарадње органа и служби на плану превенције и заштите од родно заснованог насиља у породици у сеоским срединама и налазе учинити доступним широј јавности.

9) Подстаћи веће проактивно деловање свештених лица у промоцији родне равноправности, промовисању ненасилног решавања проблема у партнерским и породичним односима и интензивирати њихов рад са учиниоцима родно заснованог насиља у партнерском/породичном контексту, укључујући и рад са осуђеним учиниоцима, у циљу измене насилних образаца понашања и реинтеграције у заједницу.

10) Подстаћи оснивање група самопомоћи намењених женама у сеоским срединама са искуством насиља у породици и подржати њихове активности и сарадњу са женским ОЦД из градских центара које пружају подршку женама жртвама насиља.

1. Прилози

Анкетни упитник

Протокол за дубински интервју са жртвама насиља

Протокол за дубински интервју са професионалцима

Водич за фокус-групну дискусију

Анкетарски лист

Сагласност за учешће у интервјуу

Сагласност за учешће у фокус-групној дискусији

АНКЕТНИ УПИТНИК

Датум анкетирања	
Име и презиме	
Назив села	

Општи подаци о испитаницима/испитаницама		
1.	Пол	1) Мушки 2) Женски
2.	Године старости	1) 18-35 2) 36-50 3) 51-65 4) 66-75 5) 75+
3.	Место рођења	1) Град 2) Село
4.	Место живљења	1) Увек сам живео/ла на селу 2) Раније сам живео/ла у граду, а сада живим на селу
5.	Са ким живите	1) Сам/сама 2) Са супругом/супружником 3) Са партнером/партнерком

		4) Са дететом/децом 5) Са породицом сина/кћерке 6) Са родитељима супружника/партнера 5. Друго, наведите са ким _____
6.	Брачно стање	1) Нежењен/неудата 2) Ожењен/удата 3) У ванбрачној заједници 4) Разведен/разведена 5) Удовац/удовица
7.	Деца/унуци/сродници	1) Имам децу/унуке, живим са њима 2) Имам децу/унуке, живе у истом селу 3) Имам децу/унуке, живе у другом селу/граду у Србији 4) Имам децу/унуке, живе у иностранству 5) Имам блиске сроднике о којима се старам 6) Имам блиске сроднике који се о мени старају 7) Немам децу/унуке 8) Немам друге блиске сроднике
8.	Припадност мањинској етничкој заједници	1) Да (навести којој) _____ 2) Не
9.	Образовање	1) Без образовања 2) Основно 3) Средње 4) Виша школа/факултет
10.	Инвалидитет	1) Да 2) Не

Услови живота и односи у породици				
11.	<p>Чиме се бавите? Могуће је дати више одговора.</p>	<p>1) Пензионер/пензионерка 2) Ученик/ученица, студент/студенткиња 3) На плаћеном послу 4) Власник фирме 5) Рад у пољопривреди/сточарству 6) Помажем сину/ћерки у чувању деце 7) Помажем у породичној фирми 8) Помажем у пољопривреди/сточарству</p>		
12.	<p>Ако сте или сте били удати/ожењени, чиме се бави/бавио Ваш супруг/супруга</p>	<p>1) Пензионер/пензионерка 2) Плаћени посао 3) Власник фирме 4) Рад у пољопривреди/сточарству 5) Помажем сину/ћерки у чувању деце 6) Помажем у породичној фирми 7) Помажем у пољопривреди/сточарству</p>		
12.	<p>Основни извор прихода. Могуће је дати више одговора.</p>	<table border="0"> <tr> <td> <p>1) Старосна пензија 2) Инвалидска пензија 3) Породична пензија 4) Додатак за негу и помоћ другог лица 5) Новчана социјална помоћ 6) Приходи од алиментације</p> </td> <td> <p>7) Приходи од издавања дела стана или земље у закуп 8) Издржавају ме деце или сродници 9) Без личних примања 10) Радим хонорарно 11) Друго, шта _____</p> </td> </tr> </table>	<p>1) Старосна пензија 2) Инвалидска пензија 3) Породична пензија 4) Додатак за негу и помоћ другог лица 5) Новчана социјална помоћ 6) Приходи од алиментације</p>	<p>7) Приходи од издавања дела стана или земље у закуп 8) Издржавају ме деце или сродници 9) Без личних примања 10) Радим хонорарно 11) Друго, шта _____</p>
<p>1) Старосна пензија 2) Инвалидска пензија 3) Породична пензија 4) Додатак за негу и помоћ другог лица 5) Новчана социјална помоћ 6) Приходи од алиментације</p>	<p>7) Приходи од издавања дела стана или земље у закуп 8) Издржавају ме деце или сродници 9) Без личних примања 10) Радим хонорарно 11) Друго, шта _____</p>			
15.	<p>Како бисте проценили стандард свог домаћинства. Дати један одговор.</p>	<p>1) Веома лоше 2) Лоше 3) Осредње 4) Добро 5) Веома добро 6) Не могу да проценим</p>		
17.	<p>Какви су односи међу члановима Ваше породице? Дати један одговор</p>	<p>1) Добри 2) Углавном добри 3) Углавном лоши 4) Добри 5) Одлични</p>		

18.	На кога се у Вашем домаћинству води имање?	1) На садашњег/бившег супруга/ванбрачног партнера 2) На садашњу /бившу супругу/ванбрачну партнерку 3) На свекра 4) На свекрву 5) На другог члана породице
19.	На кога се у вашем домаћинству води аутомобил?	1) На супруга/бившег супруга 2) На супругу/бившу супругу 3) На свекра 4) На свекрву 5) На другог члана породице
20.	Ко у Вашем домаћинству доноси одлуку како ће се трошити новац?	1) Заједнички 2) Супруг 3) Супруга 4) Свекар 5) Свекрва 6) Други члан породице

Подаци о изложености насиљу и облицима насиља

21.	Да ли је насиље у породици присутно у Србији?	1) Ретко се дешава 2) Често се дешава 3) Веома често се дешава 4) Не могу да проценим
22.	Колико, по Вашем мишљењу, старији људи трпе насиље у породици?	1) Уопште не 2) Веома ретко 3) Често 4) Веома често 5) Не могу да проценим
23.	Ко, по Вашем мишљењу, више трпи насиље у породици?	1) Мушкарци 2) Жене 3) Не могу да проценим

24.	Да ли сте некада током свог живота после 15. године доживели насиље од стране неког члана породице?	1) Да 2) Не
25.	Ако је одговор да, ко је био учинилац насиља? Могуће је дати више одговора.	1) Садашњи супруг/супруга 2) Бивши супруг/супруга 3) Отац 4) Мајка 5) Свекар 6) Свекрва 7) Брат 8) Сестра 9) Син 10) Ћерка 11) Други мушки сродник 12) Друга женска сродница
26.	Ако је одговор да, којој врсти насиља сте били изложени? Могуће је дати више одговора.	1) Физичко насиље (ударање, шамарање и сл.) 2) Психичко насиље (претње, уцене, вређање, викање и сл.) 3) Сексуално насиље (присиљавање на сексуални однос, нежељене радње током сексуалног односа и сл.) 4) Економско насиље (одузимање личног новца, ускраћивање новца за личне потребе, трошење заједничког новца за личне потребе и сл.)
27.	Ако је одговор да, колико сте често били изложени насиљу? Дати један одговор	1) Ретко 2) У просеку једном недељно 3) У просеку једном месечно 4) Скоро сваког дана
28.	Да ли су остали укућани знали да сте претрпели насиље?	1) Да 2) Не

Подаци о последњем насилном инциденту		
29.	Да ли сте у последњих годину дана доживели насиље од неког члана породице?	1) Да 2) Не
30.	Ако је одговор да, ко је био учинилац насиља?	1) Садашњи супруг/супруга 2) Бивши супруг/супруга 3) Отац 4) Мајка 5) Свекар 6) Свекрва 7) Брат 8) Сестра 9) Син 10) Ћерка 11) Други мушки сродник 12) Друга женска сродница
31.	Ако је одговор да, која је врста насиља била у питању? Могуће је дати више одговора.	1) Физичко насиље (ударање, шамарање и сл.) 2) Психичко насиље (претње, уцене, вређање, викање и сл.) 3) Сексуално насиље (присиљавање на сексуални однос, нежељене радње током сексуалног односа и сл.) 4) Економско насиље (одузимање личног новца, ускраћивање новца за личне потребе, трошење заједничког новца за личне потребе и сл.)
32.	Да ли су за насиље знали остали Ваши укућани?	1) Да 2) Не
33.	Коме сте се обратили за помоћ?	1) Родитељима или рођацима 2) Пријатељима/пријатељицама 3) Полицији 4) Центру за социјални рад 5) Комшијама

		6) Адвокату 7) Женској невладиној организацији/ СОС телефон 8) Суду 9) Лекару 10) Свештенику 11) Никоме
34.	Ако сте обавестили учиниоца да сте пријавили насиље, да ли је то утицало да престане са насиљем?	1) Да 2) Не, наставио/ла је са насиљем 3) Не, постао/ла је још насилнији/ја
35.	Ако се никоме нисте обратили за помоћ, како сте сами успели да разрешите ситуацију?	1) Успео/ла сам да смирим учиниоца 2) Изашао/ла сам из куће 3) Почео/ла сам да вичем, па је он/она престао/ла са насиљем 4) Запретио/ла сам да ћу обавестити полицију, па је он/она престао/ла са насиљем 5) Нешто друго, шта _____

Информисаност испитаника/ца о правима, доступним механизмима заштите и искуствима у приступу социјалним услугама

36.	Држава је дужна да пружи правну заштиту свакој жртви насиља, без обзира на то ко је учинилац насиља.	1) Да 2) Не 3) Није ми познато
37.	Жртве насиља су углавном упознате са својим правима.	1) Да 2) Не 3) Није ми познато
38.	Институције су дужне да реагују у случајевима насиља у породици само ако је оно озбиљно.	1) Да 2) Не 3) Није ми познато
39.	Насиље у породици је кривично дело.	1) Да 2) Не 3) Није ми познато
40.	Кривични поступак који се води против учиниоца насиља у породици аутоматски се обуставља ако жртва повуче пријаву.	1) Да 2) Не 3) Није ми познато

41.	Коме жртва насиља може да пријави насиље којем је изложена? Могуће је дати више одговора	<ul style="list-style-type: none"> 1) Полицији 2) Јавном тужилаштву 3) Центру за социјални рад 4) Лекару 5) Запосленом у месној заједници 6) Није ми познато
42.	Свако лице које има сазнања о извршеном насиљу у породици дужно је да то пријави полицији или јавном тужиоцу.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
43.	Свака жртва насиља у породици има право на подршку ради опоравка, оснаживања и осамостаљивања.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
44.	Учинилац насиља може бити привремено удаљен из стана/куће, чак и када је он власник стана/куће.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
45.	Учиниоцу насиља може бити привремено забрањено да контактира жртву и прилази јој.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
46.	Жртве насиља у породици имају право на бесплатну правну помоћ, независно од њихових прихода.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
47.	У основном јавном тужилаштву постоји група за координацију и сарадњу која је надлежна да за сваку жртву насиља у породици изради индивидуални план заштите и подршке.	<ul style="list-style-type: none"> 1) Да 2) Не 3) Није ми познато
48.	Ако се нисте обраћали институцијама, због којих разлога то нисте учинили?	<ul style="list-style-type: none"> 1) Мислим да ме институције не могу заштитити 2) Насиље у породици је приватна ствар и треба да се решава унутар породице 3) Било ме је срамота

	<p>4) Страховао/ла сам од освете учиниоца насиља</p> <p>5) Страховао/ла сам од осуде осталих чланова породице</p> <p>6) Страховао/ла сам од осуде шире заједнице</p>
--	--

Ставови према родним улогама и родној равноправности

<i>Колико се слажете са следећим тврдњама? (молимо, заокружите број)</i> <i>(1= Не слажем, 2=Слажем се, 3=Неодлучан/неодлучна)</i>		1	2	3
49.	О домаћинству и деци бригу треба да воде жене, а мужеви треба да им у томе помажу.			
50.	У реду је да жене буду равноправне, али је ипак важно да се зна да је мушкарац „глава породице“.			
51.	За жену је најважније да по сваку цену одржи породицу заједно.			
52.	Насиље према женама често спровоцирају саме жртве.			
53.	Главни узрок насиља у породици је алкохол.			
54.	Већина послова у домаћинству по својој природи више одговара женама.			
55.	Важећи законски прописи о насиљу у породици пружају женама велики простор за злоупотребе.			
56.	Сексуално узнемираване жене најчешће својим облачењем и понашањем провоцирају мушкарце.			
57.	Ако се жена упусти у интимности са мушкарцем, не треба да очекује да је он озбиљно схвати када каже да не жели сексуални однос.			
58.	Разумљиво је да супруг/партнер удари жену ако она нешто погрешно или га не слуша.			
60.	Родна равноправност је измишљена и немогућа у пракси.			

ПРОТОКОЛ ЗА ДУБИНСКИ ИНТЕРВЈУ СА ЖРТВАМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Општа упутства

- Представити се.
- Укратко описати истраживачки пројекат и објаснити циљ дубинског интервјуа.
- Нагласити да ће се добијени подаци користити само у истраживачке сврхе и да је учешће добровољно и поверљиво (да само истраживачица зна с ким је разговарала, да се у студији неће спомињати име саговорника/це, нити да било који други податак који би могао да открије његов/њен идентитет).
- Трајање интервјуа – око 45 минута.
- Затражити дозволу за снимање.
- Пружити прилику саговорници/ку да постави питања.
- Предати снимак и транскрипит интервјуа и попуњени анкетарски листић за сваки интервју.
- Питања која следе не морају се постављати дословце, она су руководство за разговор.
- На крају интервјуа захвалите се саговорнику/ци на времену и спремности да учествује у истраживању.
- Информшите испитанике/це када и где могу да преузму студију.

Добар дан, ја сам _____ (име и презиме). Учествујем у истраживању „Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама“, које сироводи организација „_____“, уз подршку _____. Желели бисмо да чујемо Ваше мишљење о овој теми. Интервју ће бити анониман, а Ваше учешће добровољно и поверљиво. Добијени одговори ће бити коришћени искључиво у истраживачке сврхе. Хвала Вам на сарадњи!

Оквирна питања на која је потребно добити одговор

1. ЦЕЛИНА – ЛИЧНИ СТАТУС И УСЛОВИ ЖИВОТА: Најпре пустити саговорника/цу да мало исприча о себи (породица, свакодневни живот, здравствено стање, социјална заштита, имовинско стање, да ли има довољно времена за себе и сл.).
2. ЦЕЛИНА – РОДНА РАВНОПРАВНОСТ: Да ли су у нашем друштву жене и мушкарци равноправни? У којим сферама јесу, а у којим нису равноправни? Ко има већу моћ? Да ли се од жена очекује да се потчине мушкарцу? Зашто? Какви су односи жена и мушкараца у селима? Да ли је већа равноправност жена и мушкараца у селу или у граду? Да ли жене на селу економски зависе од мушкараца? Да ли могу да рачунају да ће им у случају развода припасти део имовине стечене у браку? Како се гледа на разведену жену? Како се гледа на разведеног мушкарца?

3. ЦЕЛИНА – РОДНЕ УЛОГЕ: Ко шта ради у Вашем домаћинству? Зашто је таква подела рада? Колико Вам сати у току дана оде на обављање послова у домаћинству и око деце/унука? Да ли бисте волели да је другачије? Како би то изгледало у идеалној ситуацији? Колико слободног времена имате на располагању само за себе? Да ли жене трпе осуду околине ако не уклапају у улогу коју им друштво одређује? Да ли мушкарци трпе осуду јавности ако се не уклапају у улогу коју им друштво одређује? У односу на прошлост, да ли је дошло до промена у мушко-женским односима? У чему се промене одгледају?

4. ЦЕЛИНА – НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У СЕОСКИМ СРЕДИНАМА: Да ли у породицама у Вашем селу постоји насиље у породици? Шта је узрок томе? Ко су најчешће жртве насиља у породици? Ко су најчешћи извршиоци насиља? Које је насиље најраспрострањеније: психичко, физичко, економско или сексуално? Да ли су старије особе чешће него млађе жртве насиља у породици? Ако да, зашто је то тако? Ко је изложенији насиљу у породици: старије жене или старији мушкарци? Ко најчешће врши насиље према старијим члановима породице: њихови супружници, синови, ћерке или неки други члан породице? Шта бисте саветовали жртвама насиља у породици?

5. ЦЕЛИНА – ЛИЧНО ИСКУСТВО СА НАСИЉЕМ У ПОРОДИЦИ: Да ли сте Ви лично били жртва насиља у породици? Колико често? Ко је био учинилац насиља? Којој сте врсти насиља били изложени? Како се учинилац насиља обично понаша после извршеног насиља? Опишите нам последњи насилни догађај? Да ли сте се некеме обратили? Ако нисте, зашто нисте? Ако јесте, коме сте се обратили? Да ли сте покушали да нађете излаз из ситуације насиља? Ако јесте, како и да ли сте у томе успели?

6. ЦЕЛИНА – ЛИЧНО ИСКУСТВО СА ИНСТИТУЦИЈАМА СИСТЕМА: Да ли знате да свака жртва насиља у породици има право на заштиту, помоћ и подршку? Да ли сте добили очекивану заштиту, помоћ и подршку? Од кога? Шта су професионалци у институцијама конкретно учинили за Вас? Да ли су показали разумевање за Ваш проблем? Да ли су ефикасно деловали? Која је институција била најефикаснија, а која најмање ефикасна? Када бисте Ви могли да утичете на рад институција, шта бисте променили у њиховом раду?

7. ЦЕЛИНА – Да ли је пандемија КОВИД-19 и ванредно стање током којег је ограничена слобода кретања утицала на смањење или повећање насиља? Да ли су у таквим условима повећане напетости и заоштрени односи међу члановима породице? Да ли су током ванредног стања предузете мере да се жртвама насиља олакша пријављивање насиља? Да ли су институције надлежне за пружање заштите и подршке жртвама насиља прилагодиле свој рад условима забране, односно, ограничења слободе кретања? Да ли сте Ви лично били ограничени у могућности да се обратите институцијама? Ако сте били изложени насиљу током ванредног стања и шта сте чинили да се заштитите?

ПРОТОКОЛ ЗА ДУБИНСКИ ИНТЕРВЈУ СА ПРОФЕСИОНАЛЦИМА/КАМА У ИНСТИТУЦИЈАМА

Општа упутства

- Представити се.
- Укратко описати истраживачки пројекат и објаснити циљ дубинског интервјуа.
- Нагласити да ће се добијени подаци користити само у истраживачке сврхе и да је учешће добровољно и поверљиво (да само истраживачица зна с ким је разговарала, да се у студији неће спомињати име саговорника/це, нити да било који други податак који би могао да открије његов/њен идентитет).
- Трајање интервјуа – око 45 минута.
- Затражити дозволу за снимање.
- Пружити прилику саговорници/ку да постави питања.
- Предати снимак и транскрипит интервјуа и попуњени анкетарски листић за сваки интервју.
- Питања која следе не морају се постављати дословце, она су руководство за разговор.
- На крају интервјуа захвалите се саговорнику/ци на времену и спремности да учествује у истраживању.
- Информишите испитанике/це када и где могу да преузму студију.

Интервјуом су обухваћени: социјални раднице/радници (3) и психолошкиње/психолози (3) из надлежних центара за социјални рад, геронтодомаћице у локалним службама за помоћ у кући (3) и свештеници из локалних црквених заједница (3).

Добар дан, ја сам _____ (име и презиме). Учесћујем у истраживању „Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама“, које сироводи организација „_____“, уз подршку _____. Желели бисмо да чујемо Ваше мишљење о овој теми. Интервју ће бити анониман, а Ваше учешће добровољно и поверљиво. Добијени одговори ће бити коришћени искључиво у истраживачке сврхе. Хвала Вам на сарадњи!

ПИТАЊА ЗА СВЕ ПРОФЕСИОНАЛЦЕ/КЕ

Да ли је насиље у породици раширено у сеоским срединама? Да ли се пријављује чешће или ређе у односу на пријаве насиља у породици у градовима? Колико је запослених у Вашој институцији задужено за питања везана за насиље у породици? Какав је ниво знања и обучености запослених у Вашој институцији за рад на случајевима насиља у породици? Које су кључне препреке у раду Ваше институције на спречавању насиља у породици? Како оцењујете сарадњу Ваше институције са другим институцијама? Која од надлежних институција, по Вашем мишљењу, има највише капацитета за рад на спречавању насиља у

породици? Како оцењујете сарадњу Ваше институције са женским удружењима? Да ли је адекватна важећа правна регулатива? Да ли су адекватни протоколи о поступању институција у случајевима насиља у породици? Да ли обезбеђују пружање делотворне заштите жртвама насиља? Да ли обезбеђују пружање адекватне подршке жртвама насиља? Шта бисте издвојили као највећи допринос Ваше институције у борби против насиља у породици, посебно у сеоским срединама? Шта је „уско грло” Ваше институције када је реч о сузбијању насиља у породици, посебно у сеоским срединама? Да ли је Ваша институција увела посебна правила о пружању услога током пандемије КОВИД-19? Ако јесте, која су то правила?

ПИТАЊА ЗА СОЦИЈАЛНЕ РАДНИКЕ/ЦЕ ИЗ ЦЕНТАРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Да ли се жртве насиља у породици често обраћају центру за социјални рад? Коју услугу најчешће траже? Коју им услугу социјалне заштите најчешће пружате? Да ли пријављујете насиље полицији ако особа инсистира да то не чините? Које би мере, по Вашем мишљењу, требало предузети како би се спречило ново насиље, уколико постоје сазнања да постоји насиље у породици? Да ли су доступни програми за рад са учиниоцима насиља?

ПИТАЊА ЗА ПСИХОЛОГЕ/ПСИХОЛОШКИЊЕ ИЗ ЦЕНТАРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Које психичке последице најчешће примећујете код жртава насиља у породици? Да ли су код њих честе суицидалне идеје? У којој мери је код жртава насиља присутно деструктивно понашање према другима? У којој мери је код жртава присутно самодеструктивно понашање? Којим се техникама служите за оснаживање жртава насиља у породици? Које технике примењујете у пружању психолошке подршке жртвама насиља у породици? Да ли радите са учиниоцима насиља? Какав је њихов психолошки профил?

ПИТАЊА ЗА ГЕРОНТОДОМАЋИЦЕ У СЛУЖБАМА ЗА ПОМОЋ У КУЋИ

Да ли у породицама у којима пружате услугу постоји насиље? Шта радите када особа којој помажете има видљиве повреде? Да ли имате јасне инструкције о начину поступања у таквим ситуацијама? Да ли је Ваша служба увела посебна правила о пружању услога током пандемије КОВИД-19?

ПИТАЊА ЗА СВЕШТЕНИКЕ

Да ли Вам се обраћају жртве насиља у породици? Каква очекивања имају? Шта најчешће чините када Вам се жртва насиља обрати за помоћ? Да ли сте некада били у ситуацији да чујете исповест учиниоца насиља? Шта им саветујете? Да ли можете да утичете на промену понашања учинилаца насиља? Да ли сте некада радили на помирењу жртва и учиниоца насиља? Да ли у порукама које шаљете својим парохијанима указујете на то да је насиље неприхватљиво и супротно верским начелима?

ВОДИЧ ЗА ФОКУС ГРУПНУ ДИСКУСИЈУ

Opшта uputstva

- Представити се.
- Укратко описати истраживачки пројекат и објаснити циљ дубинског интервјуа.
- Нагласити да ће се добијени подаци користити само у истраживачке сврхе и да је учешће добровољно и поверљиво (да само истраживачица зна податке о учесницима/цама фокус групе, да се у студији неће спомињати имена учесника/це, нити да било који други податак који би могао да открије њихов идентитет).
- Затражити дозволу за снимање.
- Пружити прилику учесницима/цама да поставе питања.
- Предати снимак и транскрипит фокус-групне дискусије и попуњени анкетарски листић за сваког учесника/цу.
- На крају дискусије захвалите се учесницима/цама на времену и спремности да учествују.
- Информишите учеснике/це о томе када и где могу да преузму студију.

Добар дан, ја сам _____ (име и презиме). Учешћујем у испитивању „Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама“, које спроводи организација „_____“, уз подршку _____. Окупили смо се да бисмо разговарали о проблему родно заснованог насиља у породици. Ваша зајажња, ставови и коментари биће драгоцени за анализу постојећег стања на плану сузбијања и заштите од овог облика насиља, али ће бити и добра основа за креирање смерница за превазилажење уочених проблема. Са тим циљем смо и организовали ову фокус групу. Моја улога је да тај разговор водим. Суштина је у томе да отворено поразговарамо о Вашим искуствима.

Замолио/ла бих Вас за допушење да се овај разговор снима. Све што кажете биће употребљено једино у испитивачке сврхе. Пре него што почнемо, изнео/ла бих пар правила о начину нашег рада: Свако од вас би требало да учешћује у разговору; Сви ваши ставови су једнако валидни или исправни.

Хвала вам на учешћу!

ПОДАЦИ О ФОКУС ГРУПИ

Где и када је одржана _____

Број учесника/ца фокус групе _____

Из којих сеоских средина учесници/це долазе

_____

Број мушкараца _____

Број жена _____

ПИТАЊА/ТЕМЕ

Распрострањеност насиља у породици

Да ли је насиље у породици раширено у сеоским срединама? Који су облици насиља најраспрострањенији? Ко су најчешће жртве, а ко учиниоци? Да ли је партнерско насиље чешће од других видова насиља у породици? Да ли су пандемија КОВИД-19 и ванредно стање утицали на повећање насиља у породици?

Узроци насиља у породици и безбедносни ризици

Шта утиче на распрострањеност насиља у породици? Каже се да је насиље у породици родно засновано насиље. Шта то значи? Да ли лоши социоекономски услови живота утичу на обим и учесталост насиља у породици? Да ли је алкохолизам један од узрока насиља у породици? Који су највећи ризици од вршења насиља? Да ли доступност оружја фактор ризика?

Пријављивање насиља и упознатост жртава са правима

Да ли се насиље у породици пријављује? Да ли се пријављује чешће или ређе у односу на пријаве насиља у породици у градовима? Кома се жртве најчешће обраћају? Шта од институција очекују? Која права имају жртве насиља? Из којих разлога неке жртве насиља не пријављују насиље које трпе? Из којих разлога други чланови породице, комшије, пријатељи не пријављују насиље за које имају санања? Да ли сматрате да су жртве насиља у породици информисане о правима која им припадају? Шта би се могло учинити да информисаност буде боља?

Деловање институција

Да ли је правна регулатива о надлежностима и начину рада институција адекватна? Да ли су институције доступне жртвама у потребној мери? Да ли су доступније људима који живе у граду или на селу? Како оцењујете рад институција? Шта је добро, а шта лоше у њиховом раду? Да ли већина жртва насиља добија адекватну заштиту и подршку? Шта треба предузети да се повећа ефикасност у раду институција?

Сузбијање и спречавање појаве насиља у породици

Шта би се могло предузети у циљу сузбијања појаве насиља у породици? Да ли је важна улога школе, медија? Да ли високе затворске казне могу да утичу на смањење насиља? Да ли би били од користи програми за рад са учиниоцима насиља? Ко би ове програме требало да спроводи?

АНКЕТАРСКИ ЛИСТ

Пол 1. М 2. Ж

Године испитаника/це _____

Занимање _____

Брачно стање испитаника/це

1. Удата/ожењен
2. У партнерској заједници
3. Разведен/а
4. Удовац/ица
5. Неудата/неожењен

Има ли испитаник/ца децу?

1. Не
2. Једно дете
3. Двоје и више деце

Да ли се испитаник/ца стара о болесној или немоћној особи?

1. Да
2. Не

С ким испитаник/ца живи у домаћинству?

_____

САГЛАСНОСТ ЗА УЧЕШЋЕ У ИНТЕРВЈУУ

Потребно је да ова сагласност буде индивидуално попуњена и потписана пре интервјуа.

Резултати интервјуа (аудио снимак и/или транскрипт) биће коришћени за потребе истраживања „_____” које спроводи организација „_____” уз подршку „_____”.

Подаци ће бити доступни само истраживачицама које ће предузети све мере за заштиту информација од неовлашћене употребе.

У погледу објављивања личних података, строго ће се поштовати воља учесника/це фокус групе, која је назначена ниже у тексту.

Потписивањем ове сагласности, ја _____ (име и презиме) из _____ (адреса, пребивалиште), рођен/а _____ потврђујем да ми је сврха интервјуа објашњена и да сам пристао/ла да учествујем у интервјуу.

Сагласан/сагласна сам да информације које сам изнео/ла током интервјуа могу да се објаве и користе за потребе горе наведеног истраживања. У вези са употребом мојих личних података, дајем сагласност да се могу објавити следеће информације:

Име и презиме:	ДА	НЕ
Само иницијали:	ДА	НЕ
Пол:	ДА	НЕ
Године:	ДА	НЕ
Место пребивалишта:	ДА	НЕ

Сагласан/сагласна сам под следећим условима (навести, уколико их има):

Потпис: _____

Датум: _____

САГЛАСНОСТ ЗА УЧЕШЋЕ У ФОКУС ГРУПИ

Потребно је да ова сагласност буде индивидуално потписана и потписана пре фокус групе дискусије.

Резултати фокус групне дискусије (аудио снимак и/или транскрипт) биће коришћени за потребе истраживања „_____” које спроводи организација „_____” уз подршку „_____”.

Подаци са фокус групе биће доступни само истраживачима/цама, које ће предузети све мере да заштите информације од неовлашћене употребе.

У погледу објављивања личних података, строго ће се поштовати воља учесника/ца фокус групе, која је назначена ниже у тексту.

Потписивањем ове сагласности, ја _____ (име и презиме) из _____ (адреса, пребивалиште), рођен/а _____ потврђујем да ми је сврха и природа фокус групне дискусије објашњена и да сам пристао/ла да учествујем у фокус групи.

Сагласан/сагласна сам да информације које су добијене током фокус групне дискусије могу да се објаве и користе за потребе истраживања. У вези са употребом мојих личних података, дајем сагласност да се могу објавити следеће информације:

Име и презиме: ДА   НЕ

Само иницијали: ДА   НЕ

Пол: ДА   НЕ

Године: ДА   НЕ

Место пребивалишта: ДА   НЕ

Слажем се под следећим условима (навести, уколико их има):

Потпис: _____

Датум: _____

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
364.63-055.2(497.11)"2022"
305-055.2(497.11)"2022"
343.62-055.2(497.11)"2022"

ПЕТРУШИЋ, Невена, 1958-

Родно засновано насиље у породици у сеоским срединама / Невена Петрушић. -
Београд : Човекољубље, Добротворна фондација Српске православне цркве, 2023
(Београд : Бернар). - 117 стр. : граф. прикази ; 30 cm

Тираж 500. - Реч уредника: стр. 3-4. - Напомене и библиографске референце уз текст.
ISBN 978-86-88757-11-9

а) Родно засновано насиље -- Србија -- 2022 б) Жртве насиља -- Жене -- Србија -- 2022
COBISS.SR-ID 115156745
